

Főszerkesztő: Mohay Ágoston (PTE ÁJK)

**Szerkesztők: Csoknya Tünde (PTE ÁJK) Mészáros Pál
(PTE ÁJK), Hengl Melinda (PTE ÁJK), Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK)**

A szerkesztőbizottság elnöke: Szalayné Sándor Erzsébet (PTE ÁJK / AJBH)

A szerkesztőbizottság tagjai: Cseporán Zsolt (Budapesti Metropolitan Egyetem) , Jorn van Rij (The Netherlands Police), Hornyák Szabolcs (PKKB), Kokoly Zsolt (Sapientia – EMTE), Csink Lóránt (PPKE JÁK), Farkas Csaba (SZTE ÁJK), Pozsonyi Norbert (SZTE ÁJK), Szomora Zsolt (SZTE ÁJK), Tóth Norbert (NKE ÁNTK), Mészáros Bence (NKE RTK)

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor Szakkollégiuma.

Felelős kiadó: Dr. Fábián Adrián, dékán

A kiadó székhelye és postacíme: 7622 Pécs, 48-as tér 1.

Email: szakkollegium@ajk.pte.hu

Tartalom

Krónika	4
Ambrózi Miklós, Balladik András: Drónok alkalmazása a közigazgatásban.....	6
Balogh Márton, Jávorszki Hunor Bendegúz: A halálbüntetés vallási alapja a saría jogban és annak alkalmazása, kiszabása a gyakorlatban	19
Hahn Melinda: Az életkorhoz kötött kötelező védőoltások az alapvető jogok tükrében	29
Kiss Mátyás: Az orosz-ukrán konfliktus a nemzetközi jog tükrében: a jus ad bellum kérdése	44
Varga József: A nevelési alapelv érvényesülése a fiatalkorúak büntetőjogában	57
Békési Gábor: Joghallgatók szakami tehetséggondozása, különös tekintettel a releváns XXI. századi technológiákra – egy év a Nemzeti Tehetség Program tükrében	75

Krónika

Az online oktatás utáni első teljes tanév, így ez a szemeszter is sikeresen zajlott, szinte a Covid-időszak előtti állapothoz volt hasonló. A Szakkollégium tagjai izgalmas és eredményekben gazdag félévet tudhatnak maguk mögött mind közösségi, mind egyéni szinten.

A félév elején sikeresen lezajlott felvételi eljárásnak köszönhetően további hat taggal bővült a Szakkollégium. A Bűnügyi Tagozatba felvételt nyert Csendes Dóra, Soltész Evelin, Rózsa Csongor Ernő és Oszvald Bálint, a Közjogi Tagozathoz Balogh Márton és Jávorszki Hunor Bendegúz csatlakozott. A további két tagozathoz sajnálatunkra nem érkezett felvételi pályázat. Jövőbeli célunk, hogy az Elméleti - Történeti Tagozat, illetve a Civilisztika Tagozat is szép létszámmal működjön, amelyre a következő felvételi eljárás szolgál majd.

A félév elején a Pécsi Tudományegyetem Állam – és Jogtudományi Karának Nyílt Napján dr. Békési Gábor, a Szakkollégium Titkára és Várallai Luca, a Szakkollégium egyik alelnöke interaktív előadást tartottak az érdeklődőknek, mely a Szakkollégium bemutatása és népszerűsítése mellett betekintést nyújtott a jogi tévhitek és relevanciájuk témájába.

A korábbi félévekhez hasonlóan tudományos publikációk terén is bővelkedhettünk. Botló Andrea és Pohl Dóra Luca a Jura folyóirat következő számában megjelenő tanulmányt írtak közösen a kiberbűncselekmények elleni küzdelemről, míg Ambrózi Miklós és Balladik András a Közjogi Szemlébe készítették tanulmányt „Drónok alkalmazása a közigazgatásban” címmel. Ezen tanulmányok a Nemzeti Tehetségprogram pályázat keretében íródtak. Kiss Mátyás, a Közjogi Tagozat tagozatvezetője és dr. Kis Kelemen Bence mentortanárnk közös tudományos publikációt készít nemzetközi jogi témában. Várallai Luca, a Civilisztika Tagozat tagozatvezetője a Keresztény Jogakadémia Életvédelmi Munkacsoportjának tagjaként tudományos pályázaton az életvédelem, teremtésvédelem témájában első helyezést ért el.

Örömünkre szolgál, hogy elkészült – a Nemzeti Tehetségprogram pályázati vállalásunknak is eleget téve – szakkollégistáink és a kolozsvári Collegium Iuridicum tagjai által jegyzett „A jog és a technológiai korrelációja” címet viselő tanulmánykötet, melyben rendkívül érdekes írások találhatóak többek között a kiberbűncselekményekkel, okoseszközökkel és a digitális pénzzel kapcsolatos jogi kérdésekről. Ezzel kapcsolatosan a következő félév során minden szerző egy online nemzetközi konferencia keretében foglalhatja majd össze fontosabb megállapításait.

A félév során kiemelkedő versenyérdemek is születtek. Balogh Márton, Jávorszki Hunor Bendegúz és Oszvald Bálint 2. helyezést értek el a Miskolci Jogi Disputa versenyen magánjogi kategóriában. Külön említést érdemel, hogy a Balogh Márton, Holéczy Laura Anna, Jávorszki Hunor Bendegúz és Kiss Mátyás alkotta csapat továbbjutott a Nuremberg Moot Court nemzetközi perbeszédverseny

írásbeli fordulóján, bejutva ezzel a szóbeli fordulóra, melyre 2022 nyarán kerül sor. Felkészítő tanáraik dr. Mohay Ágoston és dr. Kis Kelemen Bence.

Szakkollégistáink kiemelkedő tanulmányi eredményekkel rendelkeznek, a kötelező teljesítési minimumok mellett aktívan részt vesznek valamilyen Tudományos Diákkör munkájában, demonstrátori vagy TDK titkári tevékenységet végeznek, illetve tudományos konferenciákon fejtik ki álláspontjukat kutatási területükön. Szinte kivétel nélkül minden tag tervez részt venni a következő Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Számos tagunk emellett elnyerte az IM Kiválósági Jogászösztöndíjat, a Tanulmányi Ösztöndíjat, illetve részesült Kriszbacher Ildikó Ösztöndíjban.

Az sikeresen megpályázott NTP projekt keretében került sor oktatók és szakemberek által tartott előadásokra is, mely a jog és technológia kapcsolatára, valamint a digitalizáció jogi kihívásaira fektette a hangsúlyt. Dr. Hohmann Balázs „Beépített jogszerűség (*legality by design*) - szabályozási megoldás a technológiai fejlődés kihívásaira?” címmel tartott előadást közösségünknek, majd a programsorozat dr. Iványi Péter blockchain és bitcoinról szóló előadásával folytatódott. Kurzuselőadást tartott dr. Kecskés Gábor az autonóm járművekről és a fenntarthatóság összefüggéseiről, mely kerekasztal-beszélgetéssel zárult a Molnár Kálmán előadóban dr. Miskolci Barna, dr. Kecskés Gábor, dr. Szőke Gergely László és Prof. dr. Herke Csongor társaságában. Dr. Kakas Márk az ügyvédi munkában releváns legal tech megoldásokat ismertette nekünk egy előadás erejéig, illetve dr. Várady Géza, a PTE Műszaki és Informatikai Kar oktatója a drónok működésének technikai hátterébe nyújtott betekintést.

A Szakkollégium társadalmi szerepvállalását megmutatva a szemeszter végén az előző NTP projekt által megnyitott ruhagyűjtési akcióból származó adományokat átadta a pécsi Baptista Szeretetszolgálatnak, amely az adományokat az ukrajnai konfliktus menekültjei és más rászorulóknak részére továbbította.

Végezetül egy szomorú eseményről is számot kell adnunk. 2022 áprilisában, életének 40. évében, tragikus hirtelenséggel elhunyt dr. habil. Kocsis Miklós, a PTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszékének korábbi oktatója, az Óriás Nándor Szakkollégium alapító elnöke. Emlékét megőrizzük!

ÓNSZ Elnökség

Ambrózi Miklós

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Balladik András

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagja

Drónok alkalmazása a közigazgatásban¹

I. Bevezetés

A pilóta nélküli légi járművek használata az utóbbi években egyre szélesebb embertömegek részére vált elérhetővé. Mint az élet számos területén, itt is megfigyelhetjük a katonai technológia „polgárosodását”, ha úgy tetszik „szelidülését”. Jelen tanulmány elsődleges célja azt bemutatni, hogy a dinamikusan fejlődő dróntechnológiát a közigazgatás mely ágaiban lehet hatékonyan felhasználni. A drónok elterjedése és alkalmazásuk gyakorisága a technika fejlődésével párhuzamosan felgyorsult, mindennapjaink szerves részévé váltak. Magáncélú felhasználásuk mellett a közigazgatásban történő alkalmazásuk is egyre elterjedtebb, mely utóbbival áll e tanulmány középpontjából. A közigazgatási jog egyik alappillérenek számító, az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakba Ákr.) 4. §-ban foglalt alapelvet, a hatékonyság elvét figyelembe véve határozható meg a drónok alkalmazásának egyik gyakorlati jelentősége. A jogszabályhely szerint „[a] hatóság a hatékonyság érdekében úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy az az eljárás valamennyi résztvevőjének a legkevesebb költséget okozza, és - a tényállás tisztázására vonatkozó követelmények sérelme nélkül, a fejlett technológiák alkalmazásával - az eljárás a lehető leggyorsabban lezárható legyen”.² A törvény utal a fejlett technológia alkalmazására, mint a hatékonyság elvének érvényesülését elősegítő eszközre, tehát a technika fejlődéséhez való felzárkózás, általa a költséghatékonyság és az eljárás lehető leggyorsabb lezárása alapvető szinten került meghatározásra. A hatékonyság elvének figyelembevételével a drónok alkalmazása, mint technológia megjelenhet a közigazgatásban, a törvényben foglaltak gyakorlati megvalósítása során, így alkalmazásuk már nem csak egy lehetőség, de egyes területeken akár kötelezettség is lehet a jövőben.

A drónok alkalmazásának egyik előnye, hogy a hagyományos légi felderítéshez képest alacsonyabb költségigénnyel rendelkeznek, ezáltal használatuk gyakorisága növelhető, amely a hatékonyság növelését is eredményezi. Általuk olyan helyszínek is megközelíthetőek, amelyek más módon egyáltalán nem, vagy csak nehezen lennének elérhetőek, és optikai felszereltségüknek köszönhetően a magasból képesek számunkra releváns információkat szolgáltatni, egy esetlegesen

¹ Készült az Emberi Erőforrások NTP-SZKOLL-21-0018. sz. Nemzeti Tehetség Program pályázat keretében.

² Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 4. §

felmerülő komplikáció esetén is emberi életek veszélyeztetése nélkül. További előnyt nyújt az optikai rendszerek által nyújtott lehetőségek, mint az infra vagy hőkamera, amely kedvezőtlen látási viszonyok közepette is hasznosítható képet nyújt.³ Különböző eljárások esetén, pl. rendészeti eljárásoknál a drónok alkalmazásával az eljárás hatékonysága és gyorsasága növelhető, továbbá költséghatékonyság szempontjából is előnyös a használatuk.

I.1. A drón

A drón fogalmának meghatározása a szakirodalomban nem egységes, azonban az kijelenthető, hogy elsősorban a hagyományos repülőgépeknél kisebb méretű, távolról vezérelhető, az adott feladat ellátásához felszerelt légi járművekről van szó.⁴ A kis méretű légi járművek mellett a drónok kategóriájába nagyobb, akár repülőgép méretű járművek is sorolhatóak, ezek viszont jóval kisebb számban vannak jelen. Az angolszász területeken különböző elnevezésekkel illetik ezeket a légi járműveket. Az Egyesült Államok hadserege sokáig egyszerűen a „drone” elnevezést használta, majd az RPV,⁵ illetve később az UAV,⁶ RPAS⁷ és UAS⁸ mozaikszavak terjedtek el.⁹ Azonban a civil szférában az egyszerűség kedvéért a „drone” kifejezés terjedt el, amit a magyar nyelv később drónként vett át. Ennek megfelelően a tanulmány további részébe drón vagy pilóta nélküli légi jármű kifejezéseket fogjuk használni.

A rohamos technológiai fejlődés hatására, a drónok felhasználási területe is bővül. Legyen szó merevszárnyas vagy forgószárnyas pilóta nélküli légi járművekről, annyi kijelenthető, hogy használatuk nem kíván nagy szakértelmet, fenntartási költségeik viszonylag alacsonyak, gyorsan és könnyedén alkalmazhatóak.¹⁰ Típustól és felhasználási területtől függően, képesek kamerarendszerek – úgymint hő, illetve infravörös – UV érzékelők, továbbá hangfelvétel rögzítésére képes eszköz hordozására. Tehát kijelenthető, hogy egy kis méretű drónnal egyszerre, több feladat is ellátható viszonylag alacsony költségek mellett.

Azonban fel kell hívni arra is a figyelmet, hogy a drónok alkalmazásának előnyei mellett hátrányokról is beszélhetünk. Illetéktelen kezekben szenszitiv információk szerezhetőek meg egy-egy ilyen repülés alkalmával, ami a későbbiekben visszaélésre adhat lehetőséget. Így a jogi szabályozásnak lépést kell tartani a technológia ezen ágának fejlődésével.

³ *Vigh* András: A drónok rendészeti alkalmazásának lehetőségei. *Belügyi szemle* 2018/10. sz. 90. o.

⁴ *Restás* Ágoston: A drónok közszolgálati alkalmazásának lehetőségei. *Új Magyar Közigazgatás* 2017/3. sz. 49. o.

⁵ Remotely Piloted Vehicle (távolról irányított légi jármű)

⁶ Unmanned Aerial Vehicle (pilóta/személyzet nélküli légi jármű)

⁷ Remotely Piloted Aircraft Systems (távolról irányított légi jármű rendszerek)

⁸ Unmanned Aerial/Aircraft System (pilóta/személyzet nélküli légi rendszerek)

⁹ *Gyarakai* Réka: A drónok használatának hazai szabályozása. *Magyar Rendészet* 2016/1. sz. 43. o.

¹⁰ Bővebben lásd: *Békési* László – *Békési* Bertold: Forgószárnyas pilóta nélküli légi járművek. *Economia folyóirat*. 2013/2. sz.

I.2. A drónok jogi szabályozása Magyarországon

Magyarországon a légitörvények szabályait a légitörvényről szóló 1995. évi XCVII. törvény (a továbbiakban: Lt.), valamint a törvény alapján kibocsátott rendeletek határozzák meg. Az Lt. sok repüléssel kapcsolatos területtel foglalkozik – úgymint a hatósági jogkörök, a hatósági engedélyhez és bejelentéshez kötött tevékenységek, a légitörvények szabályai stb. –, azonban a pilóta nélküli légitörvények repülésével kapcsolatos rendelkezések hiányosak vagy elavultak, napjaink technológiai növekedése mellett már nem életszerűek, ezért született meg a pilóta nélküli állami légitörvények repüléséről szóló a 38/2021. (II. 2.) Korm. rendelet (a továbbiakban Drón rendelet), mely egyfajta kiegészítése az Lt.-nek különösen a drónokra koncentrálva.

A Drón rendeletről eltérő egyéb jogszabály is rendelkezik a pilóta nélküli légitörvények jogi szabályozásáról. A 2021. január 1-jével hatályba lépett a pilóta nélküli légitörvények üzemelésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Dróntörvény), amely a már fentebb említett Lt.-t egészíti ki és módosítja, úgy, hogy annak rendelkezései a drónokkal kapcsolatos tevékenységre is kiterjedjen. Ezen kívül a Dróntörvény módosítja a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvényt és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt is.

Elmondható, hogy a magyar szabályozás nem egy, hanem több jogszabály együttes alkalmazásával szabályozza a pilóta nélküli légitörvényekkel összefüggő tevékenységeket.

A legfontosabb jogszabályok így a:

- a) a légitörvények szabályait a légitörvényről szóló 1995. évi XCVII. törvény
- b) a pilóta nélküli állami légitörvények repüléséről szóló a 38/2021. (II. 2.) Korm. rendelet
- c) a 4/1998. (I. 16.) Korm. rendelet a magyar légtér igénybeviteléről
- d) és a 39/2001. (III. 5.) Korm. rendelet a légitörvények kötelező felelősségbiztosításáról.

I.3. A drón rendelet

Drónnak minősül minden olyan légitörvény, mely fedélzeten tartózkodó pilóta nélküli vagy önálló, illetve távirányítású üzemre képes.

A rendelet különböző kategóriák (A1, A2, B1, B2, C, D, E) szerint csoportosítja a drónokat. A 25 kg-nál könnyebb pilóta nélküli légitörvények reptetését nem kell bejelenteni az illetékes minisztériumnak, míg a 25 kg-nál nehezebb légitörvények repülését minden esetben kötelező előzetesen bejelenteni.¹¹

---

¹¹ A pilóta nélküli állami légitörvények repüléséről szóló 38/2021. (II. 2.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Drónrendelet (állami)) 2–7. §

Drónok alkalmazása során bizonyos feltételeknek is teljesülniük kell ahhoz, hogy a légitörvényben részt vehessenek.¹² Ezen feltételeket a drón rendelet 1. melléklete tartalmazza, kategória, felszálló tömeg, a légitörvényvel és a kezelő személyzettel szemben támasztott követelmények, kezelői tanfolyam minimum iskolai követelménye és egyéb képesítés alapján felosztva.¹³ Megállapítható, hogy a kategóriák és a felszálló tömeg növekedésével a követelmények is egyre szigorúbbak, például 600 kg feletti, E kategóriába tartozó drón alkalmazásához szükséges felsőfokú képesítés megléte, továbbá angol nyelvű rádiótávbeszélő engedély.¹⁴

A légitörvényben való részvétel további feltétele a nyilvántartásba vétel, mely nyilvántartás a drón kategóriája alapján különböző adatokat tartalmaz.¹⁵ Amennyiben a pilóta nélküli légitörvény a légitörvényben való részvételhez szükséges követelményeknek csupán korlátozottan felel meg, a hatóság ideiglenesen veszi nyilvántartásba kísérleti légitörvény repülése céljából, új légitörvény berepülése, tesztprogramnak megfelelő ellenőrző repülés céljából, a gyártó létesítményei közötti repülések esetén vagy a légitörvény rendelet szerinti típus- és légitörvényi eljárásának befejezéséig.¹⁶ A Hatóság az ideiglenes nyilvántartásba vétellel a légitörvény korlátozott légitörvényi ismertetését el.¹⁷ Adott drón legfeljebb egy évig tartható ideiglenes nyilvántartásban,¹⁸ és a nyilvántartásba vételi eljárás szabályai alkalmazandók ezen eljárásra is.¹⁹

A pilóta nélküli légitörvény üzemeltetéséhez felelősségbiztosítás szükséges. Egy drón véletlenszerű meghibásodása vagy nem megfelelő üzemeltetése súlyos károkat okozhat, veszélyt jelenthet az életre, testi épségre és egészségre is. Minderre tekintettel, a pilóta nélküli légitörvény üzemben tartása felelősségbiztosítási fedezet fennállása esetén végezhető. Az összeghatárokat a légitörvényi kötelező felelősségbiztosításról szóló 39/2001. (III. 5.) Korm. rendelet határozza meg.²⁰

A 4/1998. (I. 16.) Korm. rendelet alapján csak eseti légitörvény igénylése után lehet drónnal repülést végrehajtani, ez azt jelenti, hogy a pilótának a repülés megkezdése előtt legalább 24 órával - a rendőrség munkavégzés helye szerinti megyei szervének be kell jelenteni a légitörvényhasználati szándékát. Továbbá a rendelet taxatív felsorol olyan különleges területeket, ahol tilos mindenféle drónrepülés.²¹

II. Közigazgatási felhasználás

¹² Drónrendelet (állami) 2. § (2) bekezdés.

¹³ Drónrendelet (állami) 1. melléklet.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Drónrendelet (állami) 18. §

¹⁶ Drónrendelet (állami) 22. § (1) bekezdés.

¹⁷ Drónrendelet (állami) 22. § (2) bekezdés.

¹⁸ Drónrendelet (állami) 22. § (3) bekezdés.

¹⁹ Drónrendelet (állami) 22. § (4) bekezdés

²⁰ A légitörvényi kötelező felelősségbiztosításról szóló 39/2001. (III. 5.) Korm. rendelet 3. §

²¹ A magyar légitörvény igénybeviteléről szóló 4/1998. (I. 16.) Korm. rendelet 4. §

A drónok gyakorlati alkalmazása szempontjából e tanulmány közszolgálati és hadászatban, közigazgatásban betöltött szerepüket elemzi, a teljesség igénye nélkül, mivel az összes alkalmazási terület felsorolása annak sokszínűsége folytán szinte lehetetlen volna. Egy állam számára hatalmas feladat a helyi közösség életének szervezése, a jogalkotói akarat érvényre juttatása. Az ilyen feladatok rendkívül szerte ágazóak lehetnek, melyeket az új technológiák sok esetben segíthetnek, illetve gyorsíthatnak meg. A drónok alkalmazása, ha nem is minden területen, de rendkívüli módon megkönnyítheti ezen feladatok megvalósítását egyes esetekben. Elemzésünknek nem célja minden egyes ilyen területet bemutatni, azonban legfontosabb példákon (településrendezés, környezetvédelem, katasztrófavédelem, rendvédelem és honvédelem) áttekintjük mely közigazgatási területeken van relevanciája a pilóta nélküli légi járművek alkalmazásának. Álláspontunk szerint ezeken a területeken vált a drónok alkalmazása leginkább elterjedté, illetve nagy mértékben befolyásolja ezen ágazatok hagyományos képét, továbbá a drónok alkalmazásának gyakorlati relevanciája mellett jogi szempontból is lényeges sajátosságok mutatkoznak ezen területeken.

II.1.1. Településrendezés

Az, hogy egy település milyen beruházásokat engedhet meg magának, illetve enged meg magának, hosszú évekre határozhatja meg az adott közösség életét. Településrendezési szempontból a drónok alkalmazásával ma már egyszerűen mérhetőek fel a város beruházási területeinek sajátosságai, a drónok által összegyűjtött adatokkal gyorsan és hatékonyan lehet tervezni. Az ilyen kész tervekkel egy-egy település hatékonyan nyerhet el pályázatokat, egyéb fejlesztési pénzeket, vonzó célpontja lehet különböző cégek számára. A drónokkal azonban nem csak a zöld mezős beruházásokat lehet támogatni, hanem a már beépült, városias részt is könnyedén fel lehet mérni. Például építésügyi engedélyek kiadásának céljából, megkímélve a humán erőforrást, hamarabb és költséghatékonyan lehet véleményeket elkészíteni. Továbbá egyes építkezések és beruházások után utólagos ellenőrzés céljából lehet bevetni ezeket a légi járműveket, ezzel is elősegítve azt, hogy az illegális építkezések ne valósuljanak meg a jövőben.²²

A településrendezés szabályait az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény tartalmazza. A törvény 7. §-a a településfejlesztés és településrendezés során figyelembe veendő körülményeket szabályozza 16 pontban foglalt tényezők alapján, melyen felsorolás nem vagylagos, mindegyik pont tartalmára figyelemmel kell lenni az eljárás során.²³ Ezen szempont miatt is célszerű és hatékony drónokat alkalmazni, mivel általuk a figyelembe veendő körülmény megállapítása gyorsabban, egyszerűbben, és kevesebb humán erőforrás igénybe vételével

²² Restás: i.m. 52–53. o.

²³ Az épített környezet átalakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 7. §

költséghatékony megoldást jelent.

II.1.2. Környezetvédelem

A XXI. század egyik legnagyobb kihívása a környezetünk védelme, annak megőrzése és az emberi tevékenység által okozott károk mérséklése. Természetvédelmi területeink jelentős része gépjárművel nehezen megközelíthető, azok felderítése általában gyalogszerrel történik. Azonban a drónok alkalmazásával e területeket rövid idő alatt, légi úton fel lehet deríteni. A pilóta nélküli légi járművek alkalmazásával gyorsan lehet ellenőrizni egyes veszélyeztetett fajok élőhelyének állapotát, sőt egyedszámát is meg lehet határozni légi felderítéssel. Ezzel a módszerrel az állatvilág megzavarása nélkül lehet információkat begyűjteni. A tudatos vadgazdálkodást támogatva hosszútávon lehetne rendezni az ember-állat kapcsolatokat.²⁴ Példaként lehet felhozni a minden télen előforduló szarvas „rudlikat”. A hidegebb hónapokban a szarvasok csapatokba rendeződve keresnek táplálékot, egy-egy ilyen rudli több száz egyedből is állhat és igen érzékenyek a külső behatásokra, legyen szó ragadozókról vagy akár a távolban felzúgó vonatkürtről. Ilyen esetekben természetes reakciója egy ilyen szarvascsoportnak a menekülés, azonban sokszor előfordul az, hogy fontosabb főútvonalakat kereszteznek.²⁵ Az autósokat súlyos meglepetésként érheti egy váratlan szarvasvonulás, mely találkozásnak nem egyszer vagyoni és személyi sérülés a vége. A pilóta nélküli légi járművekkel az ilyesfajta vonulásokat gyorsan lehetne követni, együttműködve a rendőrséggel, akik biztosíthatnák a szarvasok átvonulását a műutakon, így elkerülve a felesleges baleseteket és károkat. Az ilyesfajta környezeti felméréseket a drónok segítségével rendszerezett időközönként is egyszerűen meg lehet oldani. Az így kinyert információkat azután más szervekkel megosztva hatékonyan lehet feldolgozni, ezzel is segítve környezetünk megóvását, sőt egyes sérülékeny fajok jövőjét tudatosan tervezve.

Egyes, az emberi tevékenység által termelt hulladékok újrahasznosítása korlátozottan vagy egyáltalán nem lehetséges. E melléktermékek tárolása az erre kijelölt és kialakított hulladéklerakókban történik. Elengedhetetlen feladatunk, hogy ezeket a létesítményeket folyamatos vizsgálat alatt tartsuk, ezzel is megelőzve bármiféle katasztrófa kialakulását.²⁶ Az ilyen vizuális légi megfigyelésekre, véleményünk szerint egy szerényebb képességű drón is megfelelő lehet. Egy-egy repülés alkalmával megjelölésre kerülhetnek azok a helyek, melyek később potenciális veszélyforrások lehetnek. Példaként lehetne felhozni a 2010. évi ajkai vörösiszap katasztrófát, melyet sorozatos mulasztások együttes eredménye okozott és 10 ember életét követelte.²⁷

---

²⁴ Restás: i.m. 54–55. o.

²⁵ Több mint 500 szarvas vonult át egy mellékúton Baranyában. Csodálatos Magyarország. <https://csodalatosmagyarorszag.hu/hirek/itthon/tobb-mint-500-szarvas-vonult-at-egy-mellekuton-baranyaban/> (2022.08.01.)

²⁶ Restás: i.m. 55. o.

²⁷ A vörösiszap katasztrófa. Magyarországi helyszíni tanulmány és ajánlások. Robin des Bois intézet. 2010. december. http://www.robindesbois.org/wp-content/uploads/2015/04/KATA_VORO_robindesbois.pdf (2022.08.01.)

II.1.3. Katasztrófavédelem

A katasztrófa helyzetek közös ismérve, hogy sokszor váratlanul következnek be és jelentős emberi, illetve anyagi áldozattal járhatnak. Az ilyen eseményeket sokszor jobb megelőzni, mint elhárítani, azonban, ha a baj már bekövetkezett a hatóságok elsődleges feladata a károk mérséklése, elhárítása és felszámolása. A katasztrófák jellemzője, hogy nagy területre terjednek ki, ezért a levegőből való megfigyelés ezen a téren különösen releváns. A továbbiakban néhány példán keresztül mutatjuk be a drónok alkalmazásának lehetőségét a katasztrófa helyzetek elhárításában.²⁸

Szennyező anyagokkal kapcsolatos katasztrófa esetén a veszélyeztető anyag meghatározása a további lépések megtételéhez elengedhetetlen, ezt emberi életek veszélyeztetése nélkül drón használatával is meg lehet tenni, egyben képet kapva a szennyező anyag eloszlásáról, annak terjedéséről, és további tényezők (pl. szélirány) figyelembevételével hatékony védekezési, illetve megelőzési folyamatot lehet véghez vinni.²⁹

Hazánk jelentős része természeti adottságai miatt, minden évben ki van téve az árvíz veszélyének. Az árvizek jelentős része lassan alakul ki, így az azokra való felkészülés idő viszonylag hosszú. Drónok segítségével hosszabb folyószakaszokat lehet viszonylag rövid idő alatt feltérképezni, a gátak és töltések állapotát biztonságosan ellenőrizni. A drónok által szolgáltatott felvételek alapján előre meg lehet tervezni mely szakaszokon érdemes az árvízi védekezést megerősíteni. Azonban, ha már bekövetkezett a folyó áradása, úgy a károk felmérésében és az emberek, állatok mentésében lehet jelentős szerepe a drónoknak. A nyári, aszályos időszakok tipikus katasztrófa helyzete az erdőtüzek. Sokszor igen gyorsan alakulnak ki és viszonylag rövid idő alatt nagy területekre képesek kiterjedni. A tűzoltók munkáját segítheti az, ha infravörösérzékelővel ellátott drónok a tűzfészkek után kutatva direkt iránnyal szolgálnak a tűzoltáshoz. Ezzel az eljárással a helikopteres felderítés költségeit és pontatlanságát lehet megspórolni.³⁰

Hazánkban a katasztrófavédelemmel kapcsolatban a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: Kat) tartalmaz jogi szabályozást. A Kat. 1. §-a rámutat a katasztrófavédelem fontosságára, azt nemzeti ügynek tekinti, egyben az állampolgárok jogának és kötelességének tekinti a katasztrófavédelemben történő közreműködést.³¹ A törvény 20. §-a az előbb említett kötelezettséget erősíti meg azzal, hogy bárki, aki a katasztrófát vagy a katasztrófa veszélyét észleli, vagy arról tudomást szerez, haladéktalanul

²⁸ Gárdonyi Gergely: Turista a bűnügyi helyszínen. In: IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa 2020. 133. o.

²⁹ Gárdonyi: i.m. 134. o.

³⁰ Uo.

³¹ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 1. §

köteles bejelenteni.³² Tekintettel a hatóságok felé fordulással szembeni szkepticizmusra, álláspontom szerint ezen rendelkezés érvényesülése aggályos, és a katasztrófák megelőzését, illetve az azok elleni védekezést nem tudja hatékonyan elősegíteni. Ezen szempont miatt is célszerű drónok alkalmazása a katasztrófavédelem területén, mivel a 20. § (1) bekezdés szerinti bejelentési kötelezettség mellett egy további, hatékonyabb észlelési módszer alkalmazásával a katasztrófák száma csökkenthető, illetve következményeik hatékonyabban enyhíthetőek.

II.1.4. Rendvédelem

A továbbiakban a drónok rendészetben betöltött szerepéről szükséges szót ejteni. A rendőrség munkáját akár nyomozás, akár egyéb tevékenység során különböző tényezők nehezítik, amely a közbiztonságra is kihatással van. Drónok alkalmazásával e tényezők könnyebben elháríthatóvá válnak, eredményesebbé téve ezáltal a rendvédelmi szervek működését. A drónok által a levegőből készített felvételek kulcsfontosságúak lehetnek eltűnt személy vagy tárgy kutatása során. Itt az idő eltelté kockázati tényező, ezért a pilóta nélküli légitársaságok gyorsasága, az adott helyzethez igazított felszereltsége kulcsfontosságú lehet mind a felderítés, mind a mentőcsapatok biztonságának figyelemmel kísérése során. Drónok alkalmazásával nagy területek figyelhetőek meg kevés ember bevetésével, így egy esetleges fogolyszökés esetén a menekülő személy helyzete könnyebben beazonosíthatóvá válik. A katonai felhasználású drónokkal rokon vonásokat mutat a kényszerítő eszköz alkalmazására alkalmassal, ún. taserrel felszerelt drónok alkalmazása, mely az intézkedés alá vont személy testébe egyenáramot vezet, így rövid idejű bénulás következik be.³³ Utóbbi esetén viszont figyelemmel kell lennünk a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben (a továbbiakban: Rtv.) foglalt, kényszerítő eszközöket szabályozó rendelkezésekre, az eszköz alkalmazásának jogszerűsége érdekében. Véleményünk szerint a taserrel felszerelt drón által alkalmazott kényszerítő eszköz az Rtv. 49. §-ban szabályozott elektromos sokkoló eszköznek felel meg, mely a mások vagy saját életét, testi épségét, illetőleg a vagyonbiztonságot közvetlenül veszélyeztető támadás elhárítására, illetve a jogszerű rendőri intézkedéssel szembeni ellenszegülés megtörésére alkalmazható.³⁴

A közrendvédelem során, ahol a rendőrség feladata a közrendvédelmi terület megfigyelése, a biztonság megóvása, szintén hatékony megoldást nyújt a drónok alkalmazása. Egy esetlegesen kialakuló, beavatkozást igénylő helyzet esetén a visszaszorítandó embertömeg nagyságának

³² A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvényes módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 20. § (1) bekezdés.

³³ *Harkai Dorina – Felföldi Péter: A pilóta nélküli légitársaságok alkalmazási lehetőségei a közszolgálatban.* In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXII. A hadtudománytól a rendészettudományig – társadalmi kihívások a nemzeti összetartozás évében (szerk. Gaál Gulya – Hautzinger Zoltán). Magyar Hadtudományi Társaság, Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. Pécs, 2020. 135. o.

³⁴ A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 49. § (1) bekezdés.

megállapítására, a helyszín pontos meghatározására, az embercsoport mozgási irányának meghatározására a levegőből érkező kép közbiztonsági szempontból előnyös, mivel a rendőrök ezáltal strukturáltabban tudnak felkészülni az alkalmazandó intézkedésre, esetleges tömegoszlatásra alkalmas eszköz alkalmazása esetén segít az eszköz alkalmazási célpontjának meghatározásában, elkerülve, hogy kívülálló személyek a tömegoszlatásra alkalmas eszköz hatókörébe kerüljenek.³⁵

Az elmúlt évek migrációs helyzetét figyelembe véve a határrendészet szerepe megnövekedett, a menekültek országba történő belépésének hatékony megakadályozása nagyobb erőfeszítést, és fejlettebb technikai eszközök alkalmazását teszi szükségessé, figyelembe véve, hogy a menekültek javarészt az éjszakai órákban próbálnak átkelni a határon. A határsértők felderítésének egyik leghatékonyabb módszere, amit több ország is alkalmaz, a drónokkal történő határmenti őrzésként. A drónok alacsony méretük és zajkibocsátásuk folytán nehezen észlelhetők, valamint éjjellátó- és hőkamerás megfigyelési lehetőség folytán éjszaka is képes észlelni a határon átkelni kívánó személyeket.³⁶ Álláspontunk szerint drónok alkalmazásával a határszakaszt figyelemmel kíséző járőrök számát is csökkenteni lehetne, és a kamera észlelése alapján, határátkelési szándék észlelése esetén, az adott helyzethez szükséges számú rendőrt lehet a helyszínre rendelni.

A közlekedésrendészet területén alkalmazott drónok egy baleset bekövetkezése esetén a forgalomkorlátozás folytán kialakult torlódások minél hamarabb történő megszüntetéséhez járulnak hozzá. A drónokat az elkerülő utak felderítése érdekében alkalmazzák, megkönnyítve a terelési feladatokat. A baleset helyszínelése során is segítséget nyújtanak, mivel egy felülnézeti kép a helyszínvázlat elkészítéséhez sokszor elengedhetetlen, és a baleset körülményeinek felderítésében is fontos szerepet játszik. Nem csak balesetek esetén, hanem a közúti ellenőrzések során is találkozhatunk drónokkal, melyek lehetőséget nyújtanak a szabálysértések megállapítására, kiemelt figyelemmel a biztonsági öv becsatolásának hiányára.³⁷ Példaként megemlítenénk, hogy Baranya megyében (főképp Pécsen) a közlekedési szabályszegések hatékonyabb kiszűrése érdekében bevezették a drónnal történő ellenőrzést, melynek segítségével biztonságos távolságból és helyzetből készíthetőek kiváló minőségű videófelvevételek az észlelt forgalmi szituációkról, szabályszegésekről. Egy 2022. április 27-én megtartott akció során a tilos jelzésen áthaladó autósokra fókuszáltak a rendőrök egy drón segítségével.³⁸

III. Hadászat

A drónok közigazgatásban való alkalmazásának bemutatását követően szeretnénk röviden

---

³⁵ *Gárdonyi*: i.m. 135–136. o.

³⁶ *Restás*: i.m. 58. o.

³⁷ *Gárdonyi*: i.m. 136–137. o.

³⁸ Már drónnal is lesik a szabálytalan autósokat Baranya megyében. PécsAktuál. <https://pecsaktual.hu/kozlekedes/mar-dronnal-is-lesik-a-szabalytalan-autosokat-baranya-megyeben/> (2022.08.01.)

hadászatban betöltött szerepüket is bemutatni, mivel ezen területre is a technológia rohamos fejlődése jellemző, amely egyrészt a drónok használatában is megmutatkozik. A pilóta nélküli légi járművek katonai alkalmazása a modern hadászat egyik nagy reformja, melynek során a drónokat alkalmazó hadsereg, katonai egység saját emberei életének veszélyeztetése nélkül tud csapást mérni egy adott célpontra. A drónokat a fegyveres erők kötelékében elsősorban szárazföldi műveletek végrehajtásához használják,³⁹ komoly fegyverzettel felszerelve, csökkentve a kockázatokat az adott katonai művelet végrehajtása során. A Magyar Honvédség ezen képessége azonban még nem teljes, felderítésre, megfigyelésre már a honvédség is alkalmaz drónokat, azonban csapásmérő képességgel rendelkező pilóta nélküli légi járművel nem rendelkezik hadseregünk.⁴⁰ A tanulmány célja azonban nem a katonai potenciál bemutatása, csupán a drónok hadászatban való alkalmazásának rövid bemutatása.

Drónokkal az ellenséges erők felderítése is egyszerűbbé válik, amely egy váratlan támadás okozta kockázatok minimálisra csökkentésével szintén hozzájárul a hadviselési kockázatok kiküszöböléséhez, katonai életet megmentve ezáltal. Egy fegyveres konfliktus esetén a drónok képesek lehetnek utánpótlás frontra való továbbítására is, legyen szó akár rakományról, akár lőszerrel. Ahogy az előbb említettek, e funkció is az emberek fegyveres konfliktustól való távolmaradását szolgálják, és további emberéletek veszélyeztetése nélkül képesek eljuttatni a szükséges eszközöket, élelmiszert.⁴¹ A drónok alkalmazási körébe sorolható konkrét célpont megsemmisítése, vagy egy célzott személy kiiktatása is. Védelmi szempontból is alkalmazhatóak, akár mint az ellenséges haderőről információt szolgáltató eszköz, akár mint fegyveres erő. Hatékonyságukat relatív kis méretük, a hagyományos repülőgépeknél alacsonyabb zajkibocsátásuk és költséghatékonyságuk okozza, melyek folytán egyre inkább elterjedt alkalmazásuk a katonai műveletek során.⁴² Példaként lehet említeni az orosz-ukrán konfliktus során az ukrán fegyveres erők által használt török gyártmányú Byraktar Tb2 típusú drónokat. Álláspontunk szerint amennyiben fegyveres alkalmazásukra kerül sor, főleg egy célpont megsemmisítése vagy egy személy kiiktatása során, különös figyelmet kell fordítani más ingó-illetve ingatlan dolgok megrongálódásának, megsemmisülésének elkerülésére, de főleg civil személyek életének és testi épségének kíméletére. Szükségesnek tartjuk ezen a téren jogi szabályozás kialakítását, megteremtve egy olyan feltételrendszert, amely korlátozza, de lehetőleg kizárja annak a lehetőségét, hogy a meghatározottakon kívül további károkat okozzanak, emberi életet veszélyeztessenek. A drónok ezen téren való alkalmazása azonban veszélyeket is rejt magában: a nemzetközi terrorizmus és a terrorista szervezetek térnyerése folytán terrorista célra való

---

³⁹ *Gárdonyi*: i.m. 132. o.

⁴⁰ Bővebben lásd: *Rátónyi Krisztián Ferenc*: Pilótánélküli felderítő repülő a magyar honvédségben. *Repüléstudományi Közlemények* 2013/2. sz.

⁴¹ *Gárdonyi*: i.m. 133. o.

⁴² Uo.

felhasználásuk veszélye fennáll. Az Iszlám Állam, fennállása során három célra alkalmazta a drónokat: felderítési műveletek információszerzés céljából, közvetlen támadás robbanószerkezettel, öngyilkos merényletek támogatása.⁴³ Ezek közül a konkrét csapásmérések száma elenyésző, a terrorista szervezetek is az információkban rejlő értékek kibányászása céljából vetik be őket leggyakrabban, az általuk bevett módszerek elősegítése érdekében. Ezért még erősebben jelenik meg a drónok alkalmazásának elvárása, mivel leghatékonyabban azonos, fejlett módszerrel lehet ellenük védekezni, használatuk tényére fényt deríteni, és megelőzni az általuk okozott pusztító következményeket.

IV. Jogi szabályozás

Jogi szabályozás fennállása esetén számolnunk kell a normákban foglaltak megsértésével is, mely további jogi szabályozást tesz szükségessé; szankciók meghatározását, jogorvoslati lehetőségeket, bírói út igénybevételét stb. A pilóta nélküli állami légi járművek repüléséről szóló kormányrendelet főképp a drónok tipizálására, a szükséges dokumentumokra, engedélyekre, nyilvántartásba vételhez és üzemeltetéshez szükséges hatósági eljárások meghatározására törekszik, a rendeletben foglaltak megsértéséhez konkrét jogkövetkezményt nem fűz, és a sérelmes helyzetek rendezéséről sem ejt szót. A drónokkal való visszaélések, jogszabályba ütköző cselekmények stb. szabályozására egyéb jogszabályok hivatottak, nevezetesen az Lt; az Ákr., továbbá a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban Kp.). A drónnal folytatott cselekmény azonban lehet bűncselekmény vagy polgári jogi jogviszony tárgya is, mely esetekben a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény alkalmazására válik szükségessé.

Az Lt. hatálya kiterjed Magyarország légterében, illetve területén végzett légi közlekedésre és az azzal összefüggő tevékenységekre,⁴⁴ melybe beletartoznak a pilóta nélküli légi járművek is. A törvény a drónokra vonatkozó szabályokat is taglal, mind anyagi jogi, mind alaki jogi normák formájában. A törvény 3. §-a nevesíti a légi közlekedési hatóságot, mint a légi közlekedési hatósági feladatokat ellátó szervet,⁴⁵ amely kapcsolódási pontot jelent az Ákr-el, melynek 7. §-a szerint „*[a] hatóság eljárása során az e törvény hatálya alá tartozó közigazgatási hatósági ügyben (a továbbiakban: ügy) és a hatósági ellenőrzés során e törvény rendelkezéseit alkalmazza*”.⁴⁶ Ezáltal drónokkal kapcsolatos jogsértések, a Drón rendeletben foglalt rendelkezések megsértése esetén az Ákr-ben foglaltak alapján eljárás indítható a hatósághoz benyújtott kérelemmel, amellyel a kérelmező hatósági eljárás lefolytatását, illetve a hatóság döntését

⁴³ *Krajnc* Zoltán: Drónok, hibrid fenyegetés, terrorizmus a légtérből: A légi hadviselés privatizálása. Hadmérnök Folyóirat 2018/4. sz. 6. o.

⁴⁴ A légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény (a továbbiakban: Lt.) 1. § (1) bekezdés a) pont.

⁴⁵ Lt. 3. § (1) bekezdés.

⁴⁶ Ákr. 7. § (1) bekezdés.

kéri jogának vagy jogos érdekének érvényesítése érdekében.⁴⁷ Ha hatósági eljárásban végleges döntés születik, ez ellen az ügyfél jogorvoslathoz való joga alapján közigazgatási pert indíthat,⁴⁸ melynek szabályait Kp. határozza meg.

Az Lt. 66/A. § (1) bekezdése szerint „*[e] törvényben, az e törvény felhatalmazása alapján kiadott rendeletben és az Európai Unió rendeletében előírt rendelkezések megsértésével szemben 100 000 000 Ft-ig terjedő bírság szabható ki.*”⁴⁹ E törvényi rendelkezés pótolja a Drón rendelet szankció szabályozásának hiányát, és konkrét jogkövetkezményként nevesíti bírság kiszabását. A bírság elévülési jellegű, mivel ha a jogsértő cselekmény elkövetése óta 5 év eltelt, kiszabásának nincs helye.⁵⁰ A törvény 2020. évi módosításával a pilóta nélküli légi járművek szabályozását is törvényi szintre emelte, felelősségi kérdéseket is szabályozva. A 66/A. § (2b) bekezdés felelősségi kérdéseket is szabályoz, mely szerint a pilóta nélküli légi jármű-rendszer üzemeltetője a pilóta nélküli légi járművet használatba vevő személy felelős az általa üzemben tartott vagy használt pilóta nélküli légi jármű üzemeltetésére, használatára vonatkozó előírások betartásáért.⁵¹ Ha a pilóta nélküli légi járművet az üzemeltető a szabályszegést megelőzően más természetes személy vagy nem természetes személy használatába adta, ezt a használatba vevő személy által tett, közokiratba, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt, adatokat tartalmazó nyilatkozattal igazolhatja.⁵² Fő szabály szerint az üzemeltető az, akit a felelősség terhel, használatba adás esetén pedig csak a törvényben foglalt alakiságnak megfelelően tett nyilatkozattal mentesülhet a felelősség alól. Álláspontunk szerint e felelősséget megállapító rendelkezések egy büntető-vagy polgári jogi jogsértés esetén is irányadóak a felelősség megállapítása során. Ezen felelősségi szabályok a hatóságokra is ugyanúgy vonatkoznak, mint magánszemélyekre, tekintettel a drón rendelet 1. § 19. pontjában szabályozott, üzemeltetőt meghatározó fogalomra, amely felsorolja azon szervezeteket, hatóságokat, amelyek egy drón üzemben tartását elláthatják.⁵³ Az Lt. szóhasználata szerint első sorban az üzemeltetőt terheli felelősség, így tehát megállapítható, hogy általánosságban a felelősségi szabályozás a hatóságokra is vonatkozik. A jogi szabályozás a drónok által okozott károk lehetőségét figyelembe véve kötelező felelősségbiztosítást ír elő a dróntulajdonosok számára, amely által biztosított fedezeti összeg a drón maximális felszállótömegétől függ. A felelősségbiztosítás jellegéből fakadóan a drónban bekövetkezett kárt nem fedezi, erre külön biztosítás megkötése lehetséges, ez viszont a felelősségbiztosítással ellentétben nem kötelező.⁵⁴

⁴⁷ Ákr. 35. § (1) bekezdés.

⁴⁸ Ákr. 114. §

⁴⁹ Lt. 66/A. § (1) bekezdés.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Lt. 66/A. § (2b) bekezdés.

⁵² Lt. 66/A. § (2d) bekezdés.

⁵³ Drónrendelet (állami) 1. § 19) pont.

⁵⁴ Domokos Márton – Horváth Anna Zsófia: A drónszabályozás aktuális állása. Jogi Fórum. [https://www.jogiforum.hu/blog-ip-it-vedjegy-domain-internet-jogi-blog-11/2022/02/03/a-dronszabalyozas-aktualis-allasa/\(2022.08.01.\)](https://www.jogiforum.hu/blog-ip-it-vedjegy-domain-internet-jogi-blog-11/2022/02/03/a-dronszabalyozas-aktualis-allasa/(2022.08.01.))

V. Konklúzió

A pilóta nélküli légi járművek már jó ideje velünk vannak, azonban csak az utóbbi pár évben adott rá lehetőséget a technológia, hogy ezeket a járműveket szélesebb körben elkezdjék használni az emberek. Kijelenthető, hogy e technológia használata sok helyen ma már megkerülhetetlen követelmény, így a közigazgatásban is. A drónok alkalmazásának előnye a hagyományos légi járművekkel szemben a vitathatatlan költséghatékonyság és a kezelésükhöz szükséges minimális képzettség. További előnyük, hogy a jövőben szinte teljesen mértékben kiválthatják a ma használatos hagyományos légi járműveket – repülőgépeket, helikoptereket – így spórolva meg pénzt és időt. A drónok fejlődésével egyre több feladat elvégzésére lesznek képesek, már ma is szinte bármilyen kiegészítővel elláthatóak ezek a szerkezetek, tulajdonképpen maga az elvégzendő feladat szabhat csak határt az alkalmazásuknak.

Így tehát megállapítható, hogy a drónok alkalmazása a közeljövőben már nem, mint lehetőség, hanem követelmény fog mutatkozni a közigazgatásban. Azonban fontos kiemelni, hogy mint sok más újonnan alkalmazható és a napjainkba beszivárgó technológiát, úgy a drónok használatát is elsősorban az arra való akarat fogja meghonosítani a közigazgatásban. A magyar közigazgatásnak nyitottnak kell lennie az ilyen új lehetőségekre, nyitott szemmel kell kutatnia az újabbnál újabb technológiákat egy adott eljárás során. Ha ez a minimális akarat megvan, akkor, modern, naprakész és hatékony közigazgatásunk lehet.

Balogh Márton

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagja

Jávorszki Hunor Bendegúz

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagja

A halálbüntetés vallási alapja a saria jogban és annak alkalmazása, kiszabása a gyakorlatban

I. Bevezetés

A *shari'ah* (a továbbiakban: saria) az Iszlám tanításaiból levezetett isteni útmutatás. Vallási alapokon nyugvó jog, hagyományösszesség, egy rendszer, amely a muszlimok viselkedését hivatott irányítani a társadalomban. A Sariának négy forrása van: a Korán, a Mohammed próféta életéről írt hadíszok,¹ az idzsma, vagyis a jogi konszenzus és az analóg érvelés (kijász). Al-Juwaynī² általános jogelvként fogalmazza meg a jogvédelmet öt univerzális Iszlám érték esetében.³ Ezek a vallás, az emberi élet, a leszármazottak, anyagi gazdagság és az emberi értelem képessége. A saria jog a társas kapcsolatok rendezésére bevett büntetési nemként gyakorolja a halálbüntetés intézményét. A *poena capitalis* kiszabásának elrettentő erejét a bűn és a bűnözés fékezése céljából alkalmazzák az iszlámban, valamint a *masalih* (közérdek) megóvása érdekében. Az Európai Unió tagállamaiban és tágabban az Európa Tanács égisze alatt elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezménye⁴ és annak 6.,⁵ valamint 13.⁶ Kiegészítő Jegyzőkönyve rendelkeznek a halálbüntetés tilalmáról. Az Emberi Jogok Európai Bírósága pedig Al-Saadoon and Mufdhi v. The United Kingdom ügyben pedig a kiegészítő jegyzőkönyveken kívül is megtiltotta a halálbüntetés kiszabását.⁷ Ezzel szemben a halálbüntetést az Iszlám vallás teológiailag elfogadja. A reflexió célja e gyakorlat dogmatikai hátterének bemutatása, valamint kiszabott ítéletek elemzése.

¹ Összefoglaló néven szunnák: Mohamed próféta gyakorlatainak és hagyományainak gyűjteménye.

² Szunnita iszlám jogtudós a 11. századból.

³ Ahmad *al-Raysuni*: Imam al-Šāfi'ī's Theory of the Higher Objectives and Intentions of Islamic Law. The International Institute of Islamic Thought, Hendron 2020. 16. o.

⁴ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény [EJEE]

⁵ Uo. Hatodik Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez a halálbüntetés eltörléséről

⁶ Uo. Tizenharmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez a halálbüntetés eltörléséről

⁷ Al-Saadoon and Mufdhi v. The United Kingdom (Application no. 61498/08) 4 April 2010, para. 120

II. A Korán rendelkezési a halálbüntetésről

A Korán Isten szava, minden teológiai és joggal kapcsolatos kérdés legfontosabb forrása, kinyilatkoztatásától a mai napig minden emberi interpretáció változatlanul maradt fent. A Szent könyv a halálbüntetést Isten által megállapított szankciónak ítéli, az ún. *hudud*, vagyis Allah ellen elkövetett bűncselekmények közül négyet⁸ büntetnek halállal. Ezek a házasságtörés (*zina*), hitelhagyás (*ridda*), fegyveres rablás (*hirabah*), és lázadás (*baghy*). A Korán 5:33 így rendelkezik: „*Büntetése azoknak, kik Allahbal, az Ő Próféájával szemben harcolnak és a Föld megrontásán buzgólkodnak (terrorizálnak), hogy leöletnek, vagy keresztre feszítetnek, vagy levágnak kezeik és lábaik az ellentétes oldalon, vagy száműzettek a Földről.*”⁹ A fejvesztés büntetése kegyetlen megtorlása a bűncselekményeknek, amelynek célja az elrettentés, az evilági és túlvilági szégyen és szenvedés okozása annak, aki bűnbe esik. „*Ez osztályrészüik az Evilágon, de a Túvilágon övék a hatalmas szenvedés.*”¹⁰ Allah engedi a tálióelv¹¹ alapján az igazságos megtorlást, de figyelmeztet, hogy az emberek bosszúvágyukban hajlamosak arra, hogy túllépjenek a törvényileg megengedett mértéken.¹² A jogsértések megtorlásának törvényesnek és arányosnak kell lennie. „*Ne öljetek életet, amit Allah megtiltott, csak az Igazsággal. Ez az, amit Ő elrendelt nektek, hátha tán félerítetek*” – így szól a Korán 6:151.¹³ Kizárólag az elkövető ellen irányulhat, nem büntethető családtag vagy más személy. A halálbüntetés a fent idézett ája alapján a muzulmán törvények jogilag elfogadott következménye, azonban eredendően törvényesnek kell lennie, Allahnak engedelmességgel, és nem bűnös bosszúvágnak engedve.

III. A halálbüntetés a saría jog egyéb forrásaiban

A Sahih al-Bukhari¹⁴ Mohamed próféta tevékenységéről szóló leghitelesebb szunna, amely kilencvenhét könyvben foglalja össze a próféta életét. A muszlim jogászok és teológusok évszázadok óta kiegészítő forrásként alkalmazzák a szunnát, a Mohammed által kiszabott halálbüntetéseket jogi precedensként alapul véve alkalmazzák. A jogforrás nyolcvanhatodik könyve egy kiszabott főbenjáró ítéletet mutat be. Az elkövető egy házas férfi, aki illegális szexuális kapcsolatot létesített egy nővel. A hadíszban¹⁵ Mohammed követője meghatározza a szankció kiszabásának feltételeit: házas férfi és a bűncselekményt tanúk, terhesség vagy vallomás igazolják.

⁸ Elizabeth Peiffer: The Death Penalty in Traditional Islamic Law and as Interpreted in Saudi Arabia and Nigeria. William & Mary Journal of Women and the Law 2004-2005/3. sz. 508. o. Idézi: Aly Mansour: Hudud Crimes in the Islamic Criminal Justice System. Oceana Publications, London – New York 1982. 287. o.

⁹ Abdel Rahman Mibálffy: Korán Fordítás és magyarázat. MEK, 2021. Ötödik szúra (fejezet) harmincharmadik ája (vers).

¹⁰ Uo.

¹¹ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 20. o.

¹² Mibálffy: i. m. 2:194

¹³ Mibálffy: i. m. 6:151 Az angol fordításban „justice and law” szerepel, ami hangsúlyt helyez a jog szerepére, a magyar fordításból ez hiányzik.

¹⁴ Sahih al-Bukhari. Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari> (2022.04.26.)

¹⁵ A szunnák hadíszokból épülnek fel, az elemzés tárgya a 6829-es számú.

Allah Küldötte ebben az esetben hajtotta végre a rajamot (halálos megkövezés), ennél fogva követőinek is kötelező. A hadisz alátámasztja az elmondottak alapján a hipotézist, hogy a Koránban leírtak mellett másodlagos jogforrásként használt Mohammed életútja. A rajam, mint büntetési nem a Szent könyvben nem szerepel, azonban a hadisz rendelkezésével mégis kétségszorosan kötelező van az Iszlám jogban.

IV. A halálbüntetés doktrinális alapja

A hagyományos iszlám törvény szigorú és elrettentő büntetésekről rendelkezik. Doktrinális nézeteltérés van a mai muszlim jogtudományi iskolák között abban, hogy a Koránt és a szunnát szó szerint kell-e értelmezni, vagy nem. A fikh¹⁶ a halálbüntetés alkalmazására gyakorolt hatásokról is vitában áll, azonban a bíróságok a halálbüntetést alkalmazhatják a „legsúlyosabb bűncselekmények” büntetéseként. Az említett *hudud*, vagyis az Allah ellen elkövetett jogsértések mellett az emberölés az emberi élet szentsége elleni bűncselekményként szintén halállal büntetendő. Az iszlám jog szándékos és előre megfontolt, kvázi-szándékos, gondatlan, halált okozó testi sértés és nem szándékosan okozott sérülés eredményeképpen állapítja meg az emberölés büntetést.¹⁷ „Ó, kik hisztek! Megíratott nektek az arányos ítélet az emberölésre. Szabad (emberért) szabadot, rabszolgaért rabszolgaért, nőért, nőt. Akinek elengedi (büntetését) az (áldozat) bátyja, az illően rendezze el és adományozzon neki jószágáért. Ez könnyítés Uratoktól és kegyelem. Aki ezek után törvényt szeg, annak viszonzása fájdalmas szenvedés.”¹⁸ A saría joga a halálbüntetést arányosan ítéli meg az elkövetett bűncselekményért a *quisas* (arányos ítélet) ugyanis elijeszti a támadót a bűn elkövetésétől és egyben megvédi a kiválasztott személyt az áldozattá válástól. A potenciális támadó és a potenciális áldozat élete is megmenekül, a társadalom pedig biztonságban érezheti magát.¹⁹ Az arányosság elvének hatékonysága a nyugati világban sem vitatott, a jogrendszerek saját szerveződésében is vezérelv. A magyar jogrendszerben az arányosság leképzése a célravezető ítélet és a beavatkozás szükségességében ragadható meg.²⁰ A Korán az arányos büntetés kiszabásában életet lát,²¹ ugyanis a halálbüntetés súlyos és elrettentő szankció, amely visszatartja az embereket bűncselekmények végrehajtásától. Mindazonáltal a Korán hisz a megbocsátás intézményében. Kegyelem adására jogosult az áldozat családja, amely jószágáért reparációt kérhet, ezáltal a saría nem támaszkodik kizárólag a *lex talionis* elvére. A halálbüntetésről

¹⁶ Iszlám jogtudomány.

¹⁷ Sharia Law and Death Penalty. Penal Reform International. 11. o. <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/07/Sharia-law-and-the-death-penalty.pdf> (2022.06.20.)

¹⁸ Mibálffy: i. m. 2:178

¹⁹ Uo. 93–94. lábjegyzet

²⁰ A büntetőjog alapelvei. 3. Az arányosság elve. Büntetőjog Infó. <https://buntetojog.info/mi-a-buntetojog/a-buntetojog-alapelvei/> (2022.04.26.)

²¹ Mibálffy: i. m. 2:179

szóló iszlám tanítás egy helyreállító igazságszolgáltatási modelltől ad tanúbizonyságot.²² A nyugati jogtudósok olyan új típusú szankciókat dolgoznak ki a bűnözés elrettentésére és a társadalom harmóniájának megőrzésére, ami egyúttal visszaszoríthatja a halálbüntetéseket. A dogmatikai reformkísérlet azonban keveset merít az iszlám büntetőjogból, ami sajnálatos.²³ Ihletet merítenek azonban a közösséget, a családot, az elkövetőket és az áldozatokat bevonó megszokott gyakorlatba, amely szerint a felek részt vesznek az ítélelhozatalban. Az áldozatközpontú *qisas* törvényt alkalmazó arab államok sokkal több közös vonást mutatnak a modern nyugati államokkal, mint a tradicionális muszlim jogot alkalmazó államokkal. Ahol a halálbüntetés alkalmazása jellemző, kiszabásának procedurális alapját az igazságosság fenntartásának kifejezett fontossága adja a sariában. Az igazságszolgáltatás mindenek felett kiemelkedik az iszlám jogban, legyen az elkövető barát vagy családtag, az ítélelhozatal mindenkire nézve elkerülhetetlen. *„Legyetek megtartói az Igazságnak, megvallói Allahnak még akkor is, ha ez ellenetek lenne, vagy szüleitek, hozzátartozóitok (ellen), legyen az gazdag vagy szegény.”*²⁴

V. Az idzsma hozzáállása a halállal való büntetéshez

A saria az igazságszolgáltatás megfelelő eszközeként a megbocsátást lehetőségként kínálja fel a megtorlás ellenében. Az áldozatok megbocsátásának és kárpótlásának rendszere esélyt ad az elkövető társadalomba való visszaengedéséhez. A törvény előírja, hogy a pénzügyi ellentételezés összegét²⁵ a gyilkosság áldozatának családja határozza meg, ezzel igencsak meghosszabbítva az eljárást, ugyanis egy ilyen tárgyalás éveket is igénybe vehet. Jemen, Líbia, az Egyesült Arab Emírátsok, Szaúd-Arábia, Irán, Irak és Pakisztán fogadja el a *diyab* fizetését emberölés büntetéként szankciójaként.²⁶ Az Egyesült Arab Emírátsokban 2011-ben módosították tizenhét indiai vendégmunkás halálbüntetését,²⁷ akiket egy pakisztáni állampolgár meggyilkolása miatt ítélték el. A Sharjahi Fellebbviteli Bíróság két év, már letöltött börtönbüntetésre és *diyab* megfizetésére mérsékelte a büntetést, miután az áldozat családja elfogadta a 3,4 millió emírátsi dirhamot (körülbelül 224 millió HUF akkori árfolyamon), és elvetette a megtorlás iránti kérelmét. A nyugati világ évtizedek óta támadja az iszlám jogot a halálbüntetés fenntartása miatt. A jogtudósok és emberjogi aktivisták nem elégszenek meg a jóvátétel intézményével, álláspontjuk szerint a poena

²² Susan C. Hascall: Restorative Justice in Islam: Should Qisas Be Considered a Form of Restorative Justice? Berkeley Journal of Middle Eastern & Islamic Law 2011/1. sz. 36. o.

²³ Uo. 37. o.

²⁴ *Mibálffj*: i. m. 4:135

²⁵ Vérpénzként (*diyab*) nevezi a szakirodalom.

²⁶ Sharia Law and Death Penalty. Penal Reform International. 13. o. <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/07/Sharia-law-and-the-death-penalty.pdf> (2022.06.20.)

²⁷ Amnesty International: Death sentences and executions in 2011. 44. o. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/act500012012en.pdf> (2022.04.26.)

capitis semmilyen esetben nem szabható ki. Az Egyesült Nemzetek Szervezete a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának*²⁸ (a továbbiakban: PPJNE) tervezete óta dolgozik az arab államokkal a halálbüntetés abolíciója érdekében. Az iszlám jog álláspontja azonban változatlan. Egyiptom kitart a halálbüntetés fontossága mellett, ugyanis az szükséges félelmet kelt az emberek szívében, hogy akadályt jelentsen bizonyos, az emberi élet ellen elkövetett súlyos bűncselekmények elkövetésében.²⁹ Pakisztán a tárgyalások során megjegyezte, hogy a halálbüntetés eltörlése nem egyeztethető össze az iszlám joggal.³⁰ Kuvait a vallásához szervesen hozzátartozó szankció eltörlését semmi esetben sem tárgyalja,³¹ mellettük Marokkó, Jemen és az Egyesült Arab Emírátsok is támogatják³² a halálbüntetést. Látható, hogy a *poena capitalis* dogmatikai alapokon nyugszik a Koránban, ezáltal az iszlám jogi konszenzus szerint elfogadott, annak használata indokolt és megengedett, de nem egyedüli szankció a bűncselekmények ellenében. A következőkben bemutatjuk hogyan jelenik meg a legsúlyosabb büntetés a gyakorlatban, példáinkat több ország joggyakorlatából merítve.

VI. Halálbüntetés a modern iszlám joggyakorlatban

A halálbüntetés alkalmazása elterjedt jelenség az iszlám világban. Az *Amnesty International* 2020-as jelentése alapján a világon végrehajtott összes halálbüntetése 88 %-a négy országban lett végrehajtva, jelesül Egyiptomban, Irakban, Iránban, illetve Szaúd-Arábiában (fontos megjegyezni, hogy az *Amnesty International* az államtitoknak minősülő kínai adatokkal nem rendelkezik, így azokat nem is tudta figyelembe venni a jelentés elkészültekor).³³ A muszlim többségű országok³⁴ közül 22 ország alkalmazza a mai napig a halálbüntetést, 14 országban *de facto* létezik, 11 országban pedig eltörölték.³⁵ Megállapítható ez alapján, hogy a muzulmán országok majdnem felében alkalmazott büntetési nem a *poena capitalis*, e 22 ország közül pedig kiemelkedik az *Amnesty International* idézett statisztikája alapján Egyiptom, Irak, Irán illetve Szaúd-Arábia. Az elkövetkezőkben e 4 ország közül Irán, illetve Szaúd-Arábia halálbüntetési gyakorlatát vizsgáljuk arra tekintettel, hogy Iránban a

²⁸ Egyesült Nemzetek Közgyűlése: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 1976. évi 8. törvényerejű rendelet (2022.04.27.)

²⁹ Sixth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders A/CONF.87/14/Rev.1 Caracas, Venezuela, 25 August – 5 September 1980. 60. o.

³⁰ William A. Schabas: Islam and the Death Penalty. William & Mary Bill of Rights Journal 2000/1. sz. 227. o. Idézi: U.N. Doc. A/37/407, Add.1.

³¹ Uo. Idézi: U.N. Doc. A/C.3/37/SR.67, § 84.

³² Uo. Idézi: U.N. Doc. A/C.3/SR.44-52, 56, 57, 60.

³³ Mideast states made 'chilling' use of executions amid pandemic: Amnesty. France 24. <https://www.france24.com/en/live-news/20210421-mideast-states-made-chilling-use-of-executions-amid-pandemic-amnesty> (2022.05.10.)

³⁴ Muslim Majority Countries. World Population Review. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-majority-countries> (2022.05.19.)

³⁵ The Death Penalty Worldwide. ECPM. <https://www.ecpm.org/en/the-death-penalty-worldwide/> Palesztina beleszámításával, Nyugat-Szahara kivételével. (2022.05.19.)

legelterjedtebb a halálbüntetés alkalmazás, illetve, hogy a közelmúltban Szaúd-Arábiában egy korábban példátlan, 81 ember kivégzésével járó ítéletvégrehajtás ment végbe.

VII. Halálbüntetés gyakorlata egyes iszlám országokban

VII. 1. Irán

Az Iszlám világban a legnagyobb számú kivégzést Irán hajta végre. A Covid-19 világiárvány alatt is valószínűleg³⁶ Kína után a legtöbb kivégzést bonyolította le,³⁷ az *Amnesty International* jelentése szerint több mint 246 személyt végeztek ki a közel-keleti országban.³⁸

1978-ban Iránban forradalom tört ki, amelynek hatására az addig fennálló monarchikus állam berendezkedés megbukott. Miután Khomeinit, Irán egyik legbefolyásosabb vallási vezetőjét becsmérelték, diákok ezrei vonultak utcára, őket követték további fiatalok. A véres összecsapások során többen meghaltak, rengetegen megsebesültek. Egy évvel később, a meggyengült és támogatás nélküli Mohammed Reza Pahlavi sah elhagyta az országot. Április 1-én Kohomeini ajatollah vezetésével, népszavazást követően kikiáltották az Iráni Iszlám Köztársaságot.³⁹ Miután sokkal hangsúlyosabbá vált az Iszlám tanításainak követése, a világi jogot, köztük a büntetőjogot is, a sariának rendelték alá, amely alapján három büntetőjogi rendelkezést hoztak a síita *fiqh*-re alapozva.⁴⁰ Később, ezeket összevonták, így jött létre az Iráni Iszlám Büntetőtörvénykönyv, amelyet 2013-ban egy új, revizionált büntetőtörvénykönyv váltott fel.⁴¹ Ezek alapját is a saría képezi, így az iráni büntetőjog alkalmazza mind a *hudud* (saría által megszabott büntetések), mind a *qisas* (testi sértés, emberölés megtorlására), mind pedig a *diyat* (olyan esetekre, ahol van lehetőség pénzügyi kompenzációra) büntetési formákat.

Az új büntetőtörvénykönyv szinte minden olyan bűncselekmény esetén megtartotta a halálbüntetés lehetőségét, amelyeket korábban is a szerint büntettek. Több helyen azonban kibővítették a legsúlyosabban büntetett magatartások listáját. A jelenleg hatályos normák alapján különböző szexuális cselekmények (házasságtörés, azonos neművel való szexuális kapcsolat, paráználkodás) mellett a fegyveres rablások, lázadások, állam elleni bűncselekmények, Allah elleni

³⁶ A bizonytalanság oka az, hogy Kína vonatkozásában csak becsült adatok állnak a szervezet rendelkezésére, a pontos számok államtitoknak minősülnek

³⁷ Iran halts execution of three protesters after online campaign. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53463685> (2022.05.10.)

³⁸ Death sentences and executions 2020. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/3760/2021/en/> (2022.05.10.)

³⁹ Janet Afery: Iranian Revolution. Britannica. <https://www.britannica.com/event/Iranian-Revolution/Aftermath> (2022.05.18.)

⁴⁰ Mohamad H. *Tavana*: Three Decades of Islamic Criminal Law Legislation. in Iran: Legislative History Analysis with Emphasis on the Amendments of the 2013 Islamic Penal Code. Electronic Journal of Islamic and Middle Eastern Law 2014/2. sz. 26. o.

⁴¹ Uo. 29. o.

bűncselekmények, illetve alkohollal, kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elkövetőivel szemben szabható ki a halálbüntetés.⁴²

Kiemelendő az ún. *efsad-fil-arz* (világi megrontás), valamint *baghy* tényállások köre. Előbbi esetében a tényállás rendkívül tág, számtalan elkövetési magatartást ír le. Véleményünk szerint ez nem más, mint egy olyan komplex állam elleni bűncselekmény fajta, amely az iszlám társadalom moralitása elleni magatartásokat (pl.: bordélyház üzemeltetése) épp úgy magába olvasztja, mint az állambiztonság ellen elkövetetteket. A másik kiemelt tényállás a, *baghy* esetében fegyveres lázadásról szól a jogszabály. A két tényállással kapcsolatban a probléma az, hogy homályos megfogalmazásuk miatt nagy teret hagynak a bírói jogértelmezésnek.⁴³ Itt fontos megjegyezni, hogy Iránban a halálbüntetés a politikai elnyomás egyik eszköze is⁴⁴, amelyet gyakran e két, homályosan megfogalmazott, már-már gumiszabályra hajazó tényállás, valamint egy harmadik, ún. *moharebeh* (Allahal való szembe szegülés) miatt szabnak ki. Az *Iranian Human Rights* szervezet 2017-es jelentése szerint az *efsad-fil-arz* tényállást általában az ún. Forradalmi Törvényszékek⁴⁵ alkalmazzák, amikor másként nem lehetne halálbüntetést kiszabni.⁴⁶ A Forradalmi Törvényszékek jelentősége abban is áll, hogy azon bűncselekményeket, amelyek rendszerint halálbüntetéssel végződnek (állambiztonsági elleni bűncselekmények, kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények), e bíróság hatáskörébe tartoznak.⁴⁷ Tekintettel pedig arra, hogy e tényállások politikai jellegűek, véleményem szerint sokkal fontosabb az elrettentés illetve a megfélemlítés e törvényszékek esetén, ezzel magyarázható az általa hozott halálos ítéletek nagy száma. Ruhollah Zamot például, az *Anad News* mögött álló rendszerkritikus újságíró is az *efsad-fil-arz* miatt mondták ki bűnösnek,⁴⁸ majd végezték ki 2020 decemberében. A vádak szerint hírportálján az állam vezetése ellen uszított a 2017-18-as tüntetéshullámok⁴⁹ alatt.⁵⁰ Az *Iranian Human Rights* adatai alapján pedig csaknem 15 személyre várt hasonló sors a korábban említett polgári engedetlenségi hullámban, tüntetéssorozatban való részvételük miatt.⁵¹

⁴² Annual Report on the death penalty in Iran 2020. Iran Human Rights. https://iranhr.net/media/files/Rapport_iran_2021-gb-290321-BD.pdf (2022.05.19.) 25. o.

⁴³ Uo. 26. o.

⁴⁴ *Beenish Ashraf*: Iran: Death penalty and political weapon. Asia Blogs. <https://asia-blogs.org/2021/01/20/iran-continues-to-use-death-penalty-as-a-political-weapon/> (2022.05.18.)

⁴⁵ Eredetileg 1979-ben lettek létrehozva a korábbi rendszer tisztviselőinek üldözésére, ma a legtöbb halálos ítélet kiszabásáért felelős szerv

⁴⁶ Annual Report on the death penalty in Iran 2017. Iran Human Rights. <http://fileservier.idpc.net/library/ECPM-IHR-%20Iran%20report%202017.pdf> (2022.05.10.)

⁴⁷ Ld. Annual Report on the death penalty in Iran 2020. 24. o.

⁴⁸ Iran: Execution of journalist Rouhollah Zam a 'deadly blow' to freedom of expression. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/12/iran-execution-of-journalist-rouhollah-zam-a-deadly-blow-to-freedom-of-expression/> (2022.05.10.)

⁴⁹ Mashhad városából induló tüntetéshullám az ország vezetése ellen

⁵⁰ Ruhollah Zam: Iran executes journalist accused of fanning unrest. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-55285301> (2022.05.10)

⁵¹ Ld. Annual Report on the death penalty in Iran 2020. 46. o.

Végezetül fontosnak tartjuk kitérni az iráni halálbüntetési gyakorlat kritikáira is. A PPJNE, amelyet Irán is ratifikált 1975-ben⁵², meghatározza azokat kritériumokat, amelyeknek meg felelnie az államoknak, amennyiben nem kívánják kivezetni a halálbüntetést jogrendszerükből. A 6. cikkely 2. pontja úgy rendelkezik, hogy csak a legsúlyosabb bűncselekmények esetében alkalmazható a legsúlyosabb büntetési nem. Ezzel szemben az ENSZ Főtitkárának jelentéséből kiderül, hogy számos esetben végeztek ki olyan elítéltet, aki alkoholfogyasztásért, tüntetéseken való részvételért, házasságtörésért, homoszexualitásért vagy kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt marasztaltak el.⁵³

Gyakori kritika éri Iránt azért is, mert, szemben a PPJNE rendelkezésével, tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekkel szemben is alkalmazzák a halálbüntetést. Irán e kritika ellen azzal érvel, hogy a sariában, amelyen az iráni büntetőjog is alapul, a pubertáskor vége a teljeskörű büntethetőség alsó határa, Iránban ezt tizenöt holdévben szabályozták fiúknál, kilencben lányoknál.⁵⁴ Ebből kifolyólag nem csak elvi síkon lehetséges a fiatalkorúak kivégzése, de a gyakorlatban is alkalmazzák azt. A főtitkári jelentés kifogásolta azt is, hogy az Iráni Büntetőtörvénykönyv 91. §-a rendelkezik ugyan arról, hogy a bíró dönthet e büntetési nem kiszabásáról, de valójában nem juttatják érvényre e rendelkezést.⁵⁵ Ezt támasztja alá az a tény, hogy 2010 és 2020 között 63 fiatalkorút végeztek ki.⁵⁶

A fent említettek képezik alapját annak, hogy Iránt számos alkalommal marasztalta el az ENSZ. 2021 októberében Javaid Rehman, az iráni emberi jogi helyzet különmegbízottja jelentésében aggasztónak találta az iráni halálbüntetési gyakorlatot,⁵⁷ és javaslatot tett a halálbüntetés kivezetésére az ország jogrendjéből.⁵⁸

VII. 2. Szaúd-Arábia

2022. március 12-ét követően Szaúd-Arábia azzal került a címlapokra, hogy egy nap alatt 81 embert végeztek ki terrorizmus vádjával, amely szám meghaladja az összes kivégzettek számát 2021-ben.⁵⁹

⁵² International Covenant on Civil and Political Rights 16 December 1966. UNTS: 999. <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280004bf5&clang=en> (2022.05.18)

⁵³ Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran. 14 May 2021 A/HRC/47/22.

⁵⁴ Claudia Lobrenschneit: Child Execution in Iran and its legality under the Islamic law. 8. o. https://crean-network.org/application/files/6115/0702/5549/8child_execution_in_iran_and_its_legality_under_islamic_law.pdf (2022.07.05.)

⁵⁵ Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran. 14 May 2021 A/HRC/47/22.

⁵⁶ Juvenile Executions in Iran, 2020. Iran Human Rights. <https://iranhr.net/en/articles/4727/> (2022.07.05.)

⁵⁷ Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran. 14 May 2021 A/HRC/47/22.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Peine de mort: l'Arabie saoudite exécute 81 personnes en un jour. France 24. <https://www.france24.com/fr/moyen-orient/20220313-peine-de-mort-l-arabie-saoudite-ex%C3%A9cute-81-personnes-en-un-jour> (2022.05.10.)

Március 14-én kelt nyilatkozatában Michelle Bachelet ENSZ Emberi Jogi Főbiztos elítélte a tömeges kivégzést, valamint aggodalmát fejezte ki a szaúdi halálbüntetési gyakorlat miatt.⁶⁰

A *World Coalition Against the Death Penalty* adatai alapján, bár a 2019-es 184 kivégzéshez képest jóval csekélyebb számú halálbüntetést hajtottak végre 2020-ban (27), illetve 2021-ben (44),⁶¹ növekvő tendencia figyelhető meg e téren. Figyelembe véve azt, hogy 2022. március 12-én közel kétszer annyi főt végeztek ki, mint az egész 2021-es évben, illetve, hogy eddig is növekvő számokat mutatott Szaúd-Arábia halálbüntetési gyakorlata, az elkövetkezendő években visszatérhet az ország a 2019-es számokhoz éves szinten. Ezt az is alátámasztja, hogy Szaúd-Arábiában a halálbüntetést általában terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmények esetében szabják ki, és az ország fokozottan kitett az Iszlám Államnak⁶²

Szaúd-Arábia büntetőjoga, sok más muzulmán országhoz hasonlóan, a sarián alapul. Három büntetéstípust különböztet meg, a *hudud*, *qisas*, és *tazir* büntetéseket.⁶³ Ennek következtében gyakran végeznek ki nem-erőszakos bűnelkövetőket, jellemzően kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, valamint vallási (*hudud*) bűncselekmények elkövetőit.⁶⁴ Az *Amnesty International* 2020-as jelentése alapján az összesen kivégzett 27 főből 5 főt kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt ítélték el.⁶⁵

Garanciális jellegű problémát vet fel Szaúd-Arábiával kapcsolatban, hogy például Iránnal szemben egyáltalán nincs írott büntetőjoga, az alkotmányos garanciák hiánya pedig kiszolgáltatja a terhelteket a bírói önkénynek.⁶⁶ Jóllehet, az ország egy átfogó igazságügyi reformra készül, amelynek keretein belül büntető törvénykönyvet kapna az ország, de ez még nem realizálódott.⁶⁷

VIII. Összegzés

A halálbüntetés kérdése egyike a jogászokat világszerte foglalkoztató problémáknak. Megvitatásakor számos tényezőt figyelembe kell venni; erkölcsi, társadalmi, de akár gazdasági

⁶⁰ Comment by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet on the execution of 81 people in Saudi Arabia. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/03/comment-un-high-commissioner-human-rights-michelle-bachelet-execution-81-people?LangID=E&NewsID=28280> (2022.05.10.)

⁶¹ World Coalition Against the Death Penalty. <https://worldcoalition.org/pays/saudi-arabia/> (2022.05.19.)

⁶² Foreign Travel Advice – Saudi Arabia. Government of the United Kingdom. <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/saudi-arabia/terrorism> (2022.05.19.)

⁶³ Esther van Eijk: Sharia and national law in Saudi Arabia. In: Sharia incorporated: A Comparative Overview of the Legal Systems of Twelve Muslim Countries in Past and Present (szerk. Jan Michiel Otto). Leiden University Press, Leiden 2010. 166. o.

⁶⁴ Saudi Arabia 2017 Human Rights Report. United States Department of State. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Saudi-Arabia.pdf> (2022.07.05.)

⁶⁵ Global Report – Death Sentences and Executions, 2020. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/3760/2021/en/> (2022.05.10.) 44. o.

⁶⁶ The origins of the witchcraft charge. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/reports/1997/saudi/Saudi-03.htm> (2022.05.10.)

⁶⁷ Saudi Arabia: Forthcoming Penal Code Should Protect Rights. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2022/04/29/saudi-arabia-forthcoming-penal-code-should-protect-rights> (2022.05.10.)

szemszögből is meg kell közelíteni a témát. Legitimitását gyakran a vallásból vezetik le, erre utaló igehelyek találhatóak az többek között az Ószövetségben (pl.: Mózes I. 9:6) is. Reflexiónkban bemutattuk egyrészt a halálbüntetés legitimitását az Iszlám jogra alapozva, másrészt pedig e szabályok leképződését bizonyos muzulmán többségű országok belső jogában. Megállapítható, hogy a muszlim többségű országok nagy többségében, ha csak *de iure* is, de létezik a legsúlyosabb büntetési nem és tekintettel a nemzetközi közösség halálbüntetés-ellenességére, indokolt foglalkozni a *poena capitalis* kérdésével.

Hahn Melinda

bírósági közvetítő, Pécsi Törvényszék

Az életkorhoz kötött kötelező védőoltások az alapvető jogok tükrében

I. Bevezetés

A koronavírus járvány nyomán kialakuló közegészségügyi válság ismételten ráirányította a figyelmet a védőoltásokra; azok szükségessége, hatékonysága, biztonságossága ma is élénk közéleti vitákat eredményez világszerte. A védőoltás meghatározott munkakörökben való kötelezővé tétele számos országban, így hazánkban is sokak által vitatott; egyes nézetek szerint a kötelező oltás az önrendelkezési joggal és a magánélet sérthetlensége iránti joggal összeegyeztethetetlen.

Ebben a helyzetben az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokkal kapcsolatos kételyek, ellenérzések is megerősödni látszanak; a védőoltások ellenzői a szülőknek a gyermekük neveléséhez való jogát, lelkiismereti – és vallásszabadságát, a gyermekek testi integritásának, az egészségügyi értelemben vett önrendelkezés iránti jogának sérelmét látják a kötelező oltásokban.

A védőoltások megjelenése óta jelen lévő oltásszkeptikus nézetek kereszttüzében – a természettudományos szempontok mellett – alapjogi kérdések állnak: van-e joga az államnak az életkorhoz kötött védőoltások kötelező előírásához, akár a szülők ellenében is? Szankcionálható-e alkotmányosan az oltás elmaradása? Összeegyeztethető-e a védőoltásra kötelezés a szülők lelkiismereti- és vallásszabadságával, illetve a családi élet és a magánszféra védelmével?

Korlátozható-e az egészségügyi önrendelkezés joga a védőoltások kötelezővé tétele útján? Jelen tanulmányban az oltások és az oltásellenes mozgalmak megjelenésének rövid bemutatása után a kötelező védőoltások által érintett alapvető jogokat érintő, legfontosabb alkotmánybírási és kúriai döntéseket mutatom be, kitekintéssel az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára is.

II. Az önrendelkezési jog

Magyarország Alaptörvényének II. cikke szerint az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az emberi méltósághoz való jog minden ember veleszületett jogaként, mint általános személyiségi jog került meghatározásra.¹ Az emberi méltósághoz való jog, mint általános személyiségi jog olyan szubszidiárius jog, amely minden esetben felhívható az egyén autonómiájának védelmére, ha más alapjogra nem lehetséges hivatkozni. Az általános személyiségi jog egyes összetevőit a személyiség szabad kibontakoztatásának joga, az önrendelkezési

---

¹ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 44–45.

jog, az általános cselekvési szabadság és a magánszférához való jog jelenti.²

Az önrendelkezési jogot az Alkotmánybíróság az emberi méltóság, így az általános személyiségi jog tartalmi elemeként definiálta és széles körű védelemben részesíti, mint a döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési jogát. Az önrendelkezés joga tehát az emberi méltósághoz való jogból, mint anyajogból ered, amely abszolút jellegű, korlátozhatatlan és minden más jogot megelőző alapjog. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az emberi méltósághoz való jog csak az emberi státusz meghatározójaként, az élethez való joggal fennálló egységében abszolút és korlátozhatatlan³ Anyajog mivoltából levezetett egyes részjogai (mint pl. az önrendelkezéshez és a személy testi integritásához való jogok) azonban bármely más alapjoghoz hasonlóan korlátozhatók.⁴

Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott arra, hogy az állam kötelessége az alapvető jogok tiszteletben tartására és védelmére az alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről⁵. Az alapjog védelmére irányuló intézményvédelmi kötelessége alapján tehát az államnak meg kell teremtenie azon kereteket, amelyek az emberi méltósághoz való alapjog és annak egyes részjogosultságai gyakorlásához a megfelelő feltételeket, valamint a joggyakorlás során érintett jogi érdekek egyensúlyát biztosítják.

Az önrendelkezési jog speciális vetülete az egészségügyi önrendelkezési jog. A kötelező védőoltásokat érintő nemzetközi jogi szabályozás kiemelkedő jelentőségű dokumentuma az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására való tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezményének (Oviedói Egyezmény) 5. cikke általános jelleggel rögzíti, hogy egészségügyi beavatkozás csak az után hajtható végre, ha abba az érintett személy szabad tájékozottságon és tájékozottságon alapuló beleegyezését adta.

Magyarországon az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) 15. § (1) bekezdése garantálja a betegek önrendelkezési jogát, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. Ennek megfelelően a törvény három esetkörben – életkorhoz kötötten, megbetegedési veszély esetén, illetve külföldre történő kiutazásnál - írja elő kötelező védőoltás elrendelését.

III. A járványos megbetegedések elleni védőoltások megjelenése

A járványos megbetegedések elleni oltások rendszere sikerrel küzdött le számos halálos, illetve súlyos

² 57/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991, 272, 279.

³ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 258-294.

⁴ 75/1995. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1995, 376, 383.

⁵ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297.

szövődménnyel járó betegséget, amelynek eredményeképpen egyes megbetegedések teljesen eltűntek Magyarországon, illetve Európa területéről. A védőoltásokkal megelőzhető fertőző betegségek ma már ritkábban fordulnak elő, amely a hosszú ideje tartó, tömeges oltásoknak köszönhető. Az első, himlő elleni védőoltás az 1700-as évek végén jelent meg, amelyet Magyarországon 1876-ban vezettek be. Ezt követte a diftéria elleni védőoltás 1928-ban, majd a tetanusz elleni oltás 1942-ben. 1954-ben került bevezetésre az első kombinált oltás, a Di-Per-Te, amely a diftéria, a szamárköhögés és a tetanusz ellen nyújtott védelmet. A BCG oltás, illetve a járványos gyermekbénulás elleni oltások, majd a kanyaró elleni oltás bevezetése újabb, addig gyakran halálos kimenetelű megbetegedések ellen jelentett hatékony védelmet.⁶ Az oltásoknak köszönhetően a XX. század első évtizedétől kezdődően nem fordult elő himlős megbetegedés; míg a feketehimlő az 1970-es évektől kezdődően az egész világon eltűnt.

A védőoltások megjelenését követően egyes államokban, így Magyarországon is - ahol kötelező, a lakosság számára térítésmentesen biztosított védőoltási rendszer alakult ki⁷ - a súlyosabb megbetegedések ellen védelmet nyújtó oltások kötelező bevezetésére került sor.

Az EU/EGT-tagállamok oltási rendjeit hasonló elvek mentén alakították ki, ám azok nem teljesen azonosak. Így megfigyelhetők különbségek az oltásra kötelezettek kora és csoportja (pl. kötelezett minden adott életkorú gyermek, vagy csak azok, akik veszélyeztetett csoportba tartoznak), a vakcina pontos típusa (pl. egyes összetevők eltérhetnek), az oltások száma és a beadás ideje körében, illetve a tekintetben, hogy a vakcinát önmagában vagy más vakcinákkal kombinációban adják-e be.⁸

IV. A kötelező védőoltások jogszabályi háttere Magyarországon

Az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket az Eütv. tartalmazza. Ennek megfelelően rögzítésre került, hogy a járványügyi tevékenység célja a fertőző megbetegedések, a járványok megelőzése és leküzdése, valamint az emberi szervezet fertőző betegségekkel szembeni ellenállóképességének fokozása⁹, míg a védőoltás célja a fertőző betegségekkel szembeni aktív, illetve passzív védettség kialakítása.¹⁰ Meghatározott esetekben a védőoltás elhalasztható, a kezelőorvos, a beteg vagy a beteg törvényes képviselője a beteg lakóhelye szerint illetékes egészségügyi államigazgatási szervnél kérelmezheti a védőoltás alóli mentesítést, ha a) a védőoltásban részesítés a beteg egészségi állapota miatt nem lehetséges, vagy a védőoltás a beteg

⁶ Védőoltások bevezetése és főbb változásai Magyarországon. VACSATC Magyarország. <http://www.oltasbiztonsag.hu/?V%20F5olt%20sok-bevezet%20se-%20s-%20F5bb-v%20ltoz%20sai-Magyarorsz%20gon&pid=121> (2022.07.07.)

⁷ Ferenci Tamás: Védőoltásokról a tények alapján. Medicina, Budapest 2017. 508. o.

⁸ Oltási naptárak az EU/EGT tagállamokban. Európai Vakcinázási Információs Portál. <https://vaccination-info.eu/hu/vedooltasok/mikor-szukseges-vedooltas/oltasi-naptarak-az-euegt-tagallamokban> (2022.07.07.)

⁹ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) 56. § (1) bekezdés.

¹⁰ Eütv. 57. § (1) bekezdés.

egészségét vagy meglévő betegségét várhatóan károsan befolyásolná, és b) az a) pont szerinti körülmény változása belátható időn belül nem várható.¹¹

Ha a védőoltás igénybevételére köteles személy e kötelezettségének írásbeli felszólításra sem tesz eleget, az egészségügyi államigazgatási szerv a védőoltást elrendeli. Az egészségügyi államigazgatási szerv közvetlen járványveszély fennállása esetén - a veszélyhelyzet szerint meghatározott védőoltások köre tekintetében - a határozatot azonnal végrehajthatóvá nyilváníthatja.¹²

A fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet (a továbbiakban NM rendelet) 5. § (1) bekezdése felsorolja az életkorhoz kötött védőoltásokat. Rögzíti, hogy azoknál a gyermekeknél, akiknél bármelyik kötelezően előírt védőoltás elmaradt, az elmaradt védőoltást a legrövidebb időn belül pótolni kell. Azok az orvosok, akik bölcsődei ellátást nyújtó intézménybe, óvodába, nevelőszülőkhöz, gyermekotthonba, illetőleg egyéb gyermekközösségbe, továbbá alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézménybe kerülő gyermekek vizsgálatát végzik, kötelesek az életkor szerint esedékessé vált oltások megtörténtét ellenőrizni. A hiányzó oltásokat az oltás végzésére jogosultaknak pótolniuk kell.¹³

Az NM rendelet 4. § (2) bekezdése szerint az adott évi védőoltási tevékenységre vonatkozó, életkorhoz kötött kötelező védőoltásokkal kapcsolatosan felsorolt feladatok gyakorlati végrehajtásához szükséges ismereteket az országos tisztifőorvos által kiadott, az adott év védőoltási tevékenységére vonatkozó módszertani levél tartalmazza.

V. Az oltásellenes mozgalmak megjelenése

A megbetegedések ritkulása, majd *quasi* eltűnése osztársadalmi szinten eredményezheti azt, hogy – miután közvetlen veszélyét nem érzik – a társadalom tagjaiban kétségek fogalmazódnak meg a védőoltások szükségessége tárgyában. A védőoltások elmaradása következtében fel-felüti a fejét világszerte néhány védőoltással megelőzhető betegség, úgy, mint a 2012. évi wales-i kanyarójárvány. Más esetekben háborús körülmények – így például a Szíriában dúló polgárháború - vezetnek a mármár eltűntnek hitt betegségek, például a járványos gyermekbénulás ismételt elterjedéséhez.

A kötelező védőoltások bevezetésével egyidejűleg megjelenő oltásellenes mozgalmak az oltásokat nem csupán szükségtelennek, hanem egyenesen károsnak, veszélyesnek, az egyéni szabadságjogokat sértőnek találták, amelyek hátrányos következményei, veszélyei jelentősen meghaladják az esetleges védettség kialakulásából származó előnyöket¹⁴. Az 1879-ben létrejött

¹¹ Eütv. 58. § (3) bekezdés.

¹² Eütv. 58. § (7) bekezdés.

¹³ A fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM Rendelet 5. § (8) bekezdés.

¹⁴ James *Colgrove* – Sara J. *Samuel*: Freedom, Rights and Vaccine Refusal: The History of an Idea. *American Journal of Public Health* 2022/2. sz. 234-241. o.

Amerikai Vakcinaellenes Liga tagjai az oltóanyagokat veszélyesnek, hatástalannak tartották, ezzel szemben az oltást támogató egészségügyi intézmények magukat az oltásellenes mozgalmakat nevezték a társadalom beoltott tagjait veszélyeztető jelenségnek. A polgári engedetlenségnek e válfaja erőszakos, tömeges oltási programokat is megalapozott 1894 és 1902 között New York államban.

Ebből az időszakból származik a manapság is sokat idézett és hivatkozott 1905-ös *Jacobson vs. Massachusetts* ügy, amelyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a kötelező oltás nem sérti az amerikai alkotmány 14. számú kiegészítésének rendelkezéseit. Rögzítette az ítélet, hogy az alkotmány által garantált szabadság nem abszolút jog, amely mindig és minden körülmények között korlátozásmentesen illeti meg az állampolgárt, így a közjó érdekében történő korlátozása jogszerű. Napjainkban - bár a nyájimmunitás megfelelő szinten tartását elősegítik az állami közhatalom eszközeivel támogatott védőoltások - az egyének védőoltásokkal kapcsolatos attitűdjét az egyes oltások kötelezővé tétele hátrányosan is befolyásolhatja, mivel megvonja a szülőktől a döntés szabadságát.

A kötelező védőoltásokkal szemben leggyakrabban felhozott érveket három nagy csoportba sorolhatjuk, úgymint: 1. az emberek állammal szembeni alapvető jogait érintő; 2. az esetleges egészségkárosodásokra hivatkozó; 3. a védőoltások hatékonyságával kapcsolatos ellenvetéseket.¹⁵ Jelen tanulmányban az alapvető jogokat – így elsősorban az élethez és emberi méltósághoz való jogból eredő önrendelkezési jogot, a magánélet és a családi élet sérthetlenségéhez fűződő jogot, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságot¹⁶ - érintő érvek, a kötelező védőoltásokkal szembeni ellenvetések mentén tekintem át az Emberi Jogok Európai Bíróságának, illetve a magyar Alkotmánybíróságának és a Kúriának a védőoltásokkal, illetőleg azok elmulasztásának jogkövetkezményeivel kapcsolatos gyakorlatát.

VI. A kötelező védőoltás az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában; a Vavricka kontra Cseh Köztársaság ügy

A kötelező oltásokkal kapcsolatos kérdések az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában is megjelentek az élethez való jog (Emberi Jogok Európai Egyezményének 2. cikke), a magán- és családi élet sérthetlenségéhez való jog (Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke) és a gondolat-, lelkiismeret- és vallás szabadsága (Emberi Jogok Európai Egyezményének 9. cikke)

¹⁵ *Mohai Zsuzanna–Pénzes Melinda: A kötelező védőoltásokkal szembeni ellenállás megjelenése a népegészségügyi hatósági ügyekben. Egészségtudomány 2018/3–4. sz. 84. o.*

¹⁶ Az oltásokkal kapcsolatos ellenérzések, kételyek valláson, nézetrendszeren is alapulhatnak. Bizonyos vallási tanítások eleve elfogadhatatlannak tartják a védőoltást, mint az emberi életbe való külső beavatkozás intézményét, mások bizonyos oltóanyagok (így például abortált magzatokból nyert vivóanyagok) használatát utasítják el. A Római Katolikus Egyház 2005. július 9-én kiadott állásfoglalásában az Apostoli Szentszék súlyos aggályait fejezi ki a művi abortuszról származó sejtvonalak segítségével előállított oltóanyagokkal kapcsolatban. A vatikáni állásfoglalás szerint az orvosoknak és a családoknak kötelességük alternatív vakcinák használatát kérni, amennyiben ilyenek léteznek.

kapcsán.

Az EJEB az élethez való jog kapcsán kiemelte, hogy az abszolút, az államnak nemcsak tartózkodnia kell attól, hogy maga kövessen el azt korlátozó cselekményeket, hanem pozitív kötelezettsége is van, tehát mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy az életet veszélyeztető kockázatokat megelőzze, ezáltal védelmet nyújtva az egyénnek.¹⁷ Ez kiterjed a közegészségüggyel kapcsolatos kérdésekre is azzal, hogy az állam e téren nagy mérlegelési szabadsággal rendelkezik.¹⁸

A gyermekkori kötelező oltásokkal kapcsolatban az EJEB kifejtette, hogy a 2. cikk az élettől való megfosztással szemben ad védelmet, és bár felfogható a testi integritás védelmeként is, az oltás önmagában nem jelent olyan fokú beavatkozást, amely ezt megsértené.¹⁹ Ha az oltás esetleges mellékhatása nem jelent súlyos kockázatot, akkor nem tartozik a 2. cikk hatálya alá. Amennyiben az oltás mégis halált okoz, az állam abban az esetben sem vonható felelősségre, ha megfelelő lépéseket tett annak érdekében, hogy nyomon kövesse és ellenőrizze a folyamatot; az elszigetelt halálesetek nem jelentik a 2. cikk sérelmét.²⁰

Az EJEE 8. és 9. cikkével függ össze az Emberi Jogok Európai Bíróságának a védőoltás témáját érintő legátfogóbb ítélete, amelyet a Vavricka kontra Cseh Köztársaság ügyben hozott – Franciaország, Magyarország, Észak-Macedónia, Olaszország, Moldova, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és az Egyesült Királyság kötelező védőoltásokkal kapcsolatos gyakorlatának felhasználásával - 2021. április 8-án.

A Cseh Köztársaságban az oltási kötelezettség indokolatlan elmulasztása esetén a szülőket megbírságozzák, de az oltás beadását fizikailag nem kényszerítik ki. Az oltási rend elmulasztása esetén a be nem oltott gyermekeket – ha a mulasztás oka nem egészségügyi jellegű volt - óvodába nem veszik fel. A Vavricka ügyben a kérelmezők egyikét (Vavricka urat) azért bírságozták meg, mert két gyermekénél elmulasztotta az oltási kötelezettség teljesítését, a többi kérelmező (Novotná, Horych, Brozik, Dubsky és Rolecek) esetében pedig a hatóságok megtagadták az oltatlan gyermekek óvodába való felvételét. Novotná és Horych kérelmezők aggályai orvosi jellegűek voltak, míg Vavricka úr esetében az természettudományos jellegű kétségek mellett a lelkiismereti- és vallásszabadság körébe tartozó kérdések is felmerültek.

Az EJEB a Vavricka ügyben kifejtette, hogy a kötelező védőoltás az EJEE 8. cikkének hatálya alá tartozik, figyelemmel arra, hogy olyan invazív orvosi beavatkozásnak tekinthető, amely a fizikai integritáshoz való jogot sérti. Elismerte, hogy a cseh oltási rendszer egészségvédelmi célokat szolgál: egyfelől az oltás védi azt, aki megkapja, és azokat is, akik orvosi okokból nem kaphatják meg az oltást.

¹⁷ L.C.B. v. The United Kingdom (Application no. 23413/94) 9 June 1998, para. 36.

¹⁸ Vavricka and others v. The Czech Republic (Application nos. 47621/13 and 5 others) 8 April 2021

¹⁹ Carlo Boffa and 13 others v. San Marino (Application no. 26536/95) 15 January 1998, para 33.

²⁰ Association of Parents v. The United Kingdom (Application no. 7154/75) 12 July 1978, para 31.

Míndez a nyájimmunitás fenntartását biztosítja. E rendelkezések ekként az egyént és a közegészséget egyaránt védik. Ítéletében az EJEB a gyermekek mindenk felett álló érdekének figyelembevételének fontosságát hangsúlyozta, kiemelve, hogy az immunizáció olyan cél, amely csak oltás útján tud érvényesülni.²¹

Rögzítette az EJEB, hogy az oltási program olyan betegségeket érint, amelyekkel szemben az oltás biztonságos, az oltáspolitiká arányos korlátozást jelent az egyén alapvető jogai vonatkozásában. A vakcinák biztonságossága é a hatékonysága nem kérdőjeleződött meg az eljárás során, a kiszabott bírság nem volt eltúlzott mértékű. Az óvodai felvétel elutasításával kapcsolatos szankció a gyermekek fejlődésének jelentős gátját képezte, inkább minősíthető preventívnek, mint büntető jellegűnek; az általános iskolai felvételüket az oltási státuszuk nem érintette.²²

A gyermekek kötelező védőoltása az EJEB megállapítása szerint nem jelenti a testi integritásba történő olyan fokú beavatkozást, amely sértene az EJEE 2. cikkében foglalt élethez való jogot. Amennyiben a védőoltás elmaradása esetén annak beadását adminisztratív eszközzel elrendelik, vagy közvetve, valamely hátrány kilátásba helyezésével ösztönzik az egyént a védőoltás felvételére - illetve azzal vonják el az egyéntől a döntés jogát - a magánélet védelméhez való jog sérelmének kérdése felmerül. Ennek kapcsán az EJEE 8. cikk (2) bekezdése korlátokat határoz meg: e jog gyakorlásába hatóság csak törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság, vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges. ennek keretében vizsgálni kell azt is, hogy a korlátozás arányban áll-e a céllal. Az EJEB megállapítása szerint a támadott intézkedések demokratikus társadalomban szükséges, arányos korlátozást jelentenek.²³

A gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsággal összefüggésben az EJEE rögzítette, hogy az Egyezmény 9. cikke nem minden esetben biztosítja azt a jogot, hogy a közéletben úgy viselkedhessünk, ahogy azt a meggyőződésünk diktálja. Vavricka úrral kapcsolatosan azt is megállapította a bíróság, hogy a nemzeti bíróság felhívása ellenére sem adott egyértelmű magyarázatot arra, hogy hitvilágában mi az, ami akadályozza az oltás felvételével kapcsolatban, márpedig a 9. cikk csak a kellően kötelező erejű, komoly, koherens és lényeges hitet vagy meggyőződést részesíti védelemben.²⁴

---

²¹ Vavricka and others v. The Czech Republic (Application nos. 47621/13 and 5 others) 8 April 2021

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

VII. A kötelező védőoltások az Alkotmánybíróság határozatai tükrében

Az Alkotmánybíróság elsőként a 39/2007. (VI. 20.) AB határozatban foglalt állást az elmaradt kötelező védőoltások pótlására kötelezés alkotmányossága kérdésében.

Kiemelte, hogy a kötelező védőoltások rendszere legszorosabban az emberi méltósághoz való joghoz kötődik, amelynek alapján az egyénnek joga van az egészségügyi ellátásba beleegyezni, vagy azt visszautasítani. Az életkorhoz kötött kötelező védőoltások alanyai – a gyermekek - azonban nem rendelkeznek az önrendelkezéshez szükséges döntéshozatali képességekkel, így az esetükben nem merül fel az önrendelkezési jog korlátozása.²⁵

Az emberi méltósághoz való jogból ered a testi integritáshoz való jog, amit a védőoltás, mint invazív beavatkozás, korlátoz. Másfelől, a szülőknek joguk van ahhoz, hogy a gyermeküket világnézetüknek, meggyőződésüknek megfelelően neveljék, amit az életkorhoz kötött védőoltások szabályozása korlátoz.²⁶

Az Alkotmánybíróság kiemelte az indítványozók által előadott természettudományos kérdések kapcsán, hogy nem az alkotmánybírói eljárás a tudományos igazságok és a versengő tudományos nézetek közötti választás döntőfóruma. Kimondta, hogy a tudomány kompetenciája és autonómiája az Alkotmánybíróság számára is meghatározó. Demokratikus társadalomban elsősorban a megfelelően szabályozott, ésszerű és nyilvános jogalkotási eljárások során kell figyelembe venni a tudomány megállapításait és a tudomány képviselőinek javaslatait. Jelen esetben az Alkotmánybíróság tekintettel volt arra, hogy az Egészségügyi Világszervezeten belül létrehozott Department of Immunization, Vaccines and Biologicals rendszeresen fogalmaz meg ajánlásokat és közöl felméréseket a védőoltások alkalmazásáról. Az indítványok benyújtásakor az Immunization policy, Global programme for Vaccines and Immunization (1996), majd a Vaccines, Immunization and Biologicals (2002-2005 Strategy) című dokumentum fogalmazta meg, hogy az államoknak milyen lépéseket indokolt tenniük a gyermekek és a társadalom többi tagja fertőző betegségekkel szembeni védettségének erősítése érdekében. A védőoltások alkalmasságának és szükségességének megállapításakor ugyanakkor az Alkotmánybíróság figyelembe vette, hogy az Egészségügyi Világszervezet ajánlásaiból nem következik, hogy bírósági úton kikényszeríthető, kötelező védőoltási rendszert indokolt intézményesíteni.²⁷

A természettudományos kérdések kapcsán az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy eljárása során nem kérdőjelezhető meg hogy a védőoltások, köztük az életkorhoz kötött védőoltások az emberi szervezet fertőző betegségekkel szembeni ellenállóképességének fokozását és a fertőző megbetegedések elterjedésének megelőzését szolgálják. Az Alkotmánybíróság elfogadta a

²⁵ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 520–521.

²⁶ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 523.

²⁷ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 524.

jogalkotónak azt a tudományos ismeretekre támaszkodó előfeltevését, hogy az intézményesített védőoltások egyént és társadalmat érintő előnyei messze meghaladják azokat a lehetséges károkat, amelyek mellékhatásként jelentkezhetnek a beoltott gyermekeknél. A védőoltások elmaradása általában véve sokkal nagyobb kockázatot jelent a gyermekek egészségére, mint a védőoltások.²⁸

Az életkorhoz kötött védőoltások esetében a gyermek jogainak védelme és a járványügyi közérdek nem különíthető el teljesen, mivel az oltások jelentős részben a közösségben élő gyermekek egészségének védelmét szolgálják. Így az életkorhoz kötött védőoltások alkalmasságának és szükségességének megállapításához egyfelől a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosítását, másfelől az egész társadalom fertőző betegségekkel, járványokkal szembeni védelmét tekintette irányadónak.²⁹

Mindazonáltal az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy általában véve az életkorhoz kötött védőoltások nem minősíthetők szükségtelen alapjog-korlátozásnak. Tekintettel a természettudományos előfeltevésekre, életkorhoz kötött védőoltások alkalmas és szükséges eszköznek minősülnek egyfelől a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosításához, másfelől az egész társadalom fertőző betegségekkel, járványokkal szembeni védelméhez. A gyermekek testi-lelki integritásához való jogának és a szülők gyermekeik gondozásához fűződő alapjogának korlátozását szükségessé teszi egyrészt az államnak az Alkotmány 67. § (1) bekezdéséből következő intézményes (objektív) alapjog-biztosítási kötelezettsége, másrészt a 70/D. §-hoz kapcsolódó közegészségügyi, járványügyi közérdek mint alkotmányos cél.³⁰

Az alapjogok korlátozásával összefüggésben kiemelte az Alkotmánybíróság, hogy a 879/B/1992. AB határozatban foglaltak szerint csak abban az esetben korlátozhatja az állam az alapjogokat, ha legitim célok védelme más módon nem érhető el. A korlátozásnak arányosnak kell lennie, és a törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Az Alkotmánybíróság arra a megállapításra jutott ez alapján, hogy a gyermekek egészségének védelme és a fertőző betegségek elleni védekezés alkotmányosan indokolja az alapjog korlátozását. Mindamellett, hogy a fertőző betegségek elleni védőoltások a beoltott gyermekeket immunizálják, a gyermekközösségek és a társadalom kollektív immunitásához az is szükséges, hogy a társadalom immunizált tagjainak száma ne csökkenjen egy kritikus pont alá.³¹

Kiemelte az Alkotmánybíróság, hogy az életkorhoz kötött védőoltások, mint alapjog-korlátozó beavatkozások arányosságát a járványügyi célok és indokok, valamint a szabályozásban megjelenő korlátozások és garanciák összevetése határozza meg. A védőoltások elmaradása veszélyeztetheti az

---

²⁸ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 525.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 526.

egyént és a közösséget. Ugyanakkor hangsúlyozta az Alkotmánybíróság azt is, hogy nincsenek veszélytelen védőoltások. Amikor az állam kötelezővé tesz egyes védőoltásokat, a kockázatok viseléséről dönt. Az állam Alkotmányból fakadó kötelessége, hogy kizárólag olyan betegségek megelőzésére írjon elő oltási kötelezettséget, amelyek esetében az feltétlenül indokolt, és a gyermekek csak olyan védőoltásokat kapjanak, amelyek a lehető legkisebb egészségügyi kockázattal járnak. Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a kockázatok szempontjából alapvető jelentőségű, hogy az oltóanyagok minőségéről, megbízhatóságáról, folyamatos ellenőrzéséről is végső soron az államnak kell gondoskodnia.³²

A lelkiismereti és vallási meggyőződés miatti mentesülés kérdése körében az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy az állam feladata az, hogy biztosítsa a gyermekek számára azt a védelmet és gondoskodást, ami a megfelelő testi, szellemi, erkölcsi fejlődéshez szükséges. Ennek megfelelően az államnak akár a szülőkkel szemben is védelmeznie kell a gyermek érdekeit. A védőoltás az egyén és a társadalom többi tagjának egészségét védi, így a gyermekeknek érdeke fűződik ahhoz, hogy megkapják az életkorhoz kötött védőoltásokat, a gyermekközösségek tagjainak pedig ahhoz, hogy a közösség tagjai minél szélesebb körben legyenek védettek. Hangsúlyozta az Alkotmánybíróság, hogy a lelkiismereti és vallási okból oltást ellenzők egy része nem a védőoltásokat ellenzi, hanem egy, meghatározott összetételű oltóanyagot kifogásol. Ha többféle oltóanyag rendelkezésre áll, akkor lehetőség van alternatív oltóanyag használatára.³³

Az Alkotmánybíróság a 3080/2019. (IV. 17.) AB határozatában alkotmányjogi panasz elutasításáról döntött. Az ügy tényállása szerint az indítványozók a kötelező védőoltás beadatását megtagadták, és egyidejűleg a gyermekorvostól kijelentkeztek. A gyermek kötelező védőoltásainak elmaradása ügyében a hatósági eljárás indult, amelynek eredményeként az eljáró hatóságok az indítványozókat kötelezték az életkorhoz kötött kötelező védőoltások tekintetében az oltottsági állapot megállapítása, illetve az oltások megkezdése vagy pótlása céljából a gyermekorvos rendelőjében történő megjelenésre. Az indítványozók a másodfokú határozattal szemben bírósághoz fordultak, amely azonban a keresetet elutasította. A gyámhatóság a fentiekkel párhuzamosan elrendelte az indítványozók gyermekének a védelembé vételét. A másodfokon eljáró közigazgatási hatóság a gyermekek nevelőszülőnél való elhelyezését rendelte el. Ezt követően az indítványozók bírósági felülvizsgálat iránt terjesztettek elő keresetet, amelyet a bíróság elutasított. Az ítélet ellen felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be az indítványozók; A Kúria ítéletével az elsőfokú ítélet hatályában fenntartotta. A Kúria ítéletével szemben előterjesztett alkotmányjogi panasz alapján lefolytatott eljárásban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a gyermekek védelemhez és

³² 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 527.

³³ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat. ABH 2019. 529.

gondoskodáshoz való joga több pólusú; jogosultja a gyermek, kötelezettje elsősorban a család, másodlagosan azonban az állam.³⁴ A szülők neveléshez való joga pedig egyben kötelezettség is arra, hogy a gyermek védelmét biztosítsák. Abban az esetben, ha a szülők a gyermek kötelező oltását elmulasztják, és a hatósággal nem működnek együtt, sőt a hatóság tevékenységét akadályozzák, úgy a gyermek érdekeit figyelembe véve arányos módon korlátozható a szülők alapjoga azzal, hogy a gyermek családból történő kiemelésének célja nem a szülői felügyeleti jog tartós elvonása, hanem a gyermek jólétének biztosítása.³⁵

VIII. Kúriai joggyakorlat a kötelező védőoltások kapcsán

A kötelező védőoltások elmulasztása esetére a jogalkotó közegészségügyi hatósági, gyámhatósági, szabálysértési, büntetőjogi szankciókat helyez kilátásba, amelyek jogszerűségének vizsgálata a Kúria esetjogában is felmerült. Jelen tanulmányban három, közigazgatási és polgári jogi tárgyú kúriai ítélet bemutatására kerül sor.³⁶

A védőoltások kapcsán gyakorolható orvosválasztás szabadságát érintette a Kúria Kfv.37.409/2021. sorszám alatti határozata. Az ügyben a felperesek gyermekének iskolájában dolgozó védőnő értesítette a közegészségügyi hatóságot, hogy az iskolai kampányoltás keretében végzendő, életkorhoz kötött Hepatitis B védőoltásának beadása nem az arra jogosult iskolaorvos útján történt meg. A hivatalból induló hatósági eljárásban a felperesek előadták, hogy a megelőző évben már jelezték a háziorvosuknak, miszerint a gyermeknek szeretnék beadatni a Hepatitis B elleni oltást; a gyermek immunizálása 2019. július hónapban megtörtént. Az oltásra a felperes által patikában vásárolt, felnőttek számára kifejlesztett védőoltással került sor, amelyet a háziorvos írt fel, majd az I. r. felperes vásárolt meg. A második adag oltást a háziorvos nem tudta beadni, ezért arra másik orvost kértek fel a felperesek, aki azonban - mint az alperesi hatóság megállapította – az Állami Egészségügyi Ellátó Központ működési nyilvántartására vonatkozó adatbázisban nem szerepelt, így Magyarországon érvényes működési nyilvántartással nem rendelkezett, önálló orvosi tevékenység végzésére nem volt jogosult.

³⁴ 3080/2019. (IV.17.) AB Határozat. ABH 2019. 681.

³⁵ 3080/2019. (IV.17.) AB Határozat. ABH 2019. 683.

³⁶ A kötelező védőoltások elmulasztásának esetleges büntetőjogi vagy szabálysértési következményei nem képezik jelen tanulmány tárgyát. Azonban említést érdemel e körben a Legfelsőbb Bíróság Bfv.25/2009/5. sorszám alatti ítélete. Ebben a bíróság elválasztotta a kiskorú veszélyeztetésének büntetést a fertőző betegség elleni védekezés elmulasztásától. A kiskorú veszélyeztetésének büntette olyan eredmény-bűncselekmény, amely megvalósításának kettős feltétele van. Kifejtette, hogy egyrészt a kiskorú testi fejlődésének már bekövetkezett tényleges veszélyeztetése, vagyis a gyermek adott betegséggel szembeni immuniásának hiánya, továbbá a fertőződés ténylegesen fennálló reális lehetősége is szükséges a bűncselekmény megvalósulásához. A fertőződés esélye a széleskörű átoltottságra tekintettel csekély, így nem volt megállapítható, hogy a terheltek gyermeke oltások hiányában állandó, fejlődést veszélyeztető súlyos fertőzések veszélyében élne. Rögzítette azonban az ítélet, hogy az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet a fertőző betegség elleni védekezés elmulasztását szankcionáló 102. § (1) bekezdésben lehetővé teszi pénzbírság kiszabását.

Míndezek alapján az alperes kötelezte a felpereseket, hogy az iskolai kampányoltás keretében elvégzendő életkorhoz kötött Hepatitis B elleni védőoltás felvételére az iskolaorvosnál jelentkezzenek. és gyermeküket az iskolaorvossal oltassák be. Egyúttal 100.000 forint egészségügyi bírságot is kiszabott a felperesekkel szemben. Az alperes álláspontja az volt, hogy az életkorhoz kötött kötelező oltásokat 11 éves kortól az iskolai kampányoltások keretében kell elvégezni; arra az iskolaorvos köteles, és arra kizárólag oltóhelyen van lehetőség. A perbeli esetben azonban ez nem valósult meg, aminek magyarázatát a felperesek nem adták.

A határozattal szemben előterjesztett keresetlevelükben a felperesek annak megsemmisítést azért kérték, mert külföldi utazás miatt döntöttek úgy, hogy idő előtt beadatják gyermeküknek a Hepatitis B elleni oltást. A gyermeket két alkalommal beoltatták, ezt hitelt érdemlően bizonyítani tudták. Álláspontjuk szerint a szabad orvosválasztáshoz való, az Eütv. 8. § (1) bekezdésében foglalt jogukat sértette az alperes határozata.

A felperesek keresetét az eljáró törvényszék elutasította, kiemelve, hogy az életkorhoz kötött kötelező oltásokat 11 éves kortól kezdődően iskolai kampányoltás keretében kell beadni. A gyermeket második alkalommal beoltó orvos nem volt jogosult az oltás beadására; az oltás jogellenes módon, a szabályozott védőoltási rendtől eltérően történt beadásával a felperesek megsértették a hatályos oltási rendet; az orvosválasztás szabadságára megalapozatlanul hivatkoztak, ugyanis az iskolai kampányoltás esetén csak meghatározott személy tekinthető oltóorvosnak.

A törvényszék ítéletét hatályon kívül helyező végzésében a Kúria rögzítette, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiadott, a Nemzeti Népegészségügyi Központ által jegyzett – jogszabálynak nem minősülő – VML-ben foglaltakat a hatóság eljárása folytán köteles alkalmazni, az abban foglaltaknak megfelelően eljárni. Az NM rendelet 4. § (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy az adott évi védőoltási tevékenységre vonatkozó, az 5-13. §-ban, valamint a 15. és 16. §-ban felsorolt feladatok gyakorlati végrehajtásához szükséges ismereteket az országos tisztifőorvos által évente kiadott, az adott év védőoltási tevékenységére vonatkozó módszertani levele (a továbbiakban: VML) határozza meg. Ebből az is következik, hogy az iskolai kampányoltások körébe tartozó oltások esetén az állampolgárokat nem illeti meg a szabad orvosválasztás joga, ugyanis ez alól kivételt fogalmaz meg az Eütv. 8. § (1) bekezdése, amikor kimondja, hogy a betegnek joga van az állapota által szakmailag indokolt szintű egészségügyi szolgáltató és - ha jogszabály kivételt nem tesz - a választott orvos egyetértésével az ellátását végző orvos megválasztásához, amennyiben azt az egészségi állapota által indokolt ellátás szakmai tartalma, az ellátás sürgőssége vagy az ellátás igénybevételének alapjául szolgáló jogviszony nem zárja ki.

Hangsúlyozta, hogy a két védőoltás beadására sor került; az adminisztrációs kötelezettségek nem megfelelő teljesítése nem azonosítható az oltás elmaradásának tényével. Rögzítette a Kúria, hogy

önmagában abból a tényből, hogy a védőoltás beadásának dokumentálása hiányos, azt nem jogszabály által arra feljogosított oltóorvos adta be, illetve nem ellenőrizhetőek az oltóanyag szállítási, tárolási körülményei, nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a ténylegesen beadott oltás ellenére a gyermek védőoltásának beadása elmaradt.³⁷

A kötelező védőoltásokkal kapcsolatos jogszabályi rendelkezések hierarchiáját érintette a Kúria Kfv. 37.367/2019. számú ítélete. Az ügy tényállása szerint a felperes gyermekénél a 15 hónapban esedékes MMR védőoltás beadását követően röviddel juvenilis idiopathiás arthritisz megbetegedés lépett fel. A felperes ezért oltást követő nemkívánatos eseményt (OKNE) jelentett be és kérte gyermekének végleges mentesítését az oltások alól.

Az Országos Epidemiológiai Központ OKNE Bizottsága megállapította, hogy az MMR oltás és a megbetegedés közötti ok-okozati összefüggést epidemiológiai adatok nem igazolják. A mentesítési kérelem nyomán eljáró közigazgatási hatóság orvosi szakvélemény csatolására hívta el a felperest, kiemelve, hogy az Országos Epidemiológiai Központ által évente kiadott Védőoltási Módszertani Levél (VML) 5. számú melléklete tartalmazza azon klinikai védőoltási tanácsadók listáját, amelyek a kért szakvélemény kiállítására jogosultak. A hatóság megismételt eljárásában a felperes mentesítés iránti kérelmét elutasította arra hivatkozva, hogy a felperes a mentesítés indoklását alátámasztó szakvéleményt nem csatolt. Ezt követően a felperes ismételt előterjesztette a mentesítés iránti kérelmet, ezúttal a gyermekorvos által kiállított igazolást csatolva, amely szerint a meglévő betegségekre tekintettel a védőoltás alóli mentesítés indokolt lehet. Kérelmét az elsőfokú hatóság ismételt elutasította, figyelemmel arra, hogy álláspontja szerint a gyermek jelenlegi gyermekorvosa nem minősül kezelőorvosnak az oltást követően kialakult megbetegedés szempontjából. Az elutasító határozat elleni fellebbezés nyomán eljáró alperes a határozatot helybenhagyta. Az alperesi határozat ellen benyújtott keresetet a bíróság elutasította arra figyelemmel, hogy a felperes a mentesítés indoklását nem támasztotta alá kezelőorvos által adott szakvéleménnyel. A lefolytatott bizonyítási eljárásban kirendelt szakértő és szakkonzulens sem véleményezte, hogy a felperes gyermekének végleges mentesítése indokolt lenne az összes kötelező védőoltás alól.³⁸

A védőoltás alóli mentesítés kapcsán hozott Kfv.37.367/2019. számú ítéletében leszögezte a Kúria, hogy annak részletes szabályait az Eütv. tartalmazza. Ennek 58. § (3a) bekezdése értelmében a (3) bekezdés szerinti – védőoltás alóli mentesítésre vonatkozó - kérelemhez csatolni kell a mentesítés indoklását alátámasztó, a kezelőorvos által adott szakvéleményt. Ennek megfelelően nem szükséges orvosi szakvélemény csatolása, mert az ezt előíró VML nem jogszabály, így az Eütv.

---

³⁷ Kúria Kfv.37.409/2021.

³⁸ Kúria Kfv.37.367/2019.

rendelkezéseit nem írja felül. Ha a kérelmet a kezelőorvos által kiadott szakvélemény a kérelmet csak részben támasztja alá, akkor a mentesítés akár részlegesen is teljesíthető.

A Kúria megállapítása szerint tehát jogszabálysértő volt a felperes felhívása orvosi szakvélemény benyújtásra, így az elsőfokú hatóság által kibocsátott hiánypótlási felhívás nem volt megfelelő. Kiemelte a Kúria, hogy az életkorhoz kötött védőoltás alóli mentesítési eljárásban a mentesítési feltétel fennállásának bizonyítása a kérelmezőt terheli. Amennyiben a kezelőorvos szakvéleménye a mentesítési kérelemben foglaltakat csak részben alapozza meg, a hatóságnak e körben tájékoztatási kötelezettsége van, a kérelmező pedig a szakvéleménynek megfelelően módosíthatja kérelmét.³⁹

A magánélethez és a lelki egészséghez fűződő személyiségi jog sérelmével függött össze a Kúria Pfv.20.296/2020. számú ítéleti döntése. Az ügy felperese 2015. januárjában védőoltás alóli mentesítés iránti kérelmet terjesztett elő az alperesi közigazgatási szervnél, aki azt elutasította. Ezt követően a felperes az elutasító határozattal szemben fellebbezést nyújtott be, ügyészi felhívást és ismételt mentesítési eljárást kezdeményezett. 2015. május 4-én kiadott szakmai állásfoglalására figyelemmel az alperes határozatban felhívta a gyermek óvodájának intézményorvosát, hogy az általa ellátott gyermekközösségbe felvételre került gyermekek életkor szerint esedékessé vált oltásainak megtörténtét ellenőrizze, figyelemmel arra, hogy a Védőoltási Módszertani Levél előírása szerint gyermekközösségbe csak az előírt oltásokkal rendelkező gyermekek vehetők fel. Az intézményorvos levélben tájékoztatta az óvoda vezetőjét, hogy a gyermek nem látogathatja az óvodai közösséget a védőoltások felvételéig. Miután a felperes a gyermeket - oltási igazolása nélkül – óvodába vitte, mire az alperes – az óvodavezető tájékoztatása alapján – eljárást indított a gyermekvédelemben vételi érdekében. A felperes mentesítés iránt előterjesztett kérelmeit elutasító elsőfokú határozatokra tekintettel a védelemben vételi eljárást megszüntette, mert a mentesítési eljárás jogerősen nem fejeződött be, így csak annak megtörténtét követően kerülhet sor a védőoltás elrendelése tárgyú eljárás lefolytatására.

A felperes sérelemdíj és elégtétel adása iránt terjesztett elő keresetlevelet, amelyet az elsőfokú bíróság elutasított. A fellebbezés folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatta, és 200.000 forint sérelemdíjat ítelt meg a felperesnek. A másodfokú ítélettel szemben benyújtott felülvizsgálati kérelem folytán eljáró Kúria az elsőfokú ítélettel egyezően az eljáró hatóság intézkedéseit vizsgálva megállapította, hogy az alperes és az óvoda jogszabálysértő magatartást tanúsított, és eltért az Eütv-ben és az NM rendeletben foglalt eljárásrendtől, amikor a kiskorú gyermekkel kapcsolatos védelemben vételi eljárás megkezdése, mint nyomásgyakorlás útján kísérelte meg kikényszeríteni a védőoltás beadását. Megállapította, hogy sérti az elvárható magatartás elvét, ha

---

³⁹ Uo.

egy közigazgatási szerv szükségtelen és félreérthető határozat kibocsátásával próbálja megkerülni a jogszabályban előírt eljárásrendet. Ez vezetett később azokhoz az intézkedésekhez ugyanis, amelyek miatt sérült a felperes magánélet nyugalmához és lelki egészséghez fűződő személyiségi joga. Ennek megfelelően a jogerős ítéletet a Kúria hatályában fenntartotta.⁴⁰

IX. Összegzés

A fent bemutatott alkotmánybírói és kúriai gyakorlat – az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatával egyezően – az életkorhoz kötött kötelező oltások járványügyi jelentőségére tekintettel tehát megengedi az alapvető jogok szükséges és arányos korlátozását. A védőoltások elmaradása esetén a be nem oltott gyermeket körülvevő közösség egészséghez való joga is figyelembe veendő, csakúgy, mint a járványok megelőzését szolgáló állami érdek. Gyermekes esetekben az önrendelkezési jog, mint a fenti körülményekkel szembenálló jog nem értelmezhető, helyettük a döntés joga és felelőssége a szülőket terheli. A bemutatott alkotmánybírói döntések szerint az állam objektív intézményvédelmi – életvédelmi – kötelezettsége a gyermekek egészséghez fűződő joga és a közegészség védelme érdekében lehetővé teszi a gyermekek mindenek felett álló érdekének akár a szülővel szembeni képviselését is az állam részéről.⁴¹

A fentiekkel összhangban lelkiismereti és vallásszabadság kérdésében az EJEB rögzítette, hogy az nem minden esetben biztosítja a jogot, hogy a közéletben úgy viselkedjen az egyén, ahogy azt meggyőződése diktálja.⁴² A közegészség és a gyermek egészséghez fűződő joga alapjogok korlátozását is megalapozhatja tehát, amely korlátozás szükségesnek és arányosnak tekinthető.

Egységes tehát a bírói és alkotmánybírói gyakorlat az életkorhoz kötött oltások kötelezővé tételével kapcsolatos esetleges alapjogi sérelmek tekintetében: a védőoltások a közegészség szempontjából nagy jelentőségűek, elmaradásuk a társadalom jólétét, fennmaradását veszélyeztetné; az alapvető jogok bizonyos mértékű korlátozása a legmagasabb szintű társadalmi célokkal összhangban áll.

⁴⁰ Kúria Pfv.20.296/2020.

⁴¹ A magánszféra sérthetetlenségéhez fűződő jog ugyanakkor – a Kúria bemutatott esetéhez hasonlóan – sérülhet a szülők esetében, amennyiben a hatóság az oltás kikényszerítése érdekében tett – korai – cselekményei a szülőt olyan intézkedésekre kényszerítik, amely az érintett jogok sérelmével jár.

⁴² Az alapvető jogok és a jövő nemzedékeinek védelmét ellátó biztoshelyettes AJB-3119/2014. számú ügyben született közös jelentése az alternatív oltóanyagokkal összefüggő ügyben kimondta, hogy a jogbiztonság és a lelkiismereti szabadság érvényesülése megköveteli, hogy a jogkövető magatartás (tehát a kötelező vakcina beadatása) véletlenül se járjon a lelkiismereti szabadság ellehetetlenítésével; szükséges, hogy a vakcinák engedélyezése során a jogi szabályozás lehetővé tegye a lelkiismereti aggályok mérlegelését abban az esetben, ha az alternatív vakcina hatóanyaga megegyezik a Magyarországon már forgalomban lévő, kötelezően beadandó vakcináéval. Ez az állam aktív magatartását követeli meg, azt, hogy az alternatív magatartást reálisan lehetővé tegye. Ezért a közös jelentés szerint a finanszírozás tekintetében méltányos lenne, ha az állam az államilag elismert és kötelezően alkalmazandó vakcina ártámogatásával azonos arányú, vagy azonos mértékű anyagi támogatást biztosítana azon oltásra kötelezetteknek, akiket lelkiismereti okok kényszerítenek választásra a jogkövető magatartás és a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlása között.

Kiss Mátyás

jogballgató, (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagozatvezetője

Az orosz-ukrán konfliktus a nemzetközi jog tükrében: a *jus ad bellum* kérdése

I. Problémafelvetés

2022. február 24-én Oroszország teljeskörű katonai inváziót indított Ukrajna ellen.¹ A Vlagyimir Putyin orosz elnök által „különleges katonai műveletnek”² nevezett invázió jelen sorok írásakor is tart. Az orosz erők három irányból indítottak támadást nyugati szomszédjuk ellen. Északról Fehéroroszország irányából, keletről orosz területekről, dél felől pedig a 2014-ben okkupált Krími-félsziget irányából érkeztek az orosz csapatok. Északon az orosz csapatoknak sikerült elérniük Kijev külvárosait, azonban a főváros ostromára nem került sor a heves ukrán ellenállás miatt. A déli vidékeken az orosz előretörés sikeresebb volt, azonban Herszon városán kívül egyetlen egy jelentősebb várost sem tudtak elfoglalni, Mariupol pedig a tanulmány készítésének idején is orosz ostrom alatt áll.³ Március 25-én Oroszország bejelentette, hogy a hadműveletek első szakaszát lezárnak tekintik és a jövőben a Donbasz régió „felszabadítására” koncentrálnak.⁴ A támadás számos nemzetközi jogi problémát felvet. Ebben a tanulmányban elsősorban a *jus ad bellum* azaz az erőszak alkalmazását kivételesen lehetővé tevő jogalapok szempontjából elemzem az eseményeket, megvizsgálom, hogy az erőszak alkalmazásának tilalma hogyan és miként sérült az orosz-ukrán háborúban, illetve külön hangsúlyt fektetek a kollektív önvédelem kérdésére a Donyecki és Luhanszki Népköztársaság szempontjából.

II. Az orosz-ukrán válság előzményei

Mielőtt nemzetközi jogi szempontból értékelném az eseményeket érdemes visszautazni az időben és megvizsgálni, hogyan jutott el idáig a két ország kapcsolata. Ukrajnában 1991. december 1-én népszavazást tartottak, amelynek tárgya a Szovjetuniótól való függetlenség kérdése volt. A szavazáson körülbelül 90 százaléknyi szavazat érkezett arra, hogy az emberek független Ukrajnát akarnak. Nem

¹ Russia has launched full-scale invasion of Ukraine, Kyiv says. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/russia-has-launched-full-scale-invasion-ukraine-kyiv-says-2022-02-24/> (2022.03.29.)

² Address by the President of the Russian Federation. Kremlin. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843> (2022.03.29.)

³ Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682> (2022.03.29)

⁴ Nathan Hodge: Russia says first phase of war is over as its advances in Ukraine appear to have stalled. CNN. <https://edition.cnn.com/2022/03/25/europe/russian-general-calls-encirclement-of-ukrainian-cities-a-deliberate-plan/index.html> (2022.03.29)

sokkal azután, hogy az állam függetlenné vált, a Szovjetunió formálisan is megszűnt.⁵ A következő jelentős esemény 1994-ben a Budapesti Memorandum néven elhíresült nemzetközi szerződés aláírása volt. A szerződést Ukrajna mellett Oroszország, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság írták alá. Valamennyi részes fél elkötelezte magát Ukrajna szuverenitásának és területének tiszteletben tartása mellett. Emellett Ukrajna beleegyezett, hogy az összes hidegháborúból származó nukleáris fegyvert fizikailag is átadja Oroszországnak, Ukrajna tehát nem vált atomhatalommá.⁶

2004-ben Ukrajna a polgárháború szélére sodródott. Az abban az évben lezajlott elnökválasztáson két induló között dőlt el az állam sorsa: Viktor Juscsenko ellenzéki pozícióban lévő jelölt, aki antikorrupciós szlogenekkel kampányolt, és Viktor Janukovics aki oroszbarát politikát folytatott. Az ország megosztottá vált, a nyugati területek Juscsenkot kívánták elnöknek, Ukrajna keleti része azonban Janukovics párti volt. A kampány közepén Juscsenko egészségügyi állapota romlani kezdett, a vizsgálatok szerint mérgezés állhatott a háttérben. Az elnökválasztást végül Janukovics nyerte, azonban a másik oldal hívei csalással vádolták, és tömegtüntetések robbantak ki Ukrajnában. A Legfelsőbb Bíróság érvénytelenné nyilvánította a választást, és új fordulót rendelt el, amelyet már Juscsenko nyert meg. Végül Juscsenko beiktatására került sor, elnöksége azonban nem telt nyugalmasan, hiszen többször is kormányválság alakult ki Ukrajnában, illetve alkotmánymódosításra is sorkerült.⁷

2013 novemberében ismét történelmi jelentőségű események kezdődtek Ukrajnában. Janukovics elnök - aki 2010-től volt kormányon - engedett Moszkva követelésének, ennek köszönhetően nem sikerült tető alá hozni az Európai Unióval kötendő társulási megállapodást. Hamar tiltakozások robbantak ki, amelynek ikonikus helyszíne a kijevi Maidan (magyarul: Függetlenség) Tér, amelyről az egész eseménysorozat a nevét kapta. Az idő előrehaladtával a tüntetések egyre hevesebbé váltak, egyre több ember vonult utcára, a hatalom pedig egyre keményebb eszközökkel válaszolt. Az események során több mint 100-an meghaltak, az elnök Oroszországba menekült, az új vezetés pedig az Európai Unió felé kötelezte el magát.⁸

Az események után szinte azonnal fegyveres katonák hatoltak be a Krím-félszigetre és különböző kulcsfontosságú létesítmények elfoglalásába kezdtek. A fegyveres egyenruhásokat, akik azonosító jel nélküli ruházatban voltak, az ukrán köznyelv csak „kis zöld emberkéknek” nevezte el. Az események gyorsan haladtak, mivel az ukrán hadsereg nem mozdult ki a laktanyáiból, így az orosz csapatok hamar elfoglalhatták az egész félszigetet. Március közepén a Krímben népszavazást tartottak az Oroszországhoz való csatlakozás kérdéséről. A nemzetközi megfigyelők nélkül tartott választások

---

⁵ Thor *Stebelsky*: Ukraine. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Ukraine/Independent-Ukraine> (2022.03.29.)

⁶ Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons adopted on 5 december 1994. UNTS: 3007

⁷ *Stebelsky*: i.m.

⁸ Uo.

lebonyolítása kaotikusra sikeredett, a helyi hatóságok szerint a szavazók 96 százaléka döntött az orosz csatlakozás mellett. Krími és orosz tisztviselők március 18-án írták alá az Oroszországhoz való csatlakozásról szóló szerződést.⁹ Március 27-én az ENSZ Közgyűlése 100 támogató szavazat, 11 ellenszavazat és 58 tartózkodás mellett fogadott el egy határozatot, amelyben a szervezet kiállt Ukrajna területi egysége és szuverenitása mellett és deklarálták, hogy a felek nem ismerik el a *status quo*-ban bekövetkező változásokat, valamint nem tartják érvényesnek a krími népszavazást.¹⁰

Ezzel párhuzamosan Kelet-Ukrajnában a Donyeck-medencében is harcok törtek ki. Az első évek összecsapásait követően két orosz *proxy* állam alakult ki: a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság. Oroszország és Ukrajna többször is aláírta az ún. Minszki Megállapodást, amelyek végül leállították a csapatok előrehaladását és lecsendesítették a harcokat. Az összecsapások végül azonban lövészárokháborúvá váltak, és egy több mint 400 kilométer hosszú arcvonal mentén több tízezer katona nézett szembe egymással. A háború már 2022 előtt tönkretette a térség gazdaságát és nehéziparát, valamint milliókat kényszerített áttelepülésre. 2014 és 2022 között a környéken lezajlott összeütközésekben több mint 14.000 ember halt meg.¹¹

A mostani háborúhoz vezető közvetlen előzmények 2021-ben kezdődtek. Zelenszkij ukrán elnök lecsapott különböző ukrán oligarchákra, köztük Viktor Medvedcsukra, Putyin elnök közeli barátjára. Később az év folyamán Oroszország csapatokat kezdett telepíteni az ukrán határra. December végén már több tízezer orosz katona állomásozott a határ mellett. A Kreml közben különböző követeléseket intézett a NATO-hoz, többek között azt, hogy Ukrajna soha ne válhasson a szervezet tagjává.¹²

2022. február 21-én Putyin elnök egy rendeletet írt alá, amelyben elsőként a világon elismerte független államnak a Donyecki és a Luhanszki Népköztársaságot. Ezzel egyidejűleg Oroszország és a szakadár népköztársaságok barátsági és együttműködési megállapodásokat kötöttek. Ezek alapján lehetővé vált, hogy Oroszország a kollektív önvédelemre hivatkozva csapatokat küldjön Ukrajnába.¹³ Az elnök rögtön utasította is az orosz hadsereget, hogy lépjen be a két szakadár köztársaság területére, és kezdje meg „békefenntartó” tevékenységét.¹⁴ Ezt követően, három nap múlva, ahogy már a

⁹ Steven Pifer: Crimea: Six years after illegal annexation. Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/03/17/crimea-six-years-after-illegal-annexation/> (2022.03.29.)

¹⁰ UNGA. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014. 1 April 2014. A/RES/68/262.

¹¹ Conflict in Ukraine's Donbas: A Visual Explainer. <https://www.crisisgroup.org/content/conflict-ukraines-donbas-visual-explainer> (2022.03.29.)

¹² Madeline Fitzgerald: Russia invades Ukraine: A Timeline of the Crisis. US News. <https://www.usnews.com/news/best-countries/slideshows/a-timeline-of-the-russia-ukraine-conflict> (2022.03.29.)

¹³ Sava Jankovic – Volker Roeben: Russia's Recognition of the DPR and LPR: The Revival of the Constitutive Theory of Recognition. OpinioJuris. <http://opiniojuris.org/2022/03/12/russias-recognition-of-the-independence-of-the-donetsk-peoples-republic-and-the-luhansk-peoples-republic-the-revival-of-the-constitutive-theory-of-recognition/> (2022.04.16.)

¹⁴ Andrew Roth – Julian Borger: Putin orders troops into eastern Ukraine on 'peacekeeping duties'. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/21/ukraine-putin-decide-recognition-breakaway-states-today> (2022.03.29.)

bevezetőben is említettem, Oroszország teljeskörű katonai inváziót indított Ukrajna ellen. A harcok heves intenzitással a mai napig is tartanak. Annyi biztosan kijelenthető katonai szempontból, hogy az oroszok egyelőre nem tudták elérni eredeti céljaikat, és az ukrán ellenállás jóval hevesebb, mint amire számítani lehetett.¹⁵

III. Az erőszak tilalma és a nemzetközi jog

A nemzetközi jog egyik sarokköve az erőszak tilalma. Az ENSZ Alapokmánya ekként határozza meg az erőszak tilalmát: „[a] szervezet tagjainak nemzetközi kapcsolataikban tartózkodniuk kell a más államok területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az ENSZ céljaival össze nem férő, bármely más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától.”¹⁶ Az erőszak tilalma azonban nem csak szerződéses norma, hanem a nemzetközi szokásjog része is, valamint ezzel párhuzamosan a nemzetközi jog feltétlen alkalmazását igénylő normáinak egyike.¹⁷ Az erőszak fogalmát ugyanakkor nem határozta meg sem az Alapokmány, sem más norma. Az eltérő értelmezési kísérletek hamar vitát generáltak, mivel a nyugati országok szerint kizárólag a fegyveres erőszak minősül erőszak alkalmazásnak, míg a Szovjetunió és más államok a gazdasági erőszakra is ki akarták terjeszteni az értelmezésüket, azonban már az alapokmány elfogadásakor egyértelmű volt a szűkebb értelmezés helyessége.¹⁸ Érdekesség, hogy pont Oroszország elődje, a szovjetek voltak azok, akik szélesebb körre szerették volna kiterjeszteni a normát, annak ellenére, hogy az utódállam jelenleg a szűkebb normát is megsérti.

Az államok később törekedtek arra, hogy minél pontosabb meghatározást adjanak az erőszak fogalmának, ennek eredményeképp jött létre a 2625. (XXV) ENSZ-közgyűlési határozat. 1974-ben pedig elfogadták az agresszió meghatározásáról szóló 3314. (XXIX) ENSZ-közgyűlési határozatot. Ez már nem az erőszak definíciójával, hanem annak egy szűkebb metszetével, az agresszió tényállásával foglalkozik.¹⁹ A határozat a következő fogalmat adja az agresszióról: „[a]gressziónak tekintendő egy vagy több állam fegyveres erejének, súlyos következményekkel járó, elsőként való alkalmazása, más állam vagy államok szuverenitása, területi épsége vagy politikai függetlensége ellen vagy az Alapokmánnyal össze nem férő bármely más módon.”²⁰

Az erőszak tilalma a fentiek ellenére sem tekinthető abszolút jellegűnek a nemzetközi jogban.

¹⁵ Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682> (2022.03.29.)

¹⁶ ENSZ Alapokmány 2. cikk 4. bekezdés

¹⁷ Brubács János: Nemzetközi Jog I. Általános rész. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs 2011. 241-242. o.

¹⁸ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog. Wolters Kluwer Hungary. Budapest 2018. 769. o. A Nemzetközi Jogi Bizottság 2019-ben készített összefoglalót arról, hogy mely szabályok érhetik el a jus cogens szintjét. A bizottság is arra jutott összefoglaló dokumentumában, hogy az erőszak tilalma a jus cogens része. Lásd: <https://legal.un.org/ilc/sessions/71/docs.shtml> (2022.03.29.) A/CN.4/L.936

¹⁹ Uo.

²⁰ 3314. (XXIX) ENSZ-közgyűlési határozat.

Két olyan általánosan elfogadott szituáció van, amelyek esetében az állam jogosult lehet erőszak alkalmazásra: az egyik az önvédelem joga, a másik pedig az ENSZ Biztonsági Tanácsának az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján hozott határozata, amelyek felhatalmazást adnak az erőszak alkalmazására.²¹

Az elemzés kapcsán az önvédelem jogának intézménye bír relevanciával. Az önvédelem joga az erőszak tilalmához hasonlóan az ENSZ Alapokmányban szabályozott kérdés, ennél fogva szerződéses norma. Az Alapokmány ekként rendelkezik az önvédelem jogáról: „[a] jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás estében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és a biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette.”²² Az önvédelem joga része a nemzetközi szokásjognak is.²³ Eltérő szakirodalmi álláspontok léteznek azonban azzal kapcsolatban, hogy az önvédelem az erőszak tilalmához hasonlóan *jus cogens* norma-e, vagy sem. Bizonyos szerzők a *jus cogens* részének tekintik, mások azonban óvakodnak attól, hogy feltétlen alkalmazást igénylő normaként fogadják azt el.²⁴

Az önvédelmi jog alkalmazásának *sine qua non* feltétele a fegyveres támadás.²⁵ A fegyveres támadás kapcsán két tényezőt kell vizsgálnunk: a mennyiségi és a minőségi tényezőt. A mennyiségi tényező azt jelenti, hogy a fegyveres támadásnak el kell érnie egy bizonyos szintet ahhoz, hogy az fegyveres támadásnak minősüljön.²⁶ A fegyveres támadás minőségi kritériuma pedig az, hogy betudható kell legyen egy államnak.²⁷ Kiemelendő még a szükségesség és arányosság követelménye az önvédelem gyakorlása kapcsán. A szükségesség értelmében az önvédelmi cselekmény nem lehet megtorló, büntető vagy megelőző jellegű.²⁸ Az arányosság követelménye pedig azt jelenti, hogy az önvédelem során alkalmazott erőszaknak a fegyveres támadás mértékével kell azonosnak lennie.²⁹

Összegezve a fogalmakat az a részmegállapítás tehető, hogy az erőszak tilalma a legtágabb kategória, aminek egy szűkebb halmaza az agresszió, a fegyveres támadás pedig magának az erőszak tilalmának legsúlyosabb formája.³⁰

²¹ Yoram Dinstein: War, Aggression and Self-Defence. Fifth Edition. Cambridge University Press. Cambridge 2011. 91. oldal

²² ENSZ Alapokmány 51. cikk első fordulat.

²³ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, I.C.J. Reports 1986, p. 14. para. 176.

²⁴ Kís Kelemen Bence: Célzott likvidálás a nemzetközi jogban különös tekintettel a fegyveres, pilóta nélküli repülőgépek alkalmazására. PhD értekezés. Pécs 2021. 75-76. o.

²⁵ Ez az ENSZ Alapokmány szövegén túl a Nicaragua-ügy kapcsán is megjelenik. Lásd: Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. para 195.

²⁶ Kajtár Gábor: A nem állami szereplők elleni önvédelem a nemzetközi jogban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2015. 73. o.

²⁷ Uo. 82. o.

²⁸ Kende-Nagy-Sonnevend-Valki: i.m. 785. o.

²⁹ Uo.

³⁰ Kajtár: A nem állami szereplők... 81. o.

IV. A támadás vizsgálata a nemzetközi jog szempontjából

A támadás kapcsán már első pillantásra sem tűnik kétségesnek, hogy Oroszország megsértette az ENSZ Alapokmányában felállított erőszak-tilalmi rendszert. Erre a következtetésre jutott már a támadás napján Marko Milanovic is, aki eképp fogalmazott: „az ukrán területet érő rakéta- és légitámadások, valamint az orosz szárazföldi erők több irányból Ukrajnába történő behatolása miatt nem kétséges, hogy az Orosz Föderáció az ENSZ Alapokmány 2. cikkének 4. bekezdése értelmében vett erőszakot alkalmazott Ukrajna ellen, mindezt pedig nagy léptékben.”³¹ Sőt, afelől sem lehetnek kétségeink, hogy az orosz támadás nem csak az erőszak általános tilalmát sérti meg, hanem eléri az agresszió szintjét is. Az agresszióról szóló ENSZ határozat ugyanis – nem taxatív módon – felsorolja azokat a cselekményeket, amelyek ekként minősülnek.³² Ha végig böngésszük ezt a listát, azt láthatjuk, hogy az orosz-ukrán háborúban kis túlzással mindegyik elkövetési magatartás megvalósult. Egyértelműen megállapítható például a fegyveres erők inváziója és támadása, valamint a katonai megszállás. Megvalósult továbbá a „más állam területének bombázása” fordulat is, ugyanis Oroszország a háború folyamán folyamatosan bombázza az ukrán városokat.³³ Többek között Mariupol kikötőjének blokádjával megvalósította Oroszország a „kikötő vagy partvonal blokádja” elkövetési magatartást is.³⁴ A „fegyveres banditák, csoportok, önkéntesek és zsoldosok küldése egy másik állam ellen” fordulat is megvalósult, ugyanis a brit titkosszolgálat információi szerint több mint 1000 zsoldos érkezhetett Ukrajna keleti részébe, akik a titokzatos orosz Wagner Csoport fegyveresei lehetnek.³⁵ Hírek érkeztek továbbá arról is, hogy Oroszország szíriai önkénteseket toboroz, akiket majd Ukrajna ellen vetnének be a fronton.³⁶ Megállapítható továbbá az is, hogy Oroszország mellett Fehéroroszország is agressziót követett el, amikor átengedte a területét, hogy onnan indítsanak

³¹ Marko Milanovic: What is Russia's Legal Justification for Using Force against Ukraine? EJIL:TALK! <https://www.ejiltalk.org/what-is-russias-legal-justification-for-using-force-against-ukraine/> (2022.03.29)

³² 3314. (XXIX) ENSZ-közgyűlési határozat. Példálózó jelleggel agresszióknak minősül: az államok fegyveres erőinek inváziója, támadása, mindenfajta katonai megszállás, más állam területének annektálása. Más állam területének bombázása egy másik állam fegyveres erői részéről. Egy állam szárazföldi, tengeri vagy légi fegyveres erőinek megtámadása egy másik állam fegyveres erőivel. Egy állam területének rendelkezésre bocsátása harmadik állam elleni agresszió elkövetése céljából. Továbbá az is, ha egy állam fegyveres bandákat, csoportokat, önkénteseket vagy zsoldosokat küld egy másik állam ellen fegyveres cselekmények végrehajtására, amelyek olyan súlyosak, hogy kimerítik a fent felsorolt cselekményeket.

³³ Többek között: Vitalii Hnidyi – Sergiy Karazy: Russia bombs Ukraine cities, despite pledge to pull back from Kyiv. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-isnt-naive-zelenskiy-says-after-russia-pledges-scale-down-attack-kyiv-2022-03-30/> (2022.04.15.); Michael Levenson – Eric Schmitt – Neil MacFarquhar: Slowed on Battlefield, Russia Widens Bombardment of Ukrainian Cities. New York Times. <https://www.nytimes.com/2022/03/11/world/europe/russia-ukraine-bombardment-chechnya.html> (2022.04.15.); Luke Harding: 'Horrendous' rocket attack kills civilians in Kharkiv as Moscow 'adapts its tactics'. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/28/ukraine-several-killed-by-russian-rocket-strikes-in-civilian-areas-of-kharkiv> (2022.04.15.)

³⁴ Ukraine port city Mariupol blockaded by Russian forces. France24. <https://www.france24.com/en/live-news/20220305-ukraine-port-city-mariupol-blockaded-by-russian-forces> (2022.04.15.)

³⁵ What is Russia's Wagner Group of mercenaries in Ukraine? BBC. <https://www.bbc.com/news/world-60947877> (2022.04.15.)

³⁶ Suleiman Al-Khalidi – Laila Bassam: Some Syrian veterans ready for Ukraine fight, commander says. Reuters. <https://www.reuters.com/world/some-syrian-veterans-ready-ukraine-fight-commanders-say-2022-03-20/> (2022.04.16.)

támadást, ennek részletesebb kifejtése azonban egy másik tanulmány témája lehetne.³⁷

A bizonyítási teher, hogy valamivel igazolni tudja az erőszak alkalmazást, Oroszországon van. Ez következik többek között abból is, hogy annak az államnak, amely az önvédelem jogára hivatkozik az erőszak alkalmazásakor – ahogy tette ezt Oroszország is – kötelessége értesítenie a Biztonsági Tanácsot. Ezt a kötelezettséget az Alapokmány a következőképp írja elő: „[a] tagok az önvédelem e jogának gyakorlása során foganatosított rendszabályait azonnal a Biztonsági Tanács tudomására tartoznak hozni, és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és kötelességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.”³⁸

Oroszország állandó ENSZ képviselője, Vaszilij Nebenzia még a támadás napján levelet küldött a Biztonsági Tanácsnak. A rövid kis levélben annyi áll, hogy a katonai akciót az ENSZ Alapokmány 51. cikkével összhangban, az önvédelem jogának gyakorlásának keretében hajtották végre. Ezt követően pedig - és ebben valószínűleg ez az 51. cikk szerinti levél egyedülálló a maga nemében - egyszerűen hozzátartolták Vlagyimir Putyin elnök beszédét, amelyet az orosz elnök a támadás napján mondott.³⁹ A Biztonsági Tanács egyébként 11-1 arányban elítélte az orosz fellépést, Kína, India és az Egyesült Arab Emírségek tartózkodása mellett. Oroszország pedig – nem meglepő módon – megvétózta a potenciális határozatot.⁴⁰

Mivel Putyin elnök nyilatkozatát továbbította Oroszország a Biztonsági Tanács felé, célszerű, ha a támadással kapcsolatos problémákat e beszéd alapján értékeljük. A nyilatkozat főként az orosz elnök nyugati országokkal kapcsolatos sérelmeinek listája, amiben többféle politikai indokot is felsorol. Mindezek mellett azonban számos jogilag releváns pontot is tartalmaz.⁴¹

Putyin elnök a beszédében először példákkal próbálta szemléltetni azt, hogy a korábbi években a nyugati hatalmak sem tartották be a nemzetközi jog szabályait. *„Nem kell messzire menni a példákért. Először is, az ENSZ BT szankciója nélkül hajtottak végre véres hadműveleteket Belgrád ellen, Európa kellős közepén. Több hetes, folyamatos bombázás polgári városok és létfenntartó infrastruktúra ellen. [...] Aztán jött Irak, Líbia, Szíria sora. A Líbiával szembeni illegitim erő alkalmazása [...] az állam teljes pusztulásához, a nemzetközi*

³⁷ Amanda Coakley: Lukashenko is Letting Putin Use Belarus to Attack Ukraine. ForeignPolicy. <https://foreignpolicy.com/2022/02/24/russia-ukraine-war-belarus-chernobyl-lukashenko/> (2022.04.15.)

³⁸ ENSZ Alapokmány 51. cikk. 2. fordulat; Az Alapokmány mellett a Nemzetközi Bíróság az Olajfúrótornyok-ügyben is erre a következtetésre jutott, amikor kimondta, hogy a Bíróságnak azt kell megállapítania, hogy az USA kellően bizonyította-e, hogy Irán fegyveres támadásának volt az áldozata, és a bizonyítási teher az Egyesült Államokat terheli. Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, I.C.J. Reports 2003, para. 57.

³⁹ Letter dated 24 February 2022 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General. S/2022/154. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/268/16/PDF/N2226816.pdf?OpenElement> (2022.03.29.)

⁴⁰ Russia blocks Security Council action on Ukraine. UN News. <https://news.un.org/en/story/2022/02/1112802> (2022.03.29.)

⁴¹ Milanović: i.m. A beszéd angol fordítása itt érhető el: <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-putin-s-declaration-of-war-on-ukraine> (2022.03.29.)

terrorizmus kialakulásához, az ország összezuhanásához vezetett. [...] Hasonló sorsa lett Szíriának is. A nyugati koalíció harca az ország területén a szíriai kormány bejegyezése és az ENSZ BT szankciói nélkül nem más, mint agresszió, beavatkozás.”⁴²

E tanulmánynak nem célja az, hogy a fenti beszédben elhangzott példákat nemzetközi jogi szempontból értékelje. Ugyanakkor a nyugati katonai akciók részletesebb elemzése nélkül is megállapíthatók a következők: ha el is fogadjuk azt, hogy Putyin elnöknek igaza van, és ezek a támadások megsértik az erőszak alkalmazását és ezáltal a nemzetközi jogot, akkor sem lesz igazolható és jogszerű az Oroszország által elkövetett támadás. Egy példán keresztül szemléltetve: ha „A” megöli „B” -t és büntetlenül megússza, az nem teszi lehetővé, hogy „C” megölje „D” -t. Ha a NATO tagállamok meg is sértették az erőszak tilalmát mondjuk Belgrád bombázásakor 1999-ben, az nem igazolhatja azt, hogy Oroszország Kijevet bombázta 2022-ben.⁴³

Putyin a beszéd következő részében az Ukrajna felől érkező potenciális fenyegetésről kezd fejtegetésbe: *„Oroszország nem érezheti magát biztonságban, nem fejlődhet, nem élhet együtt az állandó fenyegetéssel, amely a modern Ukrajna területéről árad. [...] A körülmények határozott és azonnali cselekvést követelnek meg tőlünk. A donbaszi népköztársaságok segítségkéréssel fordultak Oroszországhoz. E tekintetben az ENSZ Alapokmány 51. cikkével összhangban, az Oroszországi Föderációs Tanács jóváhagyásával, valamint a donbaszi népköztársaságokkal megkötött barátsági és segítségnyújtási szerződések értelmében úgy döntöttem, hogy egy különleges katonai műveletet hajtunk végre.”⁴⁴*

Putyin elnök azt állítja tehát, hogy Oroszország azért alkalmaz erőszakot, mert az Alapokmány 51. cikkében meghatározott önvédelem jogával él. Ez a kijelentés pedig egyfelől felveti az úgynevezett megelőző önvédelem problémáját, valamint a kollektív önvédelem kérdését is.

Ahogy már említettem, az önvédelemi cselekmény nem lehet megelőző, represszív, vagy megtorló jellegű a szükségesség követelményének köszönhetően.⁴⁵ Mégis, időről időre felmerül a kérdés, hogy vajon ad-e a nemzetközi jog lehetőséget arra, hogy a még be nem következett támadás előtt éljen valamely állam az önvédelem jogával. Az ENSZ Alapokmány szövegéből az következik, hogy főszabályként ki van zárva a megelőző önvédelem lehetősége, hiszen az Alapokmány egy már bekövetkezett fegyveres támadásról rendelkezik.⁴⁶ Hozzá kell tenni, hogy a magyar fordítás nem feltétlenül ad egyértelmű képet a helyzetről („fegyveres támadás esetén”) azonban a hiteles szövegváltozatok, pl. az angol – „if an armed attack occurs” - már világossá teszik a helyzetet. A tisztánlátást nem könnyíti meg az a tény, hogy a nemzetközi jogászok különböző módon vélekednek

⁴² Putyin elnök február 24-ei beszéde.

⁴³ Milanovic: i.m.

⁴⁴ Putyin elnök február 24-ei beszéde.

⁴⁵ Kende-Nagy-Sonnevend-Valki: i.m. 785. o.

⁴⁶ ENSZ Alapokmány 51. cikk

a kérdésről, és nincs egységes fogalomkészlet sem.⁴⁷ Biztosan állítható, hogy a nemzetközi jog szereplői egyöntetűen elítélik a preventív, tehát a potenciális, látens fenyegetésekkel szembeni önvédelmet, ez ugyanis parttalanná tenné az önvédelem jogának intézményét.⁴⁸ A preemptív önvédelem esetében azonban jóval bonyolultabb a helyzet, mint a preventív önvédelem esetében. Egyes szerzők szinonimaként tekintenek a preventív és a preemptív önvédelemre, mások azonban úgy gondolják, hogy a preventív önvédelem a megelőző önvédelem (angolul: *anticipatory self-defense*) fogalmával egyezik meg.⁴⁹ Kajtár szerint a klasszikus önvédelemtől eltér a megelőző önvédelem, amely olyan erőszakos cselekményeket jelent, amelyek egy még be nem következett támadás ellen irányulnak, ennek két alapesete van: a fegyveres támadás közvetlen bekövetkezése elleni preemptív önvédelem és a nem közvetlen bekövetkezése ellen irányuló preventív önvédelem.⁵⁰ A téma egyik szakértője, Tibori-Szabó Kinga további fogalmakat említ: az eddigiektől eltérő kiegészítő önvédelmet (*remedial self-defense*) amelynek két kategóriája a már bekövetkezett támadással szembeni önvédelem, illetve a feltartóztató önvédelem (*interceptive self-defense*). Ez utóbbi azt a szituációt írja le, amikor a támadás már elindult, azonban még nem érte el a célpontot.⁵¹ A már megindult támadások esetében az önvédelem megengedhető lehet, azonban ebben az esetben is a megszorító értelmezés a helyes megközelítés.⁵² Tom Ruys különbséget tesz a reaktív önvédelem és a megelőző önvédelem között. Az előbbi egy már bekövetkezett vagy folyamatban lévő fegyveres támadásra reagál, utóbbi pedig jövőbeni fenyegetésekre válaszol.⁵³

Érdemes megjegyezni, hogy nem Oroszország az első állam, aki a közelmúltban a megelőző önvédelemre hivatkozva hajtott végre katonai akciót. 2020. január 3-án Kászem Szolejmáni iráni tábornokot likvidálta az Egyesült Államok. Trump elnök az akciót követően egy fehérházi sajtótájékoztatón akként fogalmazott, hogy Szolejmáni tábornok „küszöbön álló és fenyegető támadásokat” tervezett az Egyesült Államok ellen, ezért volt szükség a likvidálásra.⁵⁴ A nyugati államok által végrehajtott akciók most gyengíthetik saját hitelességüket, amikor is elítélően nyilatkoznak a megelőző önvédelemi cselekmény kapcsán.

Jelen esetünkben azt láthatjuk, hogy Oroszország semmilyen bizonyítékot nem tudott felmutatni arra vonatkozólag, ami bármilyen módon alátámaszthatná az akció jogszerűségét.

⁴⁷ *Kis Kelemen*: Célzott likvidálás a nemzetközi jogban... 81. o.

⁴⁸ *Kajtár Gábor*: „Az erőszak tilalma” in: *Jakab András – Fekete Tamás* (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. [54. bekezdés]

⁴⁹ *Kis Kelemen*: Célzott likvidálás a nemzetközi jogban... 81. o.

⁵⁰ *Kajtár*: „Az erőszak tilalma”... [53. bekezdés]

⁵¹ *Tibori-Szabó Kinga*: *Anticipatory Action in Self-Defence: Essence and Limits under International Law*. Springer. 2011 The Hague. 6-7. o.

⁵² *Kis Kelemen*: Célzott likvidálás a nemzetközi jogban... 84. o.

⁵³ Tom Ruys: 'Armed Attack' and Article 51 of the UN Charter. Cambridge University Press. Cambridge 2010. 253. o.

⁵⁴ Az akció részletes elemzése: *Kis Kelemen Bence – Kis Máttyás*: Kászem Szolejmáni célzott likvidálása: esettanulmány a *jus ad bellum* lencséjén keresztül. *Állam- és Jogtudomány*. 2021/4. sz.

Ellenben, az Egyesült Államok hírszerzése már a támadást több mint egy hónappal megelőzően arra figyelmeztetett, hogy Oroszország „hamis zászlós hadműveletek”⁵⁵ elkövetésére készül, amelyek majd ürügyként szolgálhatnak Ukrajna lerohanására.⁵⁶ Az a részmegállapítás tehető tehát, hogy bár Oroszország az önvédelem jogára hivatkozik, az időtényező teljesen mértékben sérül, semmilyen fegyveres támadást, sőt annak potenciális küszöbön állóságát sem tudták bizonyítani, a preventív önvédelem pedig minden körülmények között tilos.

Még egy kiemelendő aspektusa a putyini beszédnek a donbaszi népköztársaságokra való hivatkozás. A felmerülő kérdés helyütt a kollektív önvédelem kérdése.⁵⁷ Ennek kapcsán a Nicaragua-ügyet érdemes először szemügyre venni. Ebben az ügyben a Nemzetközi Bíróság állást foglalt a kollektív önvédelem feltételeiről. Három konjunktív feltétel együttes megléte esetén lehet a Bíróság szerint az önvédelem ilyen formájához folyamodni: először is, az adott államnak nyilvánosan jeleznie kell, hogy fegyveres támadás érte. Másodsor kifejezetten segítséget kell kérnie más államtól, vagy államoktól. Harmadrészt az önvédelmi cselekményt jelenteni kell a Biztonsági Tanácsnak, csakúgy, mint az egyéni önvédelem esetében.⁵⁸

Amikor Vlagyimir Putyin elnök a háború kitörése előtti napokban bejelentette a népköztársaságok Oroszország általi elismerését, azonnal óriási negatív nemzetközi visszhangot váltott ki. A holland külügyminiszter az elismerés aktusát a nemzetközi jog kirívó megsértésének nevezte, és elítélte azt.⁵⁹ Hasonlóképpen ítélte el a bejelentést Luxemburg⁶⁰ és Josep Borrell, az Európai Unió külügyi főképviselője.⁶¹ A nemzetközi közösség tehát szinte egyöntetűen ítélte el a szakadár államok elismerését. A kérdés az, vajon kérhet-e segítséget kollektív önvédelem szempontjából egy olyan állam, amelyet senki sem ismer el, Oroszországot kivéve?

A kérdés megválaszolásához, először is azt kell megvizsgálni, hogy valóban tekinthetők-e független államoknak a szakadár népköztársaságok. A nemzetközi jog jelenleg nem ismer egyetlen olyan nemzetközi szerződést sem, amely meghatározná az állam fogalmát. Ehelyett különböző, az

⁵⁵ angolul: false flag operations. Olyan katonai vagy politikai akciót jelent, amelyet azzal a szándékkal hajtanak végre, hogy az ellenfelet hibáztassák érte. Gyakori kivitelezési módja az államok részéről, hogy valódi vagy szimulált támadást intéztek a saját oldalukon majd azzal vádolták az ellenfelet, hogy ők követték el. Ez ürügyül szolgált a háborúba lépésre. Forrás: False flags: What are they and when have they been used? BBC. <https://www.bbc.com/news/world-60434579> (2022.04.16.)

⁵⁶ Julian Borger – Luke Harding: US claims Russia planning 'false-flag' operation to justify Ukraine invasion. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/14/us-russia-false-flag-ukraine-attack-claim> (2022.03.29.)

⁵⁷ Ralph Janik: Putin's War against Ukraine: Mocking International Law. EJIL:TALK! <https://www.ejiltalk.org/putins-war-against-ukraine-mocking-international-law/> (2022.04.09.)

⁵⁸ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, I.C.J. Reports 1986, p. 14. para. 187-201.

⁵⁹ A holland külügyminiszter Twitter bejegyzése. <https://twitter.com/WBHoekstra/status/1495857789331247112> (2022.04.16.)

⁶⁰ A luxemburgi külügyminisztérium Twitter bejegyzése. https://twitter.com/MFA_Lu/status/1495873315394801666 (2022.04.16.)

⁶¹ Josep Borrell Twitter bejegyzése. <https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1495847000104972292> (2022.04.16.)

államiság ismérveit meghatározó dokumentumokból lehet kiindulni.⁶² A Badinter bizottság 1991-ben kiadott állásfoglalása szerint: „[a]z állam általában olyan közösségként határozható meg, mely szervezett és szuverenitás által jellemzett politikai hatalomnak alávetett területből és lakosságból áll.”⁶³ A bizottság jelentéséből és az 1933-as montevideói egyezményből következően az államiság ismérvei a terület, a lakosság, valamint a szervezett és szuverén politikai hatalom.⁶⁴ Ezen kívül az államnak mint a nemzetközi jog alanyának képesnek kell lennie arra, hogy gyakorolja a nemzetközi jogrendből rá háruló jogait és teljesítse a kötelezettségeit.⁶⁵

A Donyecki és a Luhanszki Népköztársaság esetében a szuverenitás kritériuma véleményem szerint mindenképp hiányzik. A területi kritérium esetében is azt láthatjuk, hogy a két entitás területi követelése nagyobbak, mint ami felett ténylegesen rendelkezik. A népköztársaságok határai nem esnek egybe azokkal a megyei közigazgatási határokkal, amik 2014 előtt Ukrajnában léteztek. Azok a területek, amiket a szakadárak magukénak követelnek, jelenleg egy másik független állam, Ukrajna részei. Az Oroszország általi elismerést követően a háború kitörésének napjáig a kérdés az volt, hogy Oroszország megelégszik-e azzal, hogy „kitolja” a szakadár államok határait a tényleges megyehatárokig.⁶⁶ Visszatérve a függetlenség kritériumához azt láthatjuk, hogy ezek az entitások függetlensége csak névleges. Létezésük teljes mértékben Oroszországtól függ, aki jól dokumentált, teljes körű támogatást biztosított és biztosít számukra, legyen szó gazdasági, pénzügyi, politikai, vagy katonai segítségről.⁶⁷ Hasonló következtetésre jut az Európai Parlament Emberi Jogi Bizottsága, akik 2016-os jelentésükben állapították meg azt, hogy „semmi kétség sincs afelől, hogy a Donyecki és Luhanszki Népköztársaságok teljes mértékben Oroszországtól függenek.”⁶⁸

A fentiekben túl ott lebeg még a legalitás kérdése, ami megköveteli, hogy az elismerésre váró államalakulatot ne a nemzetközi jog – elsősorban a *jus cogens* normák – megsértésével hozzák létre. A kérdéshez vissza kell mennünk 2014-ig, a szakadár entitások létrejöttének pillanatához. Nem nehéz látni azt, hogy a Kelet-Ukrajnában történt 8 évvel ezelőtti eseményekben Oroszország kulcsszerepet játszott. Számos bizonyíték van arra vonatkozóan, hogy orosz reguláris csapatok is harcoltak a Donbaszban. Az orosz tevékenységet figyelembe véve megállapítható, a cselekmények elérik az

⁶² Brubács János: Nemzetközi jog II. Különös rész. Dialóg Campus. Budapest-Pécs 2010-2011. 10. o.

⁶³ Badinter Commission, Opinion No. 1.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Kende-Nagy-Sonnevend-Valki: i.m. 108. o.

⁶⁶ Valerie Hopkins – Andrew E. Kramer: Why it matters that Russia just recognised Donetsk and Luhansk. New York Times. <https://www.nytimes.com/2022/02/21/world/europe/donetsk-luhansk-donbas-ukraine.html> (2022.04.16.)

⁶⁷ Julia Miklasová: Russia's Recognition of the DPR and LPR as Illegal Acts under International Law. Völkerrechtsblog. <https://voelkerrechtsblog.org/russias-recognition-of-the-dpr-and-lpr-as-illegal-acts-under-international-law/> (2022.04.16.)

⁶⁸ Legal remedies to human rights violations on the Ukrainian territories outside the control of the Ukrainian authorities. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-ru/dv/dru_dua_20161214_08/dru_dua_20161214_08en.pdf (2022.04.16.)

erőszak szintjét.⁶⁹

Mindent összevetve véleményem szerint sem a legalitás talaján sem pedig az államiság kritériumainak szemszögéből nem állja meg a helyét a népköztársaságok függetlensége. Az a részmegállapítás tehető, hogy a kollektív önvédelemmel kapcsolatos helyzet nem tisztázott, tekintettel arra, hogy a Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaság államisága megkérdőjelezhető.

Milanovic a fentiekén túl a humanitárius intervenció kérdéskörét is felveti a Putyin által elmondottak, így tehát az orosz katonai akció jogi igazolása kapcsán. Ezek szerint, Oroszország a Kelet-Ukrajnában élő oroszajkú lakosság megmentése érdekében cselekszik.⁷⁰ Sulyok Gábor a téma talán legismertebb hazai kutatója szerint a humanitárius intervenció tárgya egy állam, amely ellen annak hozzájárulása nélkül, az emberi jogok súlyos, tömeges és szándékos megsértése okán, ezek megállítása vagy megelőzése céljából a beavatkozók fegyveres erőszakot alkalmaznak.⁷¹ A humanitárius intervenció esetében meg kell különböztetnünk az egyoldalú és a kollektív intervenciót. Amíg annak kollektív változata magában foglalja az ENSZ BT által elrendelt beavatkozást, addig az egyoldalú verzió kizárólag a Biztonsági Tanács előzetes jóváhagyása nélkül indított erőszakot fed le amely, mint ilyen, illegális a nemzetközi jog szempontjából.⁷² Az egyoldalú humanitárius intervenciót bizonyos szerzők szokásjogi alapon próbálják legitimálni. 2013-ban az Egyesült Királyság adott ki állásfoglalást arra nézve, hogy az államok rendelkeznek bizonyos jogosítványokkal, amelyek lehetővé teszik a humanitárius intervenció egyoldalú alkalmazását. Jelenleg azonban az Egyesült Királyságon és Dánián⁷³ kívül más államok esetében nem tudunk hasonló állásfoglalásról, így nem beszélhetünk tehát egységes *opinio juris* kialakulásáról sem pedig állami gyakorlatról, amely előfeltétele lenne egy a humanitárius intervenciót lehetővé tevő szokásjogi norma létrejöttének.⁷⁴ Összességében az a megállapítás tehető, hogy nincs lehetőség a hatályos nemzetközi jog keretein belül jogszerű egyoldalú humanitárius intervencióra. Érdekes, hogy habár Putyin elnök mondataiból a humanitárius intervenció gondolata tűnik ki az invázió kapcsán, Oroszország korábban tiltakozott a hasonló jellegű intervenció ellen, például 1999-ben Jugoszlávia kapcsán.⁷⁵

⁶⁹ Pavle Kilibarda: Was Russia's Recognition of the Separatist Republics in Ukraine 'Manifestly' Unlawful? <https://www.ejiltalk.org/was-russias-recognition-of-the-separatist-republics-in-ukraine-manifestly-unlawful/> (2022.04.16.)

⁷⁰ Milanovic: i.m.

⁷¹ Bővebben lásd: Sulyok Gábor: A humanitárius intervenció elmélete és gyakorlata. Gondolat kiadó. Budapest, 2004.

⁷² Kis Kelemen Bence: Humanitárius intervenció? Az Egyesült Államok 2017-2018-as szíriai légi csapásainak jus ad bellum elemzése. In: Ünnepi Tanulmánykötet Bruhács János 80. születésnapja tiszteletére (szerk. Kis Kelemen Bence – Mohay Ágoston – Pánovics Attila). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2019. 138. o.

⁷³ Humanitarian Intervention. Legal and political aspects. Danish Institute of International Affairs. https://www.diiis.dk/files/media/publications/import/extra/humanitarian_intervention_1999.pdf (2022.04.16.)

⁷⁴ Uo. 149-150. oldal

⁷⁵ NATO's Intervention Changed Western-Russian Relations Forever. BalkanInsight. <https://balkaninsight.com/2019/03/22/natos-intervention-changed-western-russian-relations-forever/> (2022.04.15.)

V. Konklúzió

Tanulmányom zárásaként a következő megállapítások tehetők: Oroszország február 24-ei inváziója semmilyen körülmények között sem állja meg a helyét a nemzetközi jog jogszerűség talaján. Oroszország egyértelműen megszegte az erőszak tilalmát, továbbá az események elérték az agresszió és a fegyveres támadás szintjét is. Az akció jogi igazolására az orosz fél unortodox módon csupán Putyin elnök televíziós beszédét használta fel. Az abban elhangzottak pedig csak részben jogi vonatkozásúak, az a kevés viszont teljes mértékben alkalmatlan arra, hogy alátámassza az orosz támadást. Sem a megelőző önvédelem, sem a szeparatista népköztársaságok kapcsán értékelendő kollektív önvédelem talaján nem igazolható az orosz akció jogszerűsége. A humanitárius intervenció gondolata esetében pedig azzal állunk szemben, hogy ilyen jogcímen nem lehet jogszerűen erőszakot alkalmazni a nemzetközi jog keretein belül.

Varga József

doktorandusz (ELTE ÁJK)

A nevelési alapelv érvényesülése a fiatalkorúak büntetőjogában

I. Bevezetés

A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés a mai napig komoly kihívás elé állítja az egyes országok jogrendszerét. Kiemelkedően fontos, hogy megakadályozzuk azt, hogy a fiatalok felnőtt korban is bűnözői életvitelt folytassanak, hiszen ők jelentik a társadalom jövőjét. Éppen ezért kijelenthető, hogy a fiatalkorúak büntetőjogának a legfontosabb szerepe abban áll, hogy ezt a - leginkább formálható – generációt a megfelelő beavatkozással a helyes irányba terelje.¹

Ez a fajta nevelő célzat számos államban, így Magyarországon is alapelvként került deklarálásra, miszerint „*a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.*”² De vajon mennyiben vagyunk képesek megfelelni ezen alapelvnek? Valóban a fiatalkorúak helyes irányba terelését szolgálják a hazai szankciók?

Jelen tanulmányban a nevelési alapelv érvényesülését fogom közelebbről megvizsgálni. Azon túl, hogy rá kívánok mutatni a hazai rendszer hibáira, hiányosságaira, megoldásokat is szeretnék találni ezen problémákra, ehhez pedig – tekintettel az azonos szabályozási kultúrára – Németország jogrendszerét hívom segítségül. Végül pedig ki fogok térni a nemzetközi szinten megfogalmazott állásfoglalásokra, elvárásokra is.

II. A nevelési alapelv érvényesülése Magyarországon

II.1. Meddig lehet valakit „nevelni”? – A fiatalkor határai

Magyarországon az számít fiatalkorúnak, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.³ A 12-14 év közötti fiatalok csak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése miatt vonhatók felelősségre, és velük szemben kizárólag intézkedés alkalmazható.⁴ A fiatalkorúakra vonatkozó szabályok alkalmazhatósága szempontjából tehát fő szabály szerint az elkövetéskori, és nem az elbíráláskori életkort kell figyelembe venni. Az elkövető a tizennegyedik – vagy kivételes esetben tizenkettedik – születésnapján még gyermekkorúnak számít.

¹ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája. L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest 2014. 19. o.

² A büntetőtörvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 106. § (1) bekezdés.

³ Btk. 105. § (1) bekezdés.

⁴ Btk. 16. §

Tekintettel arra, hogy a „fiatalkor” büntetőjogi fogalom, a polgári jog szabályai nem irányadóak az életkori szabályok vonatkozásában. Éppen ezért az a 18. életévét be nem töltött személy, aki polgári jogi értelemben házasságkötés útján válik nagykorúvá, büntetőjogi értelemben fiatalkorúnak minősül. A fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha az elkövető a 18. életévének betöltése napján követi el a bűncselekményt. Ami az állapotbűncselekményeket illeti, esetükben akkor kell a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni, ha az illető a tényállásszerű magatartást teljes egészében fiatalkorban valósította meg. A részben gyermekkorban elkövetett cselekményért a fiatalkorú nem vonható felelősségre. Abban az esetben viszont, ha az elkövetési idő részben a 18. életév utánra esik, akkor már a felnőtt korúakra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁵

A mai napig megosztó kérdés, hogy vajon helyes volt-e a büntethetőségi korhatár leszállítása. A magam részéről elfogadhatónak tartom a 12 éves büntethetőségi korhatárt, mivel manapság a fiatalok jóval hamarabb érnek mind biológiai, mind szellemi értelemben, azonban egyetértek Dr. Vaskuti András álláspontjával, melynek értelmében a büntethetőségi korhatár leszállítása önmagában kevés, és szükség lenne a felelősségi korhatárok leszállítására is. Ezutóbbi természetesen nem könnyű feladat, hiszen végig kell gondolni, hogy hogyan válhat a gyermekkorú felelőssé, és honnan szerzi meg azt az ismeretet, hogy mi minősül bűnnek, és hogy milyen következményekkel járhat a bűnelkövetés.⁶ A magyar büntetőjog a beszámítási képességet is megköveteli ugyan ahhoz, hogy a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét meg lehessen állapítani, ehhez viszont megkerülhetetlen az értelmi-erkölcsi fejlettség figyelembe vétele.⁷ Tokaji Géza szavaival élve ugyanis: *„A beszámítási képességhez szükséges felismerési és értékelési képesség kialakulása a felnövekvő gyermekeknél nem egységesen történik. S különbségek nem csupán az eltérő ütemben fejlődő gyermekek között, hanem ugyanazon gyermekekénél is adódnak... A kódexek többsége, így a magyar Btk. szerint is azonban a büntetőjogi felelősséghez szükséges alsó korhatár bármely cselekményre nézve ugyanazon életévvél van szabályozva. Midőn a törvény így jár el, s a bűnösöket általános érvénnyel bizonyos életkornak az elkövetéskori betöltésétől teszi függővé, valójában nem a beszámítási képesség meglétét, illetőleg hiányát vélelmezi, hanem közvetlenül a tekintetben foglalt állást, hogy általában melyik az az életkor, amelytől kezdve a felelősség céljait a büntetőjogi elbírálás már megfelelően szolgálhatja, illetőleg ameddig célszerűbb szükség esetén államigazgatási úton megfelelő intézkedést foganatosítani.”*⁸ A felelősség tehát elengedhetetlen tényezője a beszámítási képességnek. De hogy beszélhetünk egy gyermek felelősségéről, ha nem ismerjük az értelmi-erkölcsi fejlettségét? Sőt, ha a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott szankciók akkor tekinthetők megfelelőnek, ha elsődleges céljuk a nevelés, hogy kívánjuk ezt a célt elérni, ha nem

⁵ Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Jacsó Judit – Lévy Miklós – Sánta Ferenc: Magyar büntetőjog. Általános részi ismeretek. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc 2017. 230. o.

⁶ Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Doktori Értekezés. ELTE ÁJK, Budapest 2016. 223. o.

⁷ Vaskuti: i. m. 233. o.

⁸ Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1984. 138–139. o.

vizsgáljuk a fiatal fejlettségének szintjét? Mindenképpen szükség van tehát arra, hogy a jövőben mélyebben foglalkozzunk a felelősség kérdésével, hiszen ha képesek leszünk egy megfelelő felelősségi rendszert kidolgozni, óriási lépést teszünk annak alapjai felé, hogy képesek legyünk megfelelni a nevelési alapelveknek.

II.2. A fiatalkorúakkal szemben kiszabható szankciók

Sajnálatos módon hazánkban nincs kifejezetten a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó büntető törvénykönyv, a fiatalkorúakra és a felnőtt korúakra vonatkozó büntetőjogi szabályok egy büntetőjogi kódexben foglalnak helyet. Mindebből az következik, hogy Magyarországon jelenleg nem tartják olyan mértékben fontosnak a témát, hogy a fiatalkorúak büntetőjoga egy önálló, külön törvényben kerüljön kialakításra. Meglátásom szerint ez is komoly probléma. Egy külön kódexben sokkal részletesebben, és jóval átgondoltabban lehetne szabályozni a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépést. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy napjainkban a fiatalkorúakkal szemben nagyjából ugyanazok a szankciók szabhatók ki, mint a felnőttekkel szemben, néhol kisebb büntetési tételekkel, illetve az életkorukból eredő sajátos szükségletekhez igazított eltérésekkel. Mindössze egyetlen intézkedés van a szankciók körében, amelyet kizárólag fiatalkorúakkal szemben lehet alkalmazni: ez pedig a – szabadságelvonással járó - javítóintézeti nevelés.⁹

A nevelési cél érvényesülését kívánják lefektetni azok a szabályok, melyek leszögezik, hogy büntetést csak akkor kell kiszabni, ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető – figyelemmel természetesen arra, hogy a 14. életévét be nem töltött elkövetővel szemben csak intézkedés alkalmazható. További szempont, hogy szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni, vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy büntetés célja másként nem érhető el.¹⁰

Mindezekre tekintettel, a fiatalkorúakkal szemben kiszabható szankciók alkalmazási sorrendisége a következőképpen alakul:

1. szabadságelvonással nem járó intézkedés
2. szabadságelvonással nem járó büntetés
3. szabadságelvonással járó intézkedés (itt szerepel a javítóintézeti nevelés)
4. szabadságelvonással járó büntetés¹¹

Ezen szabályok ellenére a gyakorlatban egy teljesen eltérő tendencia mutatkozik. Még nemzetközi szinten is folyamatosan számos kritika éri az országot amiatt, hogy indokolatlanul sok fiatalot sújtanak szabadságelvonással járó szankcióval. Ezen kritikákra később, a IV. fejezetben térek ki. Tekintettel arra, hogy a szabadságvesztés a legsúlyosabb kiszabható büntetés a magyar

⁹ Btk. 108. §

¹⁰ *Csemáné – Görgényi – Gula – Jacsó – Lévay – Sántba*: i. m. 230. o.

¹¹ Btk. 106. § (2)–(3) bekezdés

jogrendszerben, úgy vélem, hogy a szabadságelvonással járó szankciók inkább megtorló, mint nevelő jellegűek. Ebből pedig az következik, hogy az ilyen szankciók túlnyomó alkalmazása folyamatosan háttérbe szorítja a fiatalkorúak nevelésének célzatát.

III. Fiatalkorúak a büntetőeljárásban

III.1. A fiatalkorúak bírósága

Mint az köztudott, Magyarországon ma már nincs külön testület, amely a fiatalkorúak büntetőügyeit tárgyalja. A történelem tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy a fiatalkorúak bíróságának létezése képes lenne betölteni egy olyan fórum szerepét, amely tekintettel van a nevelési alapelvre, és képes is lenne azt hatékonyan érvényre juttatni.

A fiatalkorúak bírósága először az Egyesült Államokban jelent meg Benjamin Barr Lindsey (1869-1943) bíró nyomán, aki a testületet elsősorban nem is annyira bíróságnak, mint inkább nevelőtanácsnak szánta. A fiatalkorúak bíróságának célja elsősorban a nevelés, megjavítás, megmentés volt, háttérbe szorítva a büntetőjogi eszközök alkalmazását.¹²

Magyarországon először a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk (a továbbiakban: Fb.) rendelkezett a fiatalkorúak bíróságáról. A törvénycikk értelmében az igazságügyi miniszter feladata és kötelessége volt az, hogy ilyen testületeket alakítson ki a királyi törvényszékeknél, lehetősége pedig az, hogy ugyanezt a királyi járásbíróságoknál is megtegye, ha a fiatalkorú bűnelkövetők nagyobb száma vagy más fontos ok indokolta.¹³ Az Fb. vezette be továbbá azon gyakorlatot is, miszerint - 2011. augusztus 31-ig - a székhelyi járásbíróságok rendelkeztek kizárólagos illetékességgel a fiatalkorúak elleni büntetőeljárások lefolytatására.¹⁴ A fiatalkorúak bírósága minden esetben egyesbíróságot jelentett, a fiatalkorúak bíróját pedig az igazságügyi miniszter nevezte ki három évre, ami meghosszabbítható volt.¹⁵

A fiatalkorúak bíróját szakbíróknak számított, akik szaktudását hivatott biztosítani az a szabály, miszerint a fiatalkorúak bíróját csak a királyi ítélőtábla elnökének engedélyével lehetett más teendőkkal foglalkoztatni. Debreczeni Lilla meglátása szerint sajnálatos, hogy napjainkra eltűntek az ilyen szaktudással rendelkező, fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni eljárásra specializálódott bírói fórumok.¹⁶

A fiatalkorúak bíróságának hatásköre nem csupán a fiatalkorúak bűnügyeire és kihágásaira terjedt ki, hanem azokra az esetekre is, amikor a fiatalkorúak álltak a sértetti oldalon szülőikkel,

---

¹² Debreczeni Lilla: Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak? Belügyi Szemle 2011/11. sz. 46–47. o.

¹³ A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk 1. §

¹⁴ Bertaldó András: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás 20. századi magyarországi története. Jogtörténeti szemle 2020/2. sz. 47. o.

¹⁵ A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk 1. §

¹⁶ Bertaldó: i. m. 47. o.

gyámokkal, gondnokokkal, illetve felügyelőkkel szemben. Az illetékesség az elkövetés, a fiatalkorú törvényes képviselőjének lakó- vagy tartózkodási, illetve a fiatalkorú terhelt tartózkodási helyéhez igazodott. Illetékességi összeütközés esetén a megelőzés döntött.¹⁷ A fiatalkorúak bírósága helyett rendes bíróság akkor járt el, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetésekor a 15. életévét már betöltötte, és a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartozó bűncselekményen túl a 18. életévének betöltését követően a rendes bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt is felelősségre vonták.¹⁸

Az 1951. évi tvr. valamelyest átalakította a fiatalkorúak bíróságának rendszerét. A megyei bíróságok valamennyien egyúttal fiatalkorúak bírósága is voltak, a járásbíróságok szintjén azonban továbbra is megmaradt az igazságügyi miniszter általi kijelölés, valamint a járásbíróság elnöke által meghatározott helyettesítési rend. Fontos újítás volt a fiatalkorúak büntetőügyeiben történő társasbíráskodás. A törvényerejű rendelet preambuluma tartalmazta, hogy a Magyar Népköztársaság különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és nevelésére. Előírás volt, hogy a megfelelő szaktudással rendelkező bíró mellett a két ülnök is rendelkezzen szakértelemmel. Az egyik ülnök a pedagógus-szakszervezet, míg a másik a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének tagja volt.¹⁹ A II. Be.²⁰ tovább bővítette a specializációt azzal a szabállyal, hogy a másodfokú, három fős tanács egyik tagját is az igazságügyi miniszter jelölte ki. A központosítást a III. Be.²¹ vezette be azzal, hogy eltörölte a kijelölést, és automatikusan a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság lett a fiatalkorúak bírósága, melynek bíróit az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jelölte ki, quasi szokásjogi alapon.²²

Napjainkra sajnálatos módon háttérbe szorult a fiatalkorúak nevelésének gondolatisága. Annak következtében, hogy az egyesbíró eljárása főszabállyá vált, valamint, hogy valamennyi helyi bíróság ellátja a fiatalkorúak bíróságának feladatát is, komoly viták keresztüzévé vált. A cél egyértelműen a hatékonyság, gyorsaság növelése, a költségek csökkentése, a munkabér egyenlőbb elosztása volt, a módosítás kritikussai szerint azonban ezen cél elérése érdekében feláldozásra került a sok felhalmozott tapasztalat, valamint az egy kézben összpontosulás, és ez szakszerűtlenséget, túlzott szigor, és az életkori jellemzők figyelmen kívül hagyását – meglátásom szerint lényegében a nevelési alapelv érvényesülésének ellehetetlenülését – vonhatja maga után.²³

Meglátásom szerint fontos lépés lenne, hogy a gazdasági központú szemlélet helyett visszatérjen a fiatalkorúak nevelésének középpontba helyezése, és az ehhez szükséges szakképzettség biztosítása a fiatalkorúakkal szembeni eljárások során.

¹⁷ A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvény cikk 1. §

¹⁸ Bertaldó: i. m. 47. o.

¹⁹ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004. 599. o.

²⁰ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

²¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

²² Bertaldó: i. m. 48. o.

²³ Uo.

III.2. A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárásban résztvevő egyéb alanyok

A Fb. értelmében a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban az ügyészség vezetője által kijelölt fiatalkorúak ügyésze járt el. Az Fb. lehetővé tette továbbá a fiatalkorú terhelttel szemben magánvádas eljárás lefolytatását, azonban az 1951. évi tvr. óta erre nincs lehetőség. Napjainkban az ügyészség emelhet közvédat, ha szükségesnek tartja, de magánvádlóként, illetve pótmagánvádlóként fellépni nem lehet, ha a terhelt fiatalkorú.²⁴

Ami a védőt illeti, az Fb. a bíróság hatáskörébe utalta azt a döntést is, hogy ha a terheltnek nem volt meghatalmazott védője, akkor az erre jelentkező ügyvédek, ügyvédhelyettesek, vagy ügyvédjelöltek közül az eljárás bármely szakaszában védőt rendeljen ki. Az 1951. évi tvr. értelmében pedig a védő tárgyaláson való részvétele nem volt kötelező, garanciát jelentett azonban az I. Be. óta, hogy a nyomozás befejezésétől kezdődően a büntetőeljárásban kötelező a védő részvétele.²⁵ A II. Be. 1973-ban tovább bővítette a garanciális szabályok körét, előírva, hogy a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás teljes egészében – a gyanúsítás közlésétől a jogerős határozat meghozataláig – kötelezővé tette a hivatásos védelmet. Abban az esetben is, ha perorvoslatra került sor. A védő hiánya hatályon kívül helyezéshez vezető abszolút eljárási szabálysértésnek minősült.²⁶ Ma már alapvető garanciális szabály, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás során védő részvétele végig kötelező. Egyetértek azonban Fenyvesi Csaba, illetve Halász Beáta azon javaslatával, miszerint a védőknek is szükséges lenne specializálódniuk, ha a fiatalkorú terhelt büntetőeljárásjogi védelmét kívánják ellátni, hatékonyabb védelmet biztosítva ezáltal számukra.²⁷

A törvényes képviselő szerepe korántsem elhanyagolható a fiatalkorú bűnelkövetővel szembeni büntetőeljárás során. A bíróságnak már a Fb. alapján is lehetősége volt arra, hogy tanúként idézze és hallgassa ki a törvényes képviselőt, aki a vallomást nem tagadhatta meg. Ezen túl a törvényes képviselő felelősségére rótták, ha a fiatalkorú terhelt a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg a bíróságon. Ekkor a bíróság a törvényes képviselővel szemben elzárásra is átváltható pénzbüntetést szabott ki, kivéve, ha igazolta, hogy a mulasztásban őt önhiba nem terheli. Az 1951. évi tvr. kötelezővé tette a törvényes képviselő idézését, tanúként történő kihallgatását, melyet bizonyos kérdések (a fiatalkorú terhelt egyénisége, értelmi fejlettsége, életviszonyai) vonatkozásában nem tagadhatott meg. Ezen az I. Be. sem változtatott. A II. Be. kiszélesítette a törvényes képviselő jogosítványait, egyfajta „másodvédővé” téve őt. A II. Be. alapján a törvényes képviselő a nyomozás befejezése után megtekinthette az ügyiratokat, a nyomozás során pedig maga készíthetett dokumentumokat azokról

---

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Herke Csongor: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás. Jura 1997/1. sz. 31. o.

²⁷ Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd – a védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2002. 334. o.; Halász Beáta: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás specialitásai. Belügyi Szemle 2014/12. sz. 66. o.

az eljárási cselekményekről, amelyeken jelen lehetett. A jelenléti, észrevételezési, felvilágosításkérési jogok tekintetében a törvényes képviselőre ugyanazok a szabályok vonatkoztak, mint a védőre. A II. Be. szabályainak köszönhetően a fiatalok terheltek kettős védelme volt a büntetőeljárás során: míg a szakmai védelmet a védő, a lelki védelmet a törvényes képviselő biztosította számára. A II. Be.-ben jelent meg továbbá az eseti gondnok intézménye, egyfajta „másodvédő helyettese” pozíciót létrehozva. Ha ugyanis a törvényes képviselő bármilyen oknál fogva nem járhatott el, akkor a bíróság megkereste a gyámhatóságot, aki eseti gondnokot rendelt ki, akinek a jogköre megegyezett a törvényes képviselőével. A törvényes képviselő tanúkihallgatására vonatkozó szabályok az I. Be.-hez képest változatlanok maradtak. A III. Be. szabályozása megegyezik a II. Be.-vel. A hatályos Be. sem mutat lényeges különbséget a korábbi szabályozáshoz képest, csupán annyi változás történt, hogy az együttműködési kötelezettség részletezésre került, a tanúkenti kihallgatás pedig kötelezettség helyett lehetőséggé vált.²⁸ A magam részéről a tanúkihallgatási kötelezettség tekintetében visszahoznám az I. Be. rendelkezéseit. Meglátásom szerint a fiatalok értelmi és érzelmi fejlettségének, személyi körülményeinek minél részletesebb ismerete alapvető garanciát jelentene a bíróságok számára, hogy a fiatalok bűnelkövető tetteire a terheltek egyéni szükségleteinek megfelelő reakciót fogadjanak.

A pártfogók tekintetében a Fb. lehetővé tette, hogy az igazságügyi miniszter a fiatalok bírósága mellé pártfogó tisztviselőt nevezzen ki, aki a bíró utasítása szerint jár el. Az Fb. idején tehát a pártfogó tisztviselők a bíróságot, és nem a fiatalok terheltek segítették. Lehetőség volt arra is, hogy a bíróság a pártfogót a fiatalok terheltek mellé rendelje, ha annak nevelésének ellenőrzése, felügyelete érdekében szükség volt. Ez utóbbi feladatot az 1951. évi tvr. a járási és városi tanács végrehajtó bizottságának hatáskörébe utalta. Az I. és II. Be. is tartalmazta a környezettanulmány beszerzésének igényét, azonban a pártfogóról ezen törvények nem ejtettek szót. Ezzel szemben a III. Be. kifejezetten a pártfogó feladataként határozta meg a környezettanulmány elkészítését. A hatályos Be. is fontos szerepet szán a pártfogó felügyelőnek a fiatalok terheltekre vonatkozó egyéni értékelés elkészítése során. Tény, hogy kiemelt fontosságú, hogy a bíróság ne csupán a tárgyalóteremben, hanem a mindennapi életben, a szokásos környezetében tanúsított magatartása alapján ismerje meg a fiatalok személyiségi jegyeit, azonban maga a pártfogó felügyelő is csak a meghallgatás és a családlátogatás során találkozhat a fiatalokkal. Ez azonban korántsem elegendő. Támogatom azt a javaslatot, miszerint a pártfogó tevékenységébe is legyenek bevonva a pedagógusok. A pedagógusok sokkal átfogóbb képet képesek adni arról, hogy az adott fiatalok hogyan viselkednek az iskolában, hogyan bántanak diáktársaival, stb. Egy ilyen pedagógiai szakvélemény még hatékonyabb is lehetne, mint a fentebb említett ülnöki rendszer, hiszen a fiatalok bíróságán működő ülnök pedagógus nem feltétlenül ismerte a fiatalokat, azonban a tanára, vagy adott esetben az osztályfőnöke jóval közelebbi

---

²⁸ Bertaldó: i. m. 49. o.

viszonyban van vele.²⁹

III.3. A határozat – egy életre szóló bélyeg?

A büntetőjogi felelősség megállapítása köztudottan olyan stigmát nyom az elkövetőre, amely jelentősen megnehezíti az illető társadalomba történő reintegrációját. A fiatalkorúakra ez különösen igaz. Éppen ezért kifejezetten előnyösnek volt mondható az Fb. azon rendelkezése, miszerint a fiatalkorú terheltet a bűnösség megállapítása nélkül, tárgyaláson kívül a bíróság próbára bocsáthatta, és 8 és 20 óra között 3-12 órán át a bíróság helyiségében az élelmezés korlátozásával, vagy elvonásával őrizetben tarthatta, vagy ha a bűncselekmény elenyészően csekély súlyú volt, a bíróság dönthetett úgy is, hogy az eljárást az ügyészség nyilatkozatának beszerzését követően tárgyaláson kívül megszünteti.³⁰ Az az elv, hogy tárgyaláson kívül és a bűnösség megállapítása nélkül volt lehetőség arra, hogy a bíróság szankciót alkalmazzon a fiatalkorú terhelttel szemben, egyfajta kétélű kardnak volt tekinthető. Egyrészt ugyanis szerencsés volt az, hogy az egyszeri botlás bizonyos esetekben nem eredményezett bíróság előtti megszegyenülést, mely alapjaiban tiporja porba a nevelési alapelvet, másrészt viszont büntetőjogi szankció kiszabása a bűnösség megállapítása nélkül erősen megkérdőjelezhető volt a jogállamiság szempontjából. Az 1951. évi tvr. is lehetővé tette mind a nyomozás, mind a bírósági eljárás során, hogy az eljárást megszüntessék, ha a fiatalkorú terhelt az értelmi fejlettségénél fogva nem ismerhette fel a bűncselekmény társadalomra veszélyességét, vagy a csekélyebb súlyú bűncselekményt más személy befolyása alatt követte el, és vele szemben nevelő intézkedésre nem volt szükség. Ezen túl a bíróság a bűnösség kimondása nélkül is próbára bocsáthatta, gyógypedagógiai vagy javítóintézetbe utalhatta a terheltet, illetve a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról szóló 1954. évi 23. tvr. hatálybalépését követően megrovást is alkalmazhatott. AZ I. és II. Be. érdemi változást nem hozott a fentiek tekintetében, leszámítva, hogy az I. Be. értelmében tárgyalás mellőzésével pénzbüntetést fiatalkorú terhelttel szemben nem lehetett kiszabni. A III. Be. tartalmazta a vádemelés elhalasztásának a lehetőségét: ha a vádemelés feltételei fennálltak, de a bűncselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, az ügyészség a fiatalkorú terhelt helyes irányú fejlődése érdekében a vádemelést elhalaszthatta, és vele szemben kötelezettségek teljesítését írhatta elő. Bár a hatályos Be. már nem teszi lehetővé szankció alkalmazását a bűnösség kimondása nélkül, a III. Be. megoldásait követi a feltételes ügyészi felfüggesztés intézménye³¹, ez azonban nem csupán a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható, így a specializáció e tekintetben is megszűnt.

²⁹ Bertaldó: i. m. 49–50. o.

³⁰ A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvény cikk 23. § 2–4. pont

³¹ Bertaldó: i. m. 51–52. o.

IV. Alternatív megoldások – A német jogrendszer válasza a fiatalkorú bűnelkövetők nevelésére

IV.1. A német szabályozás sajátosságai

A büntethetőségi korhatár kérdése Németországban is komoly viták tárgyát képezi. Jelenleg a német büntetőjog 14. életévben állapítja meg a büntethetőségi korhatárt.³² E tekintetben ugyanaz a probléma fedezhető fel, mint a magyar szabályozásban: hiányzik a felelősség, és az értelmi-erkölcsi fejlettség vizsgálata. A megoldás viszont esetükben adott lenne, hiszen nem arról van szó, hogy az értelmi-erkölcsi fejlettségi szint vizsgálata sehol nem jelenik meg. A német jogalkalmazás során ugyanis következetes gyakorlat, hogy a fiatal felnőttek (18-21 évesek) bűnelkövetése esetén minden konkrét ügyben vizsgálni kell azt, hogy a fiatal felnőtt elérte-e a felnőttekre jellemző értelmi-erkölcsi szintet, vagy sem, és eszerint kell eljárni.³³ Jogosan merülhet fel itt a kérdés, hogy ha belátjuk azt, hogy a 18-21 évesek körében egyesek fejlettebbek belátási képességgel rendelkeznek másoknál, és az eltérő fejlettségi szintek alapján kezeljük őket kvázi fiatalként, vagy kvázi felnőttként, akkor a 12-14 éves generációnál, ahol azt kell eldönteni, hogy büntetőjogi eszközökkel beavatkozhatunk-e a fiatalkorú megnevelése érdekében, vagy sem, miért nem látják szükségesnek az értelmi-erkölcsi fejlettség vizsgálatát. Amíg ez a probléma megoldatlan marad, addig a német szabályozás is hiányosnak tekinthető.

Fontos különbség a magyar jogrendszerhez képest, hogy Németországban a fiatalkorúak büntetőjogát külön törvény tartalmazza: a Jugendgerichtsgesetz (JGG). A német Büntető Törvénykönyv (Strafgesetzbuch) csupán szubszidiárius jelleggel érvényesül, ugyanis a fiatalkorúakra és a fiatal felnőttekre, csak annyiban lehet alkalmazni, amennyiben a JGG másképp nem rendelkezik.³⁴ A JGG tehát a fiatalkorúak önálló büntetőjogát állapítja meg. A fiatalkorúak esetében (14-18. életév) feltételes a büntethetőség, ami azt jelenti, hogy az eljárások során meg kell vizsgálni, hogy az elkövető elérte-e a megfelelő szellemi-erkölcsi érettséget, amely a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges.³⁵ Ha nem, akkor a fiatalkorú nem büntethető.³⁶

Érdeemes külön kitérni a fiatal felnőttek kategóriájára is, hiszen – ellentétben a magyar szabályozással – a német jogrendszerben kiemelt figyelemben részesülnek. Míg a magyar büntetőjogban ezen életkori kategória elenyésző figyelmet kap, a németeknél részletes szabályok vonatkoznak rájuk. Azon túl, hogy esetükben megtörténik a fentebb említett értelmi-erkölcsi vizsgálat, azt is nézni kell, hogy egy, a fiatalkorúak kriminalitására jellemző bűncselekményt követtek-

---

³² Strafgesetzbuch 19. §

³³ *Filó* Mihály: Gyermekkorúak, fiatalkorúak, fiatal felnőttek a német büntetőjogban. Magyar Jog 2005/4. sz. 239. o.

³⁴ Strafgesetzbuch 10. §

³⁵ *Filó*: i. m. 239. o.

³⁶ Jugendgerichtsgesetz 3. §

e el.³⁷ Ezen tényezőket figyelembe véve lehet eldönteni, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi szabályokat kell rájuk alkalmazni, vagy a felnőttekre irányadó általános szabályokat azzal, hogy bizonyos szigorúbb szankciókat (pl.: életfogytig tartó szabadságvesztés) nem lehet velük szemben kiszabni.³⁸

A német jogrendszer láthatóan sokkal rugalmasabban kezeli az egyes életkori határokat, mint a magyar. A szabályozásban is érzékelhető az átmenet fiatalkor és felnőtt kor között, és az értelmi-erkölcsi szint vizsgálata is megjelenik. Az egyetlen probléma e tekintetben – melyre korábban is utaltam – hogy a büntethetőséghez szükséges fejlettségi szinttel kapcsolatban felállították azt a vélelmet, hogy 14 éves kor alatt senki nem rendelkezik olyan értelmi-erkölcsi képességekkel, hogy tette alapján büntetőjogilag felelősségre vonható legyen. Leszámítva azonban ezt az – egyébként mindkét jogrendszerben jelen lévő – hiányosságot, ki lehet jelteni, hogy a németek sokkal közelebb állnak a helyes megoldáshoz, és jobban tükröződik a nevelési szándék már pusztán az egyes életkori kategóriák közötti elmosódott határokból is.

IV.2. A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható speciális szankciók a német jogrendszerben

Németországban szintén kvázi alapelvként került lefektetésre az a szabály, amely kimondja, hogy a fiatalkorúak büntetőjogának alkalmazása mindenképp azelőtt a célt szolgálja, hogy a fiatalok (vagy fiatal felnőttek) ne kövessenek el újabb bűncselekményeket. Ezen cél megvalósítása érdekében a jogi következményeket elsősorban az oktatás gondolatosságához kell igazítani. A német Szövetségi Alkotmánybíróság ezen rendelkezést rendkívül fontosnak véli, mivel – ahogy arra egy 2006 május 31-i határozatában is utal – a fiatalkor és a felnőttkor közötti átmenet biológiai, pszichológiai változásokat egyaránt eredményez, amelyek általában feszültséggel, bizonytalansággal és alkalmazkodási nehézségekkel járnak.³⁹

A német jogrendszerben a fenti elvnek megfelelően léteznek olyan szankciók, amelyek kifejezetten a fiatalkorúakkal szemben alkalmazhatók. Ilyenek lehetnek az oktatási intézkedések, a fegyelmi szankciók, az ifjúsági büntetés, valamint a jóvátétel. Oktatási intézkedések alkalmazására akkor kerülhet sor, ha az elkövetett bűncselekményből a nevelés hiánya tükröződik. Jogosan merül fel az a kérdés, hogy vajon ezek az intézkedések elegendőek-e a fiatalkorú helyes irányba tereléséhez. A német jog erre kézenfekvő válasszal szolgál: az egy fokkal súlyosabbnak minősülő fegyelmi szankciók feltételei törvényileg meg vannak határozva. Ha ezen feltételek hiányoznak, akkor általában

---

³⁷ Jugendgerichtsgesetz 1. §

³⁸ *Filó*: i. m. 239. o.

³⁹ Heinz *Cornel*: Jugendhilfe statt Jugendstrafe und Jugendarrest für delinquente Jugendliche. In: *Erziehung und Strafe* (szerk. Wolfgang Stelly, Jürgen Thomas). Forum Verlag Godesberg, Mönchengladbach 2011. 26. o.

feltételezhető, hogy az oktatási intézkedések elegendőek és megfelelőek. Ellenben, ha az oktatási intézkedések alkalmazásához hiányoznak feltételek, akkor külön vizsgálni kell, hogy a fegyelmi szankciók vagy az ifjúsági büntetés alkalmazása nem ütközik-e az arányosság elvébe.⁴⁰

Az oktatási intézkedések keretében elsősorban az utasításokat érdemes megvizsgálni. A bíró utasíthatja a fiatalkorút többek között arra, hogy meghatározott helyen – általában a családjánál – tartózkodjon, vagy hogy a fiatalkorú vegyen részt valamilyen tréningen (pl.: szociális tréning), vagy hogy vesse alá magát meghatározott személy gondozásának és felügyeletének, vagy hogy tartózkodjon bizonyos személyekkel való kapcsolattartástól, illetve éttermek vagy szórakozóhelyek látogatásától. A bíró azt is elrendelheti, hogy a fiatal vegyen részt gyógyító oktatási, vagy függőséget gyógyító kezelésen. A gyógyító kezeléssel járó szankció alkalmazásához a fiatalkorú 16 éves koráig a törvényes gyám, vagy törvényes képviselő beleegyezése is szükséges.⁴¹ Ez utóbbi ismét egy olyan szabályozási mód, amit a korábban kifejtett különböző fejlődési sebességek tükrében nem tartok szerencsésnek, hiszen ismét példát láthatunk arra, hogy életkorhoz kötik a fejlettségi szintet.

A fegyelmi szankciók némileg súlyosabbnak tekinthetők, mint az oktatási intézkedések. E körbe tartozik a figyelmeztetés, egyes feltételek kiszabása, valamint az ifjúsági letartóztatás. Fontos kihangsúlyozni, hogy sem az oktatási intézkedések, sem a fegyelmi szankciók nem eredményeznek büntetett előéletet.⁴²

Ami az ifjúsági büntetést illeti, ez tulajdonképpen szabadságelvonással járó szankció, melyet a bíró csak akkor szabhat ki, ha a fiatal ténylegesen megjelenő káros hajlamai miatt az oktatási intézkedések vagy a fegyelmi szankciók nem elegendőek a neveléshez, vagy ha a bűnösség súlya ezt a büntetést követeli meg.⁴³ A káros hajlamok elsősorban nevelési hiányosságokat foglalnak magukban, amelyek következtében reális veszély mutatkozik arra, hogy az elkövető további bűncselekményeket fog elkövetni. Ezen káros hajlamok akkor vehetőek figyelembe, ha nem csak a bűncselekmény elkövetésekor, hanem az ítélet meghozatalakor is jelen van. Ami a bűnösség súlyát, mint kritériumot illeti, a német bírói gyakorlat értelmében a súlyos bűncselekmények esetén feltételezni kell a szabadságelvonással járó szankció szükségességét. Mindettől függetlenül az elkövetett jogsértés súlya önmagában nem igazolhatja az ifjúsági büntetés kiszabását, ugyanis vizsgálni kell az elkövető személyes körülményeit is. A nevelés gondolatiságának prioritása fényében pedig a szabadságelvonással járó szankciót tartalmazó ítéletből egyértelműen ki kell tűnnie annak, hogy ezen jogkövetkezmény alkalmazásakor az elsőfokú bíróság kellő figyelmet fordított a nevelés

---

⁴⁰ Ulrich *Eisenberg*–Ralf *Kölbel*: Jugendgerichtsgesetz: JGG, C. H. Beck, München 2020. 24–27 o.

⁴¹ Jugendgerichtsgesetz 9–10. §

⁴² Jugendgerichtsgesetz 12. §

⁴³ Jugendgerichtsgesetz 17. §

gondolatára.⁴⁴ A gyakorlatban azonban az ifjúsági büntetés - mint „nevelési célzatú szankció” - számos kifogásolható attribútumot mutat. Arról van szó ugyanis, hogy a bírónak mérlegelési lehetősége van. Tekintettel pedig arra, hogy a korhatárral kapcsolatos viták során a 14 éves büntethetőségi korhatárt támogatók körében elhangzik olyan érv, hogy a börtön nem gyerekeknek való,⁴⁵ le lehet vonni a következtetést: Németországban is a kelletténél jóval több fiatalkorúval szemben alkalmaznak szabadságelvonással járó szankciót. Nem mehetünk el a „nevelés elsőbbsége”, valamint a „súlyosság” kritériuma között húzódó ellentmondás között sem, mivel – szemben a bírói indoklásokkal – az ifjúsági büntetés kiszabásának elsődleges szempontja nem a nevelési szándék, hanem a súlyos bűnösséggel szembeni megtorlás. Ezen szankció tehát aligha igazolható nevelési célzattal.⁴⁶

Érdemes külön kitérni a jóvátételre is, amely talán az egyik leghatékonyabb szankció a fiatalkorúak nevelése tekintetében. A jóvátétel magában foglalhatja a bűncselekmény által okozott kár megtérítését, személyes bocsánatkérést a sértettektől, munka elvégzését, vagy jótékonyági szervezetnek történő pénzbefizetést.⁴⁷ Ezen szankció oktatási értéke megkérdőjelezhetetlen, hiszen a fiatalkorút közvetlen szembesíti az általa elkövetett cselekménnyel és annak következményeivel.

Fontos eleme, hogy a bűncselekmény áldozatait is bevonják a szankciós folyamatba, akik így részesei lehetnek a fiatalkorú helyes útra terelésének. Gyakorlati alkalmazása ezen szankciónak mégis elenyésző, hiszen a vonatkozó szabályok csak a „legjobb tudásuk szerint” követelik meg a fiatalkorúaktól a jóvátételt. Ebből pedig az következik, hogy nagyon sok múlik azon, hogy a károsult mennyiben köteles tolerálni az – esetleg csak részleges – természetbeni restitúciót.⁴⁸

Meglátásom szerint a jóvátételi rendszer megfelelő kidolgozása kiváló nevelési alapokon álló reakciót jelentene a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés problémájára.

A német büntetőjogi szabályozás láthatóan nagyobb hangsúlyt fektet a fiatalkorúak nevelésére, mint a magyar. Tény, hogy Németországban is vannak hasonló hiányosságok, mint Magyarországon – felelősség vizsgálatának hiánya a gyerekeknél, túl sok szabadságelvonással járó szankció alkalmazása –, azonban a német jogrendszer számos ponton hatékonyabb megoldásokat tartalmaz a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépésre, mint a magyar. A nevelési alapelv érvényesülését kétség kívül elősegíti a legtöbb speciális szankció, jelen van a szabályozásban az értelmi-erkölcsi fejlettségi szint vizsgálata, és néhány vitatható szabályt leszámítva tisztán tükröződik a jogalkotó nevelési szándéka.

⁴⁴ Dieter Dölling: Aus der neueren Rechtsprechung zum Jugendstrafrecht. Neue Zeitschrift für Strafrecht 2009/4. sz. 195. o.

⁴⁵ Németország: 12 éveseket a börtönbe? Jogászvilág. (2019.10.17.) <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/nemetorszag-12-eveseket-a-bortonbe/> (2022.02.23.)

⁴⁶ Dölling: i. m. 195. o.

⁴⁷ Jugendgerichtsgesetz 15. § (1) bekezdés

⁴⁸ Günther Kaiser: Entkriminalisierende Möglichkeiten des jugendstrafrechtlichen Sanktionenrechts und ihre Ausschöpfung in der Praxis. Neue Zeitschrift für Strafrecht 1982/1. sz. 105. o

V. A nevelési alapelv megjelenése a nemzetközi szférában

A fiatalkori bűnözés állandó és súlyos problémát jelent az európai társadalmakban, és a 20. századtól kezdődően kiemelkedően fontos vizsgálat tárgyát képezi nemzetközi szinten.⁴⁹ Számos nemzetközi egyezmény foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy hogyan lehet helyesen és hatékonyan fellépni annak érdekében, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőknek lehetőségük legyen később a társadalom hasznos tagjává válni. Ezen egyezményekben is tükröződik azon elvárás, miszerint a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés elsősorban nevelő jelleggel kell, hogy bírjon. A következőkben a legfontosabb nemzetközi egyezményeket mutatom be.

V.1. Pekingi Szabályok

Az első jelentősebb nemzetközi dokumentumként, amely a fiatalkorúak büntetőjogi igazságszolgáltatásával foglalkozott, az 1985. november 29-én elfogadott Pekingi Szabályokat érdemes megemlíteni. Ezen dokumentum alapvető jelleggel fekteti le, hogy azokat a fiatalkorúakat, akik összeütköztek valamilyen joggal, gondosan kialakított jogi védelemmel kell ellátni. Részletes szabályok vonatkoznak a szabadságelvonással járó szankciók alkalmazására is. A Pekingi Szabályok kimondják, hogy fiatalkorú bűnelkövetőket két esetben lehet büntetőintézetben fogva tartani: egyrészt, az olyan súlyos cselekedet miatt, amely jellegét tekintve más személy elleni erőszakos cselekmény, másrészt pedig akkor, ha az ítélet alapja más súlyos bűncselekményben való megrögzöttség. Mindezeket túl ilyen bebörtönzést csak akkor lehet eszközölni a fiatalkorúval szemben, ha az saját maga, vagy a közbiztonság megóvása érdekében szükséges, és e célra nem áll rendelkezésre megfelelőbb reakció. Sem a kiskorú, sem a fiatalkorú bűnelkövetőket nem lehet olyan börtönben vagy egyéb hasonló helyen tartani, ahol ki vannak téve a felnőtt bűnelkövetők negatív befolyásainak. A szankciók végrehajtása során folyamatosan figyelemmel kell lenni a fiatalkorúak – életkorukból adódó – sajátos szükségleteire. Elvárásként fogalmazódik meg, hogy a nemzetek közösségének mindent meg kell tennie mind egyéni, mind kollektív szinten annak érdekében, hogy a fiatalkorúaknak lehetőségük legyen önmaguk, a közösségük, és az országuk szempontjából jelentős és értékes életre.⁵⁰

Sajnos – mint azt láthattuk - a szabadságelvonással járó szankciók alkalmazásának kvázi ultima ratio jellege sem Németországban, sem Magyarországon nem valósul meg. Súlyos problémát jelent Magyarországon továbbá, hogy a fiatalkorúak és a felnőtt korúak elkülönítése gyakran nem valósul meg. Adott ugyanis a lehetőség, hogy a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében felnőttkorú

---

⁴⁹ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban” (2016/C 110/13)

⁵⁰ Lévay Miklós: A Pekingi Szabályok. Gyermek – és ifjúságvédelem. 1990/2. sz. 26–36. o.

elítélteket is elhelyezzenek az intézetek működőképességének megőrzése érdekében. Igaz ugyan, hogy az intézeten belül a fiatalkorú és a felnőttkorú elkövetők nem egy helységbe kerülnek elhelyezésre, azonban a kapcsolatteremtés a két generáció között koránt sem lehetetlen.⁵¹ Semmi garancia nincs a fiatalkorúak védelmére ezen intézmények falain belül, hiszen csupán az a szabály van lefektetve, hogy a fiatalkorúakat fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében kell elhelyezni,⁵² arról azonban nincs rendelkezés, hogy ha egy intézetben fiatalok és felnőttek egyaránt elhelyezésre kerülnek, hogyan kell gátat szabni a köztük kialakuló kapcsolatnak.

V.2. Havannai Szabályok

Az 1990. december 14-én elfogadott Havannai szabályok a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelméről fogalmazznak meg alapvető szabályokat. A dokumentum a 18. életévüket be nem töltött személyekre vonatkozik,⁵³ vagyis a fiatal felnőttek kategóriája kívül esik a szabályozási körén.

A Havannai szabályok megerősítik azt az álláspontot, hogy szabadságvesztés kiszabására csak a legvégső eszközként kerülhet sor, és megerősíti a Pekingi Szabályokban foglaltakat.⁵⁴ Megjelenik az a követelmény is, hogy szabadságvesztés kiszabása esetén a szankció hosszát a bíróságnak úgy kell meghatároznia, hogy a korábbi szabadlábra bocsátás lehetőségét nem zárja ki. Ennek fényében semmiképpen nem elfogadható a magyar törvényi szabályozás, amely széles körben lehetővé teszi a feltételes szabadságra bocsátás kizárását.⁵⁵

V.3. A Riyadi Irányelvek

A Riyadi Irányelvek – melyeket szintén 1990. december 14-én fogadtak el – a szocializáció folyamatával foglalkoznak a legrészletesebben. A dokumentum kimondja, hogy a fiatalok körében gyakoriak az olyan magatartásformák, amelyek nem felelnek meg a társadalmi normáknak és értékrendeknek, azonban ezek a felnőtté válás folyamatának részei. A legtöbb esetben a fiatalok felnőtté válásuk során felhagynak a deviáns, lázadó viselkedéssel. Az irányelvek a szocializációs folyamatban kiemelkedően fontosnak tartják a családot, a nevelést, az oktatást, és a közösséget, és külön kiemelik a média jelentős szerepét is.⁵⁶

A fentiek tükrében a kormányoknak olyan speciális törvények és eljárások megalkotására kell

⁵¹ A gyermekek fogvatartása Magyarországon. Magyar Helsinki Bizottság. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_fogvatartasa_Magyarorszagon_HUN.pdf (2022.07.05.)

⁵² A büntetés-végrehajtási intézetek kijelöléséről szóló 21/1994. (XII.30.) IM rendelet 8. §

⁵³ Csúri András: A fiatal felnőttkor mint büntetőjogilag releváns életszakasz. Doktori Értekezés. SZTE ÁJTK, Szeged 2008. 124. o.

⁵⁴ A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló előterjesztésről. Magyar Helsinki Bizottság. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/velemeney_helsinki_bizottsag.pdf (2022.07.05.)

⁵⁵ *Vaskuti*: i.m. 93–94. o.

⁵⁶ *Csúri*: i. m. 123. o.

törekedniük, amelyek elősegítik a fiatalok jogainak védelmét és jólétének biztosítását. Ennek fényében az is fontos, hogy azon hatóságok tagjai, amelyek a fiatalkorúak bűnüldözési tevékenységében vesznek részt, lehetőleg mindkét nemből kerüljenek ki, ismerjék a fiatalok sajátos igényeit, és legyenek tisztában azokkal az eljárásokkal és programokkal, amelyek segíthetnek abban, hogy a nevelés érdekében elkerülhető legyen a büntető igazságszolgáltatási út igénybevétele.⁵⁷

Külön említést érdemel, hogy a Riyadi Irányelvek egyértelműen támogatják az ún. gyermekvédelmi ombudsman intézményét. Magyarországon ilyen intézmény napjainkig nem jött létre, és tekintettel a „jövő nemzetékek” – ombudsman intézménnyel kapcsolatos szakmai és politikai vitákra, elég valószínű, hogy a közeljövőben e téren nem is várható változás.⁵⁸

V.4. Tokiói szabályok

A szintén 1990. december 14-én Tokiói szabályok ugyan nem kizárólag a fiatalkorúakra vonatkoznak, azonban tekintettel arra, hogy a dokumentum a szabadságelvonással nem járó intézkedésekről szól, és a fiatalok azok, akiknél a legszélesebb körben adódik lehetőség az ilyen intézkedések foganatosítására, szükséges szót ejteni ezekről is.⁵⁹

A dokumentum elvi jelleggel fogalmazza meg, hogy alkalmazása során nem kerülhet sor az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetésre, és hogy rendelkezéseit a minimális beavatkozás elvének alapulvételel úgy kell érvényre juttatni, hogy a szabadságelvonással nem járó intézkedések alkalmazása előmozdítsa az általános dekriminalizálást, valamint a pönalizálás visszaszorítását.⁶⁰

Ami Magyarországot illeti, megalapozottnak tekinthető a Magyar helsinki Bizottság azon álláspontja, miszerint a hatályos magyar jog és a tervezett szabályozás alapján olyan esetekben alkalmazható a - fiatalkorúakat szabadságuktól megfosztó – elzárás, amikor a szabadságmegvonás több ponton is ellentétes nem csak a Tokiói szabályokban, de a Gyermekjogi Egyezményben és a Gyermekjogi Bizottság által megfogalmazott elvekkel, elvárásokkal.⁶¹

V.5. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye

Az 1989. november 20-án elfogadott dokumentum 1991-től képezi a magyar joganyag részét, alkalmazása tehát országunkra nézve kötelező.⁶² A fiatalkorúak büntetőjoga szempontjából az

⁵⁷ *Vaskuti*: i. m. 91–92. o.

⁵⁸ *Csúri*: i. m. 123. o.

⁵⁹ *Vaskuti*: i. m. 92. o.

⁶⁰ A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló előterjesztésről. Magyar Helsinki Bizottság. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/velemen_y_helsinki_bizottsag.pdf (2022.07.05.)

⁶¹ Uo.

⁶² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 1. §

Egyezmény 37., valamint 40. cikke bír kiemelkedő relevanciával.

A 37. cikk lényegében megerősíti a korábbi egyezményekben foglaltakat. Ennek értelmében a részes államok kötelesek gondoskodni arról, hogy gyermeket ne lehessen kínzásnak, embertelen bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. A 18. életévüket be nem töltött személyek nem ítéltetők halálra, és velük szemben szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytig tartó szabadságvesztést nem lehet kiszabni. A gyermekek szabadságelvonására (pl.: őrizet, letartóztatás, szabadságvesztés) csak legvégső esetben, a lehető legrövidebb időtartammal kerülhet sor. Meg kell valósítani a gyermekek és felnőttek elkülönült fogva tartását, kivéve, ha ennek ellenkezője látszik indokoltnak. Biztosítani kell azt is, hogy a szabadságától megfosztott gyermeknek legyen joga kapcsolatban maradni a családjával, valamint ahhoz, hogy az illetékes hatóságokhoz fordulhasson jogsegély vagy jogorvoslat okán, és ügyében sürgősen döntsenek.⁶³

A 40. cikkben körvonalazódik az az elvárás, miszerint a részes államoknak gondoskodniuk kell a fiatalok bűnelkövetők helyes irányba tereléséről, a társadalomba való beillesztéséről, személyiségének fejlesztéséről, egyszerűen a nevelésről. Ennek tükrében előírja, hogy bűncselekmény elkövetésével vádolt, gyanúsított, vagy abban bűnösnek talált gyermeknek olyan bánásmódot kell biztosítani, amely „előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.”⁶⁴ Mindennek elengedhetetlen feltétele többek között az is, hogy az Egyezményben részes államok olyan legalacsonyabb büntethetőségi korhatárt állapítsanak meg, amely alatt a gyermekkel szemben kizárt a bűncselekmény elkövetésének vélelme.⁶⁵

Vajon mennyiben felel meg Magyarország ezeknek az előírásoknak? Az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága legutóbb 2014. szeptember 19-én tartott ülést annak megvizsgálása érdekében, hogy Magyarország hogy kezeli a fiatalok bűnelkövetőit. A Bizottság aggodalmát fejezte ki, melynek okai között szerepel a fiatalok bíróságának felfüggesztése, és a törvénnyel összetűzésbe került gyermekek ügyeinek az általános hatáskörű bíróságok elé utalása, számukra pszichológusok hiánya, valamint e gyermekek társadalomba történő reintegrációját segítő intézetek hiánya, egyes bűncselekmények esetén a büntethetőségi korhatár hirtelen történő leszállítása 14. évről 12. évre, valamint a helyreállító igazságszolgáltatás elenyészően kevés alkalmazása. Súlyos probléma továbbá, hogy – ahogy arra korábban is számos ponton utaltam – a szabadságvesztés büntetés nem a legvégső

⁶³ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 37. cikk.

⁶⁴ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 40. cikk 1. bekezdés.

⁶⁵ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 40. cikk 3. bekezdés a) pont.

esetben kerül kiszabásra, hanem akkor is, ha a gyermek csekély súlyú bűncselekményt követett el-ideértve azt is, ha nem fizeti meg a kirótt pénzbüntetést.⁶⁶

Az aggályokra tekintettel a Bizottság hat követelményt fogalmazott meg Magyarország számára:

1. Állítsa vissza a fiatakorúak bíróságait, melyeket vezető bírák részesüljenek külön képzésben.
2. Tegyen intézkedést a büntethetőségi korhatár 12 évről 14 évre történő visszaállítása érdekében, még a legsúlyosabb bűncselekmények esetében is.
3. Biztosítsa, hogy gyermekkel szemben kiszabható szabadságelvonással járó szankciót csak a legvégső esetben, a lehető legrövidebb időtartamra lehessen kiszabni
4. Szüntesse meg azt a gyakorlatot, hogy szabálysértés elkövetése esetén is börtönbüntetést szabjanak ki a fiatakorú elkövetővel szemben, különös tekintettel a pénzbüntetést börtönbüntetésre történő átválthatóságára
5. Tegyen intézkedéseket annak érdekében, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás széles körű alkalmazása biztosítva legyen
6. Növelje a törvénnyel összetűzésbe került gyermekek számára elérhető pszichológusok számát, valamint – szem előtt tartva a gyermekek egyéni igényeit – biztosítsa megfelelően a társadalomba történő visszailleszkedést szolgáló intézkedéseket.

Annak ellenére tehát, hogy az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye az egyetlen olyan nemzetközi norma a fiatakorú bűnelkövetők vonatkozásában, ami Magyarországon törvényi szinten kötelező, a fiatakorúak büntető igazságszolgáltatásának hazai rendszere számos ponton a mai napig ellentétes az Egyezménnyel.⁶⁷ Sajnálatos az a tény, hogy a Bizottság már 1998-ban megfogalmazott olyan ajánlásokat, melyek a szabadságelvonással járó szankciók túlnyomó alkalmazásának kezelésére, a gyermek fejlődését elősegítő garanciákra vonatkoztak.⁶⁸ Ebből ugyanis levonható az a következmény, hogy kb. 2 évtized alatt semmivel sem kerültünk közelebb a helyes megoldáshoz.

VI. Összegzés

Mennyiben érvényesül tehát a nevelési alapelv Magyarországon? Meglátásom szerint elenyésző mértékben. Úgy vélem, hogy Magyarország a fiatakorú bűnelkövetők problémájára a kelletnél jóval kevesebb figyelmet szentel. Ez tükröződik többek között abból, hogy a fiatakorú bűnelkövetőknek nincs külön kódexük, a velük szemben alkalmazható szankciók nagyrészt megegyeznek a felnőttekkel szemben kiszabhatókkal, és az indokoltnál jelentősen több esetben sújtják őket szabadságelvonással járó szankcióval. Ezen túl számos garanciális szabály kiveszett az eljárásjogi dogmatikából is, amelyek

⁶⁶ *Vaskuti*: i. m. 90. o.

⁶⁷ *Vaskuti*: i. m. 90–91. o.

⁶⁸ A Magyar Köztársaság Jelentésének vitája a Gyermek Jogainak Bizottsága előtt 1998. május 19-20, 23. és 38. pont

a nevelési alapelv érvényesülését voltak hivatottak biztosítani.

A fiatalkorúak bíróságának megszűnése, a pedagógiai elemek kikopása az eljárásból, magának az eljárásnak gazdasági okokból történő egyszerűsítése aggodalomra ad okot. Hazánkban a nevelési alapelv az elmúlt bő 100 év folyamán egyre kevésbé érvényesült, és nincs arra utaló jel, hogy ezzel ellentétes irányba változzanak a szabályok. Addig, amíg azokon a helyeken, ahol a fiatalkorúakat fogva tartják, nincs megfelelően képzett apparátus, a szabadságelvönással járó szankciók nevelési célzata semmi szín alatt nem igazolható. Bár ez a probléma Németországban is fennáll, mégis az az ország számos ponton követendő példaként szolgálhat, hiszen külön törvény vonatkozik a fiatalkorúak bíróságára, külön szankciók vannak a fiatalkorúakkal szemben, melyekből egyértelműen tükröződik a nevelési szándék, és az életkori határok rugalmas kezelésével megteremti annak lehetőségét, hogy a fiatalkorú elkövető fejlettségi szintjéhez igazítsák az igazságszolgáltatást.

Azt gondolom azonban, hogy a büntethetőségi korhatár tekintetében Magyarország lépett rá előbb a helyes útra. A modern információs társadalomban a fiatalok hamarabb ütköznek össze a törvénnyel, és hamarabb válhat szükségessé állami beavatkozás. Ezen állami beavatkozásnak azonban csak akkor van értelme, ha ténylegesen a fiatalkorú nevelését célozza.

Mindezek tükrében, valamint a nemzetközi szinten megfogalmazott elvárások alapján kijelenthető, hogy míg Németország a helyes úton halad, és egyre hatékonyabban kezeli a fiatalkorú bűnelkövetőket, addig Magyarországon rendszerszintű problémák vannak, melyeket több évtizede nem sikerült áthidalni. Ahhoz, hogy ez változzon, több figyelmet kell szentelni a témának, és első lépésként érdemes lenne egy Németországhoz hasonló szabályozási rendszert kialakítani, valamint újra átgondolni a korábbi évszázad büntetőeljárás kódexeinek megoldásait.

Békési Gábor

doktorandusz (PTE ÁJK), ÓNSZ titkár

Joghallgatók szakmai tehetséggondozása, különös tekintettel a releváns XXI. századi technológiákra – egy év a Nemzeti Tehetség Program tükrében

Az Óriás Nándor Szakkollégium életében az elmúlt esztendő kiemelt jelentőségű volt. A koronavírus-világjárvány fokozatos enyhülésének következtében a 2021-2022-es tanév már hagyományos módon zajlott, így az NTP-SZKOLL-21-0018. sz. Nemzeti Tehetség Program pályázat keretében vállalt tevékenységeinknek jelenléti formában tudtunk eleget tenni. E beszámoló célja, hogy rövid áttekintést nyújtson a pályázat keretében megvalósult programokról, eseményekről.

Az egyéves támogatási időszak mindkét félévében egy-egy 15 órás kurzussorozat megtartását vállalta a szakkollégium. Ennek megfelelően a pályázati programnak két fő célja volt. Egyfelől az általánosabb értelemben vett tehetséggondozás, másfelől pedig a jogász szakma számára releváns XXI. századi technológiákkal kapcsolatos kihívásokra fókuszáló képességfejlesztés. Ennek fényében az első félévben a hangsúly arra helyeződött, hogy a programban részt vevő hallgatók a XXI. században hasznosítható gyakorlati tudással rendelkező piacképes jogásszá válhassanak, amelynek elengedhetetlen feltétele a már meglévő készségek fejlesztése és új kompetenciák elsajátítása. A szakkollégium oktató tagjai prezentációs tréninget, kutatást és tanulmányírást segítő kurzusokat, továbbá retorikai képzéseket szerveztek. Emellett a szakkollégisták betekintést nyerhettek a beadványszerkesztés folyamataiba, valamint megismerkedhettek a különböző szakirodalmi és jogi adatbázisok használatával.

A pályázati program célja másfelől pedig az volt, hogy a szakkollégium tagjai megismerhessék a XXI. századi technológiák és digitális eszközök mögött meghúzódó, jogilag értékelhető kritikus pontokat, amely ismeret egy előremutató, a későbbiekben is hasznosítható tudást biztosít. A technológiai folyamatokba történő mélyebb betekintés a fiatal jogászok számára lehetővé teszi az eredményesebb jogalkalmazást, hiszen a jog megértéséhez ismernünk kell azokat a folyamatokat, amelyekre a jogi szabályozás vonatkozik. Ennek érdekében karunk oktatói, valamint gyakorló jogászok segítségével számos különböző kurzuselőadást sikerült megtartani. A félév dr. Hohmann Balázs (PTE ÁJK) „A beépített jogszerűség (legality by design)” c. bevezető előadásával indult, aki egy általános gondolatébresztőn keresztül kívánta felhívni a figyelmet a jog és a technológia különös kapcsolatára. Vendéglőadóként köszönthettük magunk között dr. Iványi Pétert, illetve dr. Várady Gézát a PTE Műszaki és Informatikai karról, akik a technológiai és gyakorlati tudásuk segítségével a bitcoin és a blockchain technikai oldaláról, valamint a drónok működéséről tartottak rendkívül

izgalmas előadásokat. A jog és a technológia kapcsolatának vizsgálatával összefüggésben megkerülhetetlen volt az autonóm járművek és a fenntarthatóság összefüggéseiről, illetőleg a legal tech által nyújtott lehetőségekről és kihívásokról szót ejteni. E témákat illetően két – technológia és jogi tudással egyaránt rendelkező – szakember volt segítségünkre. Dr. Kecskés Gábor (SZE ÁJK), valamint dr. Kakas Márk (OPL) közreműködésével a két – különböző időpontban tartott – intenzív kurzuselőadást követően kerekasztal-beszélgetéseket is szerveztünk, ahol a szakkollégistákon túl a szakmai nyilvánosság is feltehetette a kérdéseit, valamint megoszthatta a témával kapcsolatos észrevételeit, gondolatait. Az autonóm járművek jogi kérdéseivel összefüggésben választ kaphattunk többek között arra, hogy milyen kérdéseket vet fel a mesterséges intelligencia általi döntéshozatal és adatvédelem az autonóm járművek kontextusában, illetve hogy mik az autonóm járművek legfőbb kriminalisztikai és büntetőeljárásai kihívásai, továbbá megismerkedhettünk mesterséges intelligencia kapcsán az ún. trolley-problémáról az autonóm kontextusában. A dr. Kakas Márk, valamint dr. Hohmann Balázs vezetésével tartott kerekasztal-beszélgetésen a legal tech fogalmának tisztázását követően szó esett arról, hogy milyen gyakorlati haszna van a legal tech megoldások alkalmazásának és ezek milyen formában hasznosíthatók a különböző területeken, valamint kérdésként merült fel, hogy milyen jogi kihívásai vannak a legal tech megoldások alkalmazásának.

A pályázat keretében vállaltuk két tudományos publikáció elkészítését, amelyek a jog és a technológia kölcsönhatását kívánják bemutatni. A tudományos publikációkat rangos hazai lapokban kívánjuk megjelentetni, előreláthatólag a Jurában, valamint a Közjogi Szemlében. A két tanulmány témája: az önvezető vagy autonóm járművekkel kapcsolatos jogi dilemmák, illetve a drónok alkalmazásának lehetőségei a közszolgálatban. Ezzel a vállalással a cél elsősorban az volt, hogy a szakkollégistáink élvonalbeli magyar szakfolyóiratokban is publikálhassanak, és tárják az országos szakmai nyilvánosság elé friss kutatási eredményeiket.

Az elmúlt évek során szoros együttműködést alakítottunk ki a Collegium Iuridicummal, amely egy kolozsvári magyar nyelvű szakkollégium. 2019-ben szakkollégiumunk ellátogatott Kolozsvárra, ahol a két szakkollégium tagjai megismerkedhettek egymással. A pályázati évben a Collegium Iuridicum tagjaival – részben a vírushelyzetre való tekintettel – online folytattuk az együttműködést. A hallgatói kutatási hálózat kézzel fogható eredményeként a Collegium Iuridicum tagjai is tanulmányokat készítettek a projekt keretében kiadni készült kötetben, valamint a projekt témájával összefüggésben a 2022/2023-as tanév első szemeszterében szervezünk egy közös online konferenciát, ahol a szakkollégiumok tagjai ismertethetik a projekttel összefüggő kutatási eredményeiket.

A korábbi évekhez hasonlóan ebben az évben is kiadunk egy tanulmánykötetet a projekt

keretében végzett kutatási tevékenységek összefoglalásaként. A kötet témája a projekt specifikusabb témaköréhez, azaz a jog és a technológia korrelációjához igazodik. A kötetet a szakkollégium oktatói szerkesztették és lektorálták, a szerzők pedig a szakkollégisták, ideértve a Collegium Iuridicum tagjait is. E kötet nemcsak a szakkollégisták tudományos munkásságának fejlesztését szolgálja, hanem a magyar jogtudomány gyarapításához is hozzájárul. Szolgálja emellett a felnövekvő új kutatói generáció kinevelését, ezáltal a tudományos utánpótlásnevelést, amely fontos tartópillére a szakkollégiumi tevékenységnek. A kötet várhatóan 2022 nyarán jelenik meg.

A szakkollégium számára mindig is fontos volt a társadalmi szerepvállalás. Ennek jegyében ültettünk már fákat, jótékonysági főzéseket és ételosztást szerveztünk a rászorulóknak részére, valamint könyveket is gyűjtöttünk rászoruló családok számára. A pályázati évben a társadalmi szerepvállalás jegyében ruhagyűjtést szerveztünk rászoruló családok számára. A ruhák megvásárlása sokak számára nehézséget okoz és a múltbéli gyűjtések sikerén felbuzdulva úgy véljük, hogy számottevően tudunk segíteni a rászorulóknak. A ruhák elszállítása, elosztása a Baptista Szeretetszolgálat pécsi szervezetének segítségével valósulhatott meg. A gyűjtést elsődlegesen a szakkollégiumi tagok valósították meg, de a lehetőséget természetesen szélesebb körben, a PTE Állam- és Jogtudományi Karán is meghirdettük, ezáltal nemcsak növelve az összegyűjtött adomány mennyiségét, hanem széles körben kommunikálva és disszeminálva a "társadalmi felelősségvállalás: érték" üzenetet. A szakkollégiumunk – amellett, hogy saját jótékonysági programokat szervez – szívesen kapcsolódik be más intézmények által szervezett társadalmi felelősségvállalást elősegítő projektbe. Ebben a tanévben a PTE Sportiroda által szervezett „Fuss a rákgyógyításért” c. jótékonysági futáson vettünk részt.

A pályázat keretében a szakkollégisták olyan tudáshoz férhettek hozzá, amelyből a tudományos és a gyakorlati munkájuk során is profitálhatnak, valamint felelősebb, a digitális problémákat átlátó és az e technológiák nyújtotta lehetőségeket kihasználó szakemberekké válhatnak. Összességében a bonyolult informatikai megoldások megértését és az erre alkalmazandó jogi szakszerű használatát sajátíthatták el a szakkollégisták a Nemzeti Tehetség Program által megteremtett lehetőségnek köszönhetően.